

SEYRAN MƏKAN AZƏRLİ
RENESSANS

Keçmiş sirlərin gələcək həlli
və ya
Yüksəlsən, iqiqat yüksələrəm, bil...

Bakı - «Elm və Təhsil» - 2010

Redaktor: Rafiq ODAY

Seyran Məkan Azərli Renessans
(Keçmiş sirlərin gələcək həlli və ya Yüksəlsən, ikiqat yüksələm, bil...)
Bakı, «Elm və Təhsil» - 2010. 96 səh.

"RENESSANS" - (Возраждение, intibah) - "Keçmiş sirlərin gələcək həlli"... Seyran Məkan Azərli kitab halında oxucularla ilk görüşüdür. Bu kitabda əsasən Şekspir yaradıcılığının mahiyyətini özündə əks etdirən fəlsəfi məqamlar qabarıq şəkildə öz əksini tapır. Bundan başqa kitabda tarixi olaylar və sənədlər əsasında yazılan məqalələr və tərcümələr də yer alıb. Bu baxımdan "Bekon fəlsəfəsi" ("Философия Бэкона") xüsusi olaraq önəm daşıyır və fəlsəfi baxışları ilə həm Şekspir yaradıcılıq irsinə nur çiləyir, həm də ingilis filosofu, alimi Frensis Bekonun elmi yaradıcılığının ana xəttinin mahiyyətini özündə ehtiva edir.

Müəllifin bu kitabda dərc etdiyi "Dünyanın ən güclü kralları..." məqalesinin müfəssəl təhlili ilə www.anl.az elektron kitabxana, kataloqda - D - "Dünya bir səhnədir" səh. 3-39 (Almanax -XV) da tanış olmaq olar.

Kitabın digər bir bölümündə isə S.M.Azərli'nin ədəbi yaradıcılığından bəzi nümunələr yer alıb.

İnanırıq ki, kitab oxucular tərəfindən rəğbətə qarşılanacaqdır.

A $\frac{4603000000 - 25}{N - 098 - 2010}$ qrifli nəşr

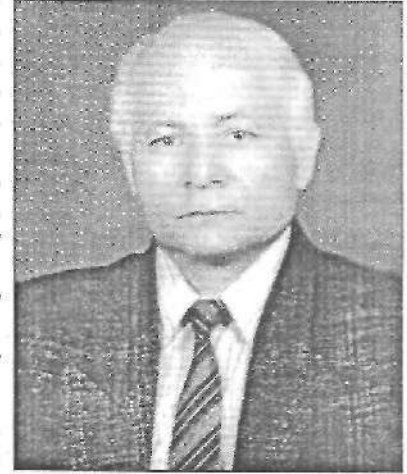
© "Elm və təhsil" - 2010

© S.M.Azərli - 2010

GİRİŞ

MÜƏLLİF HAQQINDA BİR NEÇƏ SÖZ

Əliyev Seyran Nüsrət oğlu - 1945-ci il dekabr ayının 24-də Füzuli şəhərində musiqiçi ailəsində anadan olub. Musiqi və ədəbi yaradıcılıqla əsasən 1979-cu ildən məşğuldur. 1993-cü ildən isə V.Şekspir irsinin tədqiqi ilə məşğul olur. Elmi yazıları "Şaman", "Möhtəşəm Azərbaycan" qəzetlərində, "Bu gedən bizim karvandı", "Sevdalı könüllər" "Təzadlar", "Durna teli" (9, 10, 11, 12-ci kitab), "Dünya bir səhnədir" almanaxlarında və "VEKTOR" Beynəlxalq Elm Dərgisində dərc olunub. Mütəmadi olaraq televiziya kanallarında çıxış edir.

***

Bakının Dərnəgül yataqxanalarının birində Əliyev Seyran adlı Qarabağ didərgini yaşayır. Şərəfətli şəcərə sahibi olan Seyran müəllimin ömrü körpəlikdən ağrı, acı və faciələrlə müşahidə olunub. Uşaq evində böyüyüb. Arxasız və köməksiz ömür yaşayıb. Müxtəlif sənətlər öyrənmiş, ruzisini halal zəhmətlə qazanmışdır. Yaşadları arasında bacarığı, səliqəsi və istedadı ilə seçilmişdir. Qoca tarixləri xəzəl yarpağıtək fırladan fələyin qəzavi-qədərindən olub Qarabağ didərgini. Seyran Əliyevin tərcümeyi-halı dilə, ağıza, yazıya, qələmə sığan deyil. O körpə ikən anasını itirir və gözdən əlil atasının himayəsində qalır. Atasını Əliyev Nüsrət "Dəli ceyran", "Qarabağın maralı", "Qaragilə", "Dilbərim" və bir sıra başqa xalq mahnılarının müəllifidir. Ömrün iztirabları atasını kimi oğlunun da istedadını boğa bilməmiş, bəlkə də onun cücməsinə kömək etmişdir. Həqiqətən ot öz kökü üstündə bitmişdir.

Haqqında söhbət açdığımız Seyran Məkan Azərli'nin həyat və yaradıcılığından geniş yazmaq mümkün deyil. Çünki bu bir səhifənin, beş səhifənin yazısı deyil. S.M.Azərli'nin həyat və yaradıcılığı geniş tədqiqat tələb edir. Biz güman edirik ki, yaxın gələcəkdə bu məsələ ilə ciddi məşğul olmaq istəyənlər yetərincə olacaq və onda biz Seyran müəllimin gördüyü işin şərəf işi, milletin başını uca etmək işi olduğunu dərk edəcəyik.

"RENESSANS" VƏ YA ZAMAN VƏ MƏKAN QOVSAĞINDA

Seyran Məkan Azərli olduqca geniş və rəngarəng yaradıcılıq diapazonuna, ensklopedik biliyə malik, qeyri-adi bir insandır. Onun yaradıcılıq qovluğunda elmi yazıları ilə bərabər, musiqi, ədəbiyyat, folklor, müdrik kəlamlar, eləcə də rəsm nümunələri, gerblər, kollaj, simvolika (rəmlər), həmçinin orta əsrlərə xas olan kriptografiya elmi (sənədi), rəqəmsal nəzəriyyələr, Şekspirin yaradıcılıq fəlsəfəsindən doğan mifik, astronomik şəkil, kollaj və təsvirlər öz əksini tapır. Müəllifin bir çox digər araşdırma nəzəriyyəsi də vardır. Ancaq o, bu mətləblərin gündəmə gəlməsinin hələ zamanı yetişmədiyini bildirir. Bütün

bunlarla yanaşı Seyran müəllimin rus dilində də bir sıra həm poetik, həm də fəlsəfi yazıları, eləcə də rus dilindən ana dilimizə bir çox tərcümələri də mövcuddur.

"RENESSANS" - (Возраждение, intibah) - "Keçmiş sirlərin gələcək həlli"... Seyran Məkan Azərlinin kitab halında oxucularla ilk görüşüdür. Bu kitabda əsasən Şekspir yaradıcılığının mahiyyətini özündə əks etdirən fəlsəfi məqamlar qabarıq şəkildə öz əksini tapır. Bundan başqa kitabda tarixi olaylar və sənədlər əsasında yazılan məqalələr və tərcümələr də yer alıb. Bu baxımdan "Bekon fəlsəfəsi" ("Философия Бэкона") xüsusi olaraq önəm daşıyır və fəlsəfi baxışları ilə həm Şekspir yaradıcılıq irsinə nur çiləyir, həm də ingilis filosofu, alimi Frensis Bekonun elmi yaradıcılığının ana xəttinin mahiyyətini özündə ehtiva edir.

Seyran Məkan Azərlinin "Yeni Şekspir Erası" silsilə yazıları olduqca sanballı faktlarla zəngin, nəzəri və metodoloji cəhətdən isə kamil və bitkindir. Bununla da onun "bu keşfi", - "Yeni Şekspir Erası" - nəzəriyyəsi" dünyada analoqu olmayan və 400 ildən sonra ersəyə gələn, yeni bir İntibah mərhələsinin bir incisi, bir tapıntısıdır.

Əlbəttə, bu bir İntibahdır! İntibah (RENESSANS) isə çözümə və anlama, həzmə və dirçəlişə, qayğı və ehtirama möhtacdır (Qeyd edim ki, S.M.Azərlinin "Yeni Şekspir Erasının Ensiklopedik xronologiyası" silsilə yazılarının yalnız 15%-i bizim ədəbi almanaxlarda (8 kitab) və müxtəlif mətbu orqanlarında işıq üzü görüb).

Seyran Məkan Azərli "Yeni Şekspir Erası"nın yaradıcısı, təbliğatçısı və banisidir. Düşünürəm çox çəkməz ki, bu keşfin sədası və nuru bütün dünyanı rıqqətə gətirib heyətləndirəcək və bununla da bəzi qaralıq qalan məsələ və məqamlara aydınlıq gətirəcəkdir.

Vilyam Şekspirin 84-cü sonetinin son misraları bunun parlaq nümunəsidir. Müəllif özü də bu bərədə hələ illər öncəsi belə söyləmişdir:

"Səni təbiətə yarandıqıntək, Kim köçürə bilsə öz yazısına. Hər yerdə tanınıb şöhrətlənəcək, Dünya heyran-heyran baxacaq ona. Hüsnuə əlavə tərif deyən kəs Duanı təhqirlə eyləyər əvəz."

"RENESSANS" kitabının digər bir bölümündə isə Seyran Məkan Azərlinin ədəbi yaradıcılığından bəzi nümunələr yer alıb. Bura "46 sonetlər"dən bəzi seçmələr, 74 bayatı, aforizmlər, hikmətli sətirlər və s. deyimlər daxildir. Təbii ki, Seyran Məkan Azərlinin elmi və bədii yaradıcılığı bunlarla məhdudlaşmır. Onun bu günə qədərki ədəbi yaradıcılığı bir qəzəl, 46 sonet, 74 bayatı, 2 poema ("Əbədi qönçə" və "Ağ karvan"), bir iri həcmli nağıl ("Ağıllı Hüsnuəy və üç adamyeyən"), 300-ə yaxın aforizm, hikmətli sətirlər, tapmaca və s. deyimlərdən, eyni zamanda bir sıra şeirlər, mahnı mətnləri, təbiət və sair mövzulu poetik lövhələrdən ibarətdir. İnanıram ki, S.M.Azərlinin növbəti kitablarında, ədəbi toplularda, müxtəlif mətbu orqanlarda və dərgilərdə bu əsərlər öz çap həllini tapacaqdır.

Seyran müəllim 1992-ci ilin yayında dövlət tərəfindən elan olunan "Azərbaycanın Gerbi" müsabiqəsində iştirak etmiş və yaxın dostu, rəssam və satirik şair Ədalət Ələkbər oğlu Həşimovla birgə müsabiqəyə 218 Ne-li kod altında "Atropat" və "İstiqlal" adlı iki gerb nümunəsi təqdim etmişdir.

S.M.Azərli həyatının mənasını "Yeni Şekspir Erası"-nın araşdırılmasında, qələmə alınmasında, tədqiq və təbliğ olunmasında, eləcə də bu ali dəyərlərin dünyaya miqrasiyasında - "Keçmiş sirlərin - gələcək həlli"ndə görür. Bununla da doğma vətəni Azərbaycanın yüksəlişi, tanınması və sevilməsi naminə xidmət etməyi özünün şərəf işi bilir, vətəndaşlıq borcu sayır. Üçrəngli bayrağımızın dünya birliyi bayraqları arasında vüqarla dalğalanması üçün yorulmadan, əzmlə və sevgi ilə çalışır. Hələ gənclik illərindən Seyran müəllimin bir amalı, bir qayəsi olub: "qayaların içində çiçək", "çiçəklərin içində qaya" olan Azərbaycanı dünyaya tanıtdırmaq. Bu yolda ona yeni-yeni yaradıcılıq uğurları, ən ümdeəsi isə can sağlığı, səbr, dözümlü və iradə arzulayırıq.

Seyran müəllim qələmə aldığı 28-ci sonetin son misralarında beşəri arzu, istək və sevgisini belə ifadə edir: *"Məhəbbət sənəmdə çağlayır hər an Dörd fəslin hər biri sirdaşım olub. Nəfəsim - gilavar, baxışım - ümman, Cahan saf eşqimə atəşlə dolub. Həyatım can atır günə, həm aya! - Günəşdən boyланаq "Bütün dünya"ya!!! 23 mart 1999-cu il.*

Bəli, Seyran Məkan Azərli "Yeni bir aləm" insanlara bəxş edir. Güman edirik ki, beşəriyyət də öz növbəsində Seyran Məkan Azərlini "keşf edib" - tanıyacaq!.. Buna isə zaman gərəkdir. Bəli!.. Zəton - Zaman və Məkan qovusağı!..

Rafiq ODAY,

AJB Sumqayıt şəhər təşkilatının sədri, "Möhtəşəm Azərbaycan" qəzetinin təsisçisi və baş redaktoru, şair-publisist.

TANINMIŞ ZİYALILAR S.M.AZƏRLİ HAQQINDA

Qarabağ torpağının müqəddəs ağrısını qələm kimi canında gəzdirən qələm qardaşım Seyran Məkan Azərliyə həyat və yaradıcılıq yollarında möhtəşəm uğurlar diləyirəm.

Nəriman HƏSƏNZADƏ,
xalq şairi, 04.03.1994.

***

Seyran Məkan Azərli çox maraqlı insan, qeyri-adi istedad sahibidir. Onun qələmə aldığı "Olum, ya ölüm" məqaləsi, həmçinin çəkdiyi "Adonis kriptografiyası" və "Qravitasiya" rəsm nümunələri, təsisçisi və baş redaktoru olduğum "VEKTOR" Beynəlxalq Elm Dərgisində çap olunub. Onun tədqiqat yazıları, çəkdiyi qeyri-adi şəkillər və Az.tv 1-də çıxışı, qardaş Türkiyədə də ziyalılar və mütəxəssislər tərəfindən böyük maraq və hörmətlə qarşılanaraq heyrət doğurub.

Prof. Dr. Elçin İSKƏNDƏRZADƏ, "VEKTOR"
Beynəlxalq Elm Mərkəzinin Prezidenti. Dekabr, 2005-ci il.

***

Əziz Seyran müəllim, fenomenal vergi və qeyri-adi elm xadimi!

Əsəd CAHANGİR, "Körpü" rüblük ədəbi-tənqid dərgisinin baş redaktoru. Filoloq alim. 17.08.2006.

***

Seyran Məkan Azərli yaxın dostum, təəssübkeş yerlimdir. O demək olar ki, bütün şüurlu həyatı boyu Şekspir irsinin tədqiqi və fəlsəfəsi ilə məşğul olur. Bu mövzuda onun xeyli qiymətli silsilə yazıları var, hətta heç kəsin demədiyi mənə və mətləbdəri kəşf edib deyə bilib, elmi nəzəriyyələrini yaradıb. İnanıram onun yaratdığı "Yeni Şekspir Erası" -

fəlsəfi baxışları zamanın ən nadir tapıntılarından olub öz məntiqi zirvəsinə yüksələcək və bununla da bəşəriyyətin əsrlərdən bəri həsrət qaldığı "həqiqətlərə" qovuşacaqdır.

Mahmud QACAR (Maqşud oğlu Quliyev),
şair-publisist. "Təfəkkür" elmi ictimai-siyasi jurnalının baş redaktor müavini. 24.01.2002.

***

Əliyev Seyran Nüsret oğlunun adında, cismində, ismində, canında, ruhunda, heysiyyət və qan damarlarında vətən sevgisi və "Yeni Şekspir Erası" yaşayır. Onun "Yeni Şekspir Erası" silsilə yazıları, nəzəri və metodoloji cəhətdən yetkin və bitkindir. Bu silsilə yazıların kulminasiyası isə Şekspir irsinin fəlsəfəsindən doğan "Adonis kriptografiyası"-nda öz əksini tapıb. Bundan başqa çəkdiyi üç şəkil də, yeni; "Qravitasiya" və ya "Olum, ya ölüm?", "Afrodita" və ya "Dünya bir səhnədir" və sonuncu "Tufan - Eskal" rəsmləri də

qeyri-adi, möhtəşəm və ecəzkardır. Seyran Məkan Azərlinin "Yeni Şekspir Erası" mövzularında təqdim etdiyi mətləb geniş ictimai təhlil və tətbiqə möhtacdır. Ünvan olsun Böyük Britaniya krallığının lordlar palatasına.

Əkrəm ŞAMXALOV, Nizami Gəncəvi adına
Azərbaycan Ədəbiyyat muzeyində
elmi işçi. 29.08.2008-ci il.

***

Şəxsiyyətinə hörmət, qələminə rəğbət bəslədiyim, səmimiyyətinə qibtə etdiyim gözəl insan, dəyərli dost, layiqli vətəndaş, ədəbiyyatımızın cəfəkeşi, istedadlı alim Seyran Məkan Azərli.

İnanıram ki, bir müddətdən sonra biz onun elmi araşdırmalarının bəhrəsini görəcəm və belə bir insanın azərbaycanlı olması ilə fəxr edəcəm, qürur duyacağam.

Rafiq ODAY, AJB Sumqayıt şəhər təşkilatının sədri, "Möhtəşəm Azərbaycan" qəzetinin təsisçisi və baş redaktoru, şair-publisist. 06.05.2006.

YENİ ŞEKSPİR ERASI

Romeo: *Ey ölümün acgöz mədəsi, məzar,
Dünya gözəlini uddun sən, murdar!
İylənən ağzını açıb mən indi
Sənə təzə yemək yedirdəcəyəm!*
(Sərdabəni açır)

V.Şekspir "Romeo və Culyetta" faciəsindən

"DÜNYANIN ƏN GÜCLÜ KRALLARI ...." VƏ YA NINA BUROVANIN "PANDORA MÜCRÜSÜNDƏN"

1. "Əgər yaranmırsa heç nə yenidən"

XXI əsrə daxil olmuşuq. XVI əsrdən bizi dörd əsr yarım ayırır. Başqa sözlə desək, Vilyam Şekspirin doğum ilindən 444 - il keçir. Bu müddət ərzində bəşər sivilizasiyası bir çox mühüm, həyat əhəmiyyətli, elmi və müvafiq tərəqqiyə nail olub. Eyni zamanda planetimizdə ekoloji cəhətdən də tənəzzül müşayiət olunur. Şekspirin 64 - cü sonetin 2 - ci bəndində deyildiyi kimi:

"Yeriyib sahili tutur ümman da,
Torpaq da zəbt edir göy dənizləri.
Döyüşlər, vuruşlar gedir hər yanda,
Biri itirsə də, qazanır biri".

XX əsrdə isə insan "Yerdən qoparaq" kosmosu fəth edib. İlk kosmonavt isə Sovet İttifaqı vətəndaşı Yuri Alekseyeviç Qaqarin olmuşdur. O, 1961 - ci il aprel ayın 12 - də "Vostok" kosmik gəmisi ilə yer ətrafında 108

dəqiqə ərzində, bir dövrə vuraraq yere enmiş və bununla da Yeni Kosmik Erasının təməli qoyulmuşdur.

Lakin XVI əsrin Londonun "Qlobus" (hərfi mənada "Yer kürəsi" deməkdir.) teatrında çalışan və dünyaya "nadir incilər" bəxş edən "bir şəxsin" - "kim olması" ətrafında gedən söz-söhbətlər, mübahisələr, açıqlamalar və s. və ilaxirələr, bu 400-ildən də artıq bir zaman anları axarında, vaxtaşırı mərhələlərdə çözülmüş və bununla belə indinin özündə də , bütün dünya bəşəriyyətinin sonsuz maraq dairəsi fəvqündə mövcud olmaqla bərabər, bir daha "əsl həqiqət" -lər" pünhan qalmaqdadır. Müəllif 59 №-li sonetin ilk misraları ilə keşməkeşli zaman axarı durumuna qiymət verərək, oxucunu (bu münasibətə) fəal düşüncə tərzinə sövq edir:

**Əgər yaranmırsa heç nə yenidən,
Daim dövr edirsə əvvəl olanlar,
Yenilik naminə dərd çəkək nədən?-
Keçmiş nəsilləri edirik təkrar.**

(Qeyd: V.Şekspirin "154 sonetlər"ini, "Romeo və Culyetta" və "Otello" faciələrini ingilis dilindən ana dilimizə Sabir Mustafa tərcümə etmişdir).

YENİ ŞEKSPİR ERASI

2. "Misilsiz, nadir incilər" - in Fəlsəfəsi

Bədii təcəssümlərinin sehri ilə dünyanı ovsunlayan Vilyam Şekspirin əsərləri, həmçinin fəlsəfi mahiyyəti ilə də mühüm əhəmiyyət kəsb edir və bədii təcəssümlərin sintezində başlıca önəm olmaqla, müəllifin sonsuz arzu, istək və iradəsinin ifadəsi, hakim düşüncə və dünya baxışlarının müzəffər diktəsidir.

Müəllifin yaradıcılığında fəlsəfə - iki və daha çox anlam daşıyıcısı olub, öz tərkibində daha dərin (qlobal) mənə və məntiqə əsaslanır. Bir çox hallarda isə bir daha özünün əks qütbündən çıxış etməklə, ilkin mülahizə, ifadə, münasibət və söylənilənlərin fərqli dolğunluğunu (müçərəd və təzadlılığını, bəzən də parodoksallığını) yaradır.

Müəllifin irsi yaradıcılığı (həmçinin, **hələ açıqlanılmayan**) müxtəlif dövrləri əhatə etməklə, mövzu palitrası - boyaları baxımından (da, həmçinin **hələ məlum olmayan, çoxcəhətli**) rəngarəng, bədii təcəssümlərdə ifadəliyi ilə müçərəd, təzadlı, lakin səlist, axıcı, ürəyi oxşayan, həmçinin mürekkəb, bəzən də basit səciyyəyəlməmişdir.

Əsərlərin bədii təcəssümlərinin kölgəsində daldalanan və poetik misraların qəlbindən zühr edib boylanan fəlsəfi diktəsi ilə isə daha dərin - məntiqli, fərqli -nəticəli, eyni zamanda kəskin - qətiyyətli və mübariz-əqi-dəlidir. Müəllifin yaradıcılığının əsl mahiyyəti, onun əsərlərinin bədii dil üslubu (leksikonu)-nun rəngarəngliyi, dəst - xəttinin isə özünəməxsus

yetkinliyi ilə təkrar olunmazdır. Yəni, müxtəlif əsərlərdə və poeziya lövhələrində səciyyələnən bu və ya digər mübadilə məqamları, fikir çözümlü zəmnində həmrəy-bərabərliyində qovuşur və sanki çəkici eyni zindana vurur. Bəli. Mühüm bir cəhəti də qeyd etmək gerəkdir ki, "belə hal" (yəni, yazı fəndi), Şekspir yaradıcılığının başlıca, (aparıcı) amillərindən biri olub, onun dəst-xəttinin müvazi göstəricisidir. Yəni; **Mütləq vahidi öz anları daxilində bu və ya digər gerçəkliklər = (bərabərdir) = Zəruri mövcudluq**. Odur ki, əsərlərin səlis axıcılığı gedişatında tərənnüm olunan müraciət, ifadə və təcəssümlər, bir-birini unikal-tənasüblə tənzimləyərək əvəzləyir. Bununla da müxtəlif parametrlərdən, seyrərdən əks olunmaqla, özünün fəlsəfi dühasının zirvəsinə yüksəlir. 78 sonetin 1-ci bəndi və son beyti belə təlqin olunur.

*Səndən ilham alıb yaradardım mən,
İndi ilham alır özgə şairlər,
Sığıbı kölgəyə, deyib hüsnündən,
Bütün ürəkləri fəth eyləyirlər.*

*Sənsən məharətim, sənindir hünər,
Məni ucaldırsan dahilər qədər.*

Bəli.V.Şekspirin fəlsəfəsi -bir zərrəcik toxumdur. Ona qulluq edib - onu cücertdikcə, o qol-qanad açıb şaxələnir. Onun bəhəri isə ürəkləri fəth edib, qəlbləri cüşa getirir. Əbədiyyət üfüğündə, səhərin parlaq dan ulduzuna bənzər -solmaz bir bayraq olub, müəllifin həyatının mənası olan: tükənməz ideali, yaradıcılığında isə möhtəşəm ideyalarının mübariz keşikçisidir.

Yeri gəlmişkən, "Vilyam Şekspir" deyiminin ingiliscədən tərcüməsinə nəzər yetirək. İngilis dilində "Vilyam"; - "arzu", "iradə" və "istək" deməkdir. Və bu adın hallanması, xüsusən: 135 və 136-cı sonetlərdə öz əksini tapır. "Şekspir" sözünün mənası isə ingilis dilində: "Şeks" - qalxan, "pir"-isə - nizə deməkdir. ("Pirat" sözünün mənası isə 1. Dəniz qulduru. 2. Digər bir şəxsin yaradıcılığı və digər dəyərlərini öz adına mənimsəyən şəxslərə deyilir.) "Adonis kriptografiyası" -şəklinin təsviri, (bax səh. 59 - red) başlıca olaraq; "Şeks", - yeni; "qalxan" və "pir" -yəni: "nizə" -dən ibarətdir ki, bu da ümumilikdə bir; "Nəhəng gəmi"ni xatırladır. "Adonis kriptografiyası"-nın rəsmi, -elmi əsər olub, Şekspir yaradıcılığının fəlsəfi aliliyinin mahiyyətini özündə ehtiva edir. Bəli! Məhz bu baxımdan da müəllif, yaradıcılığının ali dəyərlərinə istinad edərək, öz təxəllüsünü dəqiq təyin etmişdir. Yəni: "Vilyam", - Şair- dramaturqun ideali olan; arzu, istəyin və iradəsinə əks etdirməklə=(bərabərdir)= "Şeks"+"pir" isə bu müqəddəsliyin (yaradıcılığının) mühafizə və kəsəridir. Bununla da müəllif, "Adonis kriptografiyası"-nın elmi əsaslarından, özünün ("William Shakespeare") təxəllüsünü təyin etməklə, irsi yaradıcılığı - varlığını tənzimləmişdir. Son nəticədə isə dünya bəşəriyyətinə, mədəniyyətinə misilsiz, rəngarəng

"İncilər" bəxş etməklə, irsi yaradıcılığı ilə elmi yaradılığının, həmçinin öz adının ölməzlik - vəhdətini yaratmışdır. 13 və 136-cı sonetlərin son misraları nümunəvidir:

13-cü sonetdən: **"Qoruyar uçmaqdan gözəl binanı
Sabahı düşünən, qayğı çəkən kəs.
Bu evə neyləyər qışın tufanı,
Bu evə ölümün nəfəsi dəyməz.**

Atanı (yəni, Əsl müəllifi) **qorusan sən öz** (yaradıcılıq) **oğlunda,**
Nəvən də (yəni; "Adonis kriptografiyası"da) **hifz edər səni**
(Yeni Şekspir Erasında) **oğlun** (yaradıcılığın) **da "**.

136-cı sonetin son misraları isə belə səslənir:

Öz aşığılarını (yəni; "V.Şekspir" və "bu kimi"-ləri) **bir-bir sayarkan**
Qoy mən ("XVI əsrdə "-n) **heçə dönüm, dəyməyim gözə.**
Fəqət (Yeni Şekspir Erasında) **ləyaqətdən** (tərəqqidən)
söz düşən zaman

Birinci ("Adonis kriptografiyası"-nın tacında, "108" -də "Kral")
mən olum, mən (Frensis Bekon) **çixım üzə.** (Odur ki,) **Adımı** (yəni, "Bekon" ingiliscə, "donuz" deməkdir) **sev,**
məni (Əsl müəllif kimi) **sevərsən onda,** (çünki)

Bil, adım (yəni; təxəllüsüm) **arzudur** (mənası: "Vilyam"-dır),
("Vilyam" -isə) **ölməz cahanda "**.

Müəllif şahidi olduğu mühitin ifrat eybəcərliklərini,saxtalıq və fitnəkarlıqlarını, yaratdığı əsərlərin bu və ya digər olaylarında (müxtəlif sepkilərdə, adətən mücərrəd şəkildə) tərənnüm etmişdir. Bütün bunlarla yanaşı, həmçinin onu narahat edən - şəxsi həyatının mühüm və böhranlı çalarlarını da (həmçinin, gizli tərcüməyi - halı məktubu vasitəsilə) bizlərə yaddaş edir. Təqdim olunan: müraciət, etiraf, təvəqqə, vəsiyyət, dəyərli vasitələr və digər sənədlər ilə şair, onu narahat edən bu yeknəsək aləmin "haqsız, ədalətsizlik-lər buxovları"-ndan qurtulmağı, azad olmağı (bərpən) arzu edir. "Olum, ya ölüm?" -"delemma mənəgenəsi" - sıxıntılılarından "fəryad qoparan - hayqıran şair", arzu edir ki. İlahidən bəxş olunmuş "müqəddəs səadətler -səltənəti mehrabi", dövrün və zamanın "çirkəblər" və "bataqlıqlar" girdabında ilişib qalmasın. Həyat daima öz axarında -təbiətən, bahəm- təbiətlə canlansın. Tərəqqi, insanları nurlu "Sabah"-lar"-a səsləməklə, zehni saflaşdıran -ülvi eməli ilə həyat fəaliyyətində uğur mənbəinə , sevinc mənbəinə çevrilsin.

Müəllifin irsi yaradıcılığı, əsərlərin bədii tərəvəti, lirik romantizmi, füsunkar drammatizmi bitkin və fəlsəfi dolğunluğu ilə daim yaşar təcəssümü, əsrlərin sınağından çıxmış və bütün manələri aşaraq XXI əsrə qədəm qoymuşdur. Bu, - "misilsiz, nadir incilər" bundan sonra da (insan durduqca) tərəqqi edəcək, daha da yüksək və möhtəşəm (yeni - yeni) əməlləri (hələ, bir daha) bizlərə təqdim edəcəkdir. Həyatın, təbiətin və

beşer nailiyyətlərinin ayrılmaz bir hissəsinə çevrilməklə, Müəllifin arzu və ideallarının təntənəsinə çevriləcəkdir. Müəllif özünün (108 və) 119 - cu sonetin son mısralarında bu mərhələyə belə zəmanət verir.

"Hər ağır ziyandan xeyir doğulur,
Gözəl ülvüləşir çəksə müsibət.
Əvvəlkindən daha dözümlü olur
Yenidən alışsa sönən məhəbbət
Qayıtdım əslimə, yanılsam da mən,
Qazancım çox oldu itirdiyimdən."

Əsərlərin müəllifin (elmi aləmdə) əsl adı, soyadı və təxəllüsü belədir. Frensis Bekon Verulamski. Frensis -adı. Bekon -soyadı. Verulamski isə-təxəllüsüdür. "Bekon" sözünün ingilis dilində mənası: "donuz" və ya "salo" -deməkdir. Latın dilində "Verulanum" sözünün mənası isə "donuz qurdları" -deməkdir.

Tanınmış filosof, saray əyanı, alim, fəlsəfədə induktiv metodun banisi, hüquqşünas, "Yeni Orqanon" və "Yeni Atlantida" traktatlarının müəllifi Bekon məşhur "Bilik -qüvvədir" şüarı ilə şöhrət qazanmışdır. O, ingilis kraliçası I Yelizavetanın imtina etdiyi böyük oğlu idi.

Frensis Bekonun şifrlənmiş və ölümündən 300 il sonra oxunması mümkün olan gizli tərcüməyi-halı məktubunu və "Tekstin şifrini açana müraciət" bölməsini, Nina Fyodorovna Burovanın "Dövrələr çayı" adı altında birləşdirilmiş tarixi oçerki olan "Pandora mücrüsündən" məqaləsində oxumaq olar. (Yazı ilk dəfə 1926-cı ildə Parisdə çap olunmuşdur. 1990-cı ildə Amerikanın Vaşinqton , daha sonra isə Rusiyanın "Çüdesə i priklyçeniye" səhifələrində, Azərbaycanda isə bax: "Ayna" qəzeti, şənbə buraxılışı. 13-20 noyabr . 1993-cü il. №-lər 128 və 130. - S.M.Azerli).

Etiraf etməliyəm ki, Yeni Şekspir Erası (silsilə) araşdırmalarımın belə uğurlu alınmasında, ilkin olaraq Nina Fyodorovna Burovanın "**Pandora mücrüsündən**" yazısı səbəb olmuşdur. (Ruhu şad olsun). Bu, Şekspir irsinin "kimə məxsus olması" barədə yazılan ilk və sanballı əsərdir. Onu da qeyd edim ki, "bu yazıda" özü də, xüsusən: "Tekstin şifrini açana müraciət" bölməsində bezi məqamlar, misal üçün: "Çünkü öz həyatımdan qorxurdum", "Axı o, şöhrətdən daha bahadır", "Dörd cəsus gecə-gündüz məni izləyirdi", "...yalnız mənim əlim çatırdı" və bu kimi (şifrlənmiş) deyimlərin fəlsəfi dəyərləri, məhz "Adonis Kriptoqrafiyası" ilə üzvü sürətdə öz dolğun təcəssümünü tapır.

Bununla yanaşı, tarixin bu, - 444 (Şekspir) - ilinin məcrasında qovuşmaqla krallar kralı - Frensis Bekonun ad gününə (anadan olmasının 448 - ilinə), ithaf olunur.

Bakı. 1 - 5 yanvar 2009 - cu il Seyran Məkan Azerli

3. VƏ YA ...

Yaqo:Yox, canım, zəhərlə öldürmək nəçin?

Ona daha layiq bir cəza seçin.
Bakir yatağını ləkələyən kəs
Əzabdan canını qurtara bilməz.
Budur ədalətin, haqqın qanunu,
Murdar yatağında boğun siz onu.
V.Şekspir "Otello" faciəsindən

***

NINA BUROVA

Pandora mücrüsündən

Şekspirin dahi əsərlərinin Londonun "Qlobus" teatrın yoxsul, kəmsavad aktyoru tərəfindən yox, yüksək və incə mədəniyyətə malik adam tərəfindən yaradılması barədə şayiələr çoxdan gəzir. Şekspir irsinin mümkün namizədinin adı da çəkilirdi. Bu, ingilis kralı I İakov Stüartin lord - kansleri Bekon Verulamskidir. (1561 - 1626).

Saray əyanı, alim, fəlsəfədə induktiv metodun banisi, "Yeni Orqanon" və "Yeni Atlantida" traktatlarının müəllifi Bekon məşhur "Bilik - qüvvədir" şüarı ilə şöhrət qazanmışdır. Fəlsəfi traktatlardan savayı kriptoqrafiya üzrə əsərlər də lord - kanslerin qələminə məxsus idi. Müəllif hələ sağ ikən bu əsər 3 dəfə çap olunmuşdur. O, yeni şifreli gizli yazı sistemini düşünüb tapmışdı.

(Qeyd: Məqalə oxuculara cuzi ixtisarla təqdim olunur və yeri geldikcə, mövzu ilə həmahənglik təşkil edən V.Şekspirin sonetlərindən sitatlar və ya həmin sonetlərin sıra rəqəmi göstəriləcəkdir. - S.M.Azerli.)

Frensis Bekonun şifrləmə üsulu çox maraqlı və mürekkəbdir. Onun açılması Fransa generalı Kartye (şifrləmə xidmətinin başçısı) və amerikalı polkovnik Fabianın görüşməsi, tanışlığı, sonrakı dostluğu və birgə işinin nəticəsi kimi ortaya çıxmışdır. (Daha sonra Nina Burova qeyd edir:) Polkovnik Fabian Parisdə milli kitabxanada saxlanılan Bekonun "Yeni Orqanon" traktatında bir səhifə ilə maraqlanmağı general Kartyeyə məsləhət görür: Müxtəlif şifrlili həflər üzərində lupa ilə işləyərkən Kartye

Frensis Bekonun istifadə etdiyi açarlardan birini tapır. Nəticədə bir qrup kriptograf Bekonun uzun müddət oxunması mümkün olmayan müəmmali sənədini oxumaq imkanı əldə edir. Onun şifrinin açılması əsl sensasiya olmuşdu. Bu, Bekonun gizli tərcümeyi - halı idi və burada ingilis sarayının bir çox dəhşətli sirləri ifşa edilirdi.

Sənəd belə bir izahla başlayır: müəllif daim təhlükə, ciddi müşahidə altındadır, vicdanı isə onu bütün həqiqəti açmağa vadar edir.

Həqiqətən də bu onun "məxfi" tərcümeyi - halıdır və əgər onu oxuyarlarsa, bu ingilis tarixinin bütün axarını dəyişdirə bilər.

Sənəd on fəsildən ibarətdir və mən (yəni, N.Burova. - S.M.Azərli) hər bir fəsildən yalnız bir neçə başlıca fikri və mətnin şifrini açan şəxsə müraciəti çatdıracağam.

I FƏSİLDƏN

Mən kraliçaya I Yelizavetanın qanuni oğluyam. Mənim əsl adım Tyudordur. Cənab Nikolay Bekon mənim ögey atamdır. Xanım Anna Bekona mən səmimi minnətdarlığımı bildirirəm: O məni böyütmüş, tərbiyə etmiş, qorumuş və ağıllı nəsihətlər verilmişdir. Mən həyatıma görə ona borciuyam: 1561 - ci il yanvarın 25 - də mən Yelizaveta tərəfindən dünyaya gətirilərkən o, məni öldürməyi tələb etdiyi halda Anna Bekon həyatıma qurtarmışdı. Doğarkən kraliçaya Yelizaveta qışqırmışdı: "Öldürün, boğun onu!" Məni qəbul edən həkim belə bu cür amansızlıqdan dəhşətə gəlmişdi. Xanım Anna məni Yorq - hauzdakı evinə götürür. Onun körpəsi öləndən sonra isə məni öz oğlu kimi təqdim edir.

Kraliçaya öyrəndikdə ki, mən artıq böyümüş, ağıllı və cazibədar olmuşam, əhval - ruhiyyəsi yaxşı olduğu üçün məni yanına çağırır və özünün lord - mühafizəçisi adlandırır. Yalnız uzun illərdən sonra mən öz təvəllüdümlə sirrini öyrənə bilmişdim. Bu belə olmuşdu. Kraliçanın yanında məni saraydakı düşmənlərim cıradırdılar. O, isə yaman qəzəblənirdi. Mən huşunu itirmiş qıza kömək göstərmək istəyən zaman kraliçanın qəzəbinə düşür olmuşdum. O, öz üzərində nəzarəti itirərək qışqıra - qışqıra bu sözləri demişdi: "Siz mənim oğlusunuz. Siz dəhi, ağıllı, savadlı şəxs olsanız da, heç vaxt nə İngiltərəni, nə də ananızı idarə etməyəcəksiniz. Mən sizi, qanuni nigahdan doğulmuş öz sevimli oğlumu həmişəlik vərəsəlik hüququndan məhrum edərdim".

Mən onun qarşısında diz çökərək aman dilədim: Bu, eybəcər səhnə çoxsaylı saray ayanlarının yanında baş vermişdi. Məni öz apartamentlərimə aparmış və mən xanım Bekondan kimin oğlu olduğumu izah etməyini xahiş etmişdim. Xeyrixah və ürəyi yuxa xanım Bekon təsdiq etdi ki, kraliçaya Yelizaveta həqiqətən mənim anamdır, qanunu atam isə qraf

Leysterskidir. "Sənin təvəllüd sirrini həkim də bilir. İstəsən, ondan da soruşa bilərsən. Sənin ingilis taxt - tacının qanunu varisi olduğunu o da təsdiq edə bilər". Xanım Anna eyni zamanda Yelizavetanın qraf Leysterzeski ilə 1554 - cü ildə nigahının bütün təfəsilatını da danışdı. Toy mərasimi Yelizaveta taxt - taca qalxan zaman təkrar olunmuşdu.

Bütün bunları öyrəndikdə mən kraliçanı və öz taleyimi lənətləməyə başladım. Sonralar kraliçaya öz nigahını gizlətməmiş və bütünlüklə onu rədd edərək özünü bakirə kraliçaya adlandırmağı tələb edirdi. Amansız və ecayib səhnədən ötən bir müddətdən sonra kraliçaya məni yanına dəvət edərək bildirdi ki, mən özümü onun oğlu saymamalıyam.

(Qeyd: 140 - ci sonetin 1 - ci bəndi ilə müəllif, həyatında baş vermiş bir daha böhranlı anlarını xatırladır:

"Qəddar olduğuntək ağıllı ol yar!
Nifrətin daşdırar səbir kasamı,
Ürəyim ağrıdan göynər, sızıldar,
Çəkdiyim naməni eşidər hamı". - S.M.A)

II FƏSİLDƏN

Sarayda didişmələr gedirdi. Kraliçaya çatdırdılar ki, mən təkcə İngiltərəni yox, bütün dünyanı idarə etməyə hazırlaşırım. Belə iftiraldan qorxuya düşmüş kraliçaya qraf Leysterskinin razılığı ilə məni Fransaya ingilis səfirliyi nəzdində diplomat kimi göndərmək qərarına gəlir. 1576 - ci ildə Fransada diplomatik missiyamdan mən böyük maraqla yanaşdım. O vaxt mən özümün gizli kriptografiya usulunu işləyib hazırlamağa və həyatımın tarixini yazmağa başladım." (Daha sonra qeyd olunur ki, Bekonun başı eşq macəralarına qarışır və O, hətta nişanlanmaq qərarına da gəlir. Bundan xəbər tutan kraliçaya Yelizaveta onu təcili (1579 - cu ildə), geri çağırtdırır. -S.M.Azərli).

III FƏSİLDƏN

Mən böyük oğul tekin taxt - tacın varisi sayılmağım üzərində ısrar edirdim. Kraliçanın sağlığında mənə şahzadə Uelski ləqəbi verərdilər, onun ölümündən sonra isə kral ola bilərdim. Yelizavetanın Robert adlı daha bir oğlu var idi. O, 1567 - ci ildə doğulmuşdu və Valter Deversin oğlu kimi qeydə alınmışdı. Sonralar Roberti qraf Esseks adlandırmağa başladılar. Cəsur, qətiyyətli, ağıllı və hiyleger olan bu adam öz anasının məşuquna çevrilmişdi. Kral həyatının bu qorxulu və günahlı təfəsilatı bərədə mən şifrələnmiş sənəddə belə yazmaqdan xəcalet çəkirdim. (Bax: 41 və 42 №-li sonetlərə - S.M.A).

IV FƏSİLDƏN

Kraliçanın eri qraf Leysterski sakit həyat sürürdü və oğullarının anaları ilə münasibətlərinə müdaxilə etmirdi. O, öz arvadından müəyyən hədiyyə və müxtəlif ləqəblər alırdı. Qraf Leysterskinin o zaman kraliçaya ilə nigahına, oğlanlarının doğulmasına dair bütün sənədləri, habelə həkim və mamaçanın şəhadətnaməsi var idi. Onun fikrincə məhz mən qanuni böyük oğul kimi kraliçaya Yelizavetanın ölümündən sonra taxt - tacı qalxmalıyam. (Bax: 125 - ci sonetə).

V FƏSİLDƏN

Kraliçaya isə mənim kiçik qardaşım Esseksə daha çox iltifat göstərirdi. Fərqli bircə bunda idi ki, bu keyfiyyətlər kişi formasında ifadə olunmuşdu. Bəzən atam anamı müdafiə edirdi. Onun fikrincə, mən elmi fəaliyyət üçün daha yararlı idim. Uşaqlıqda biz qardaşlar olduqca mehriban idik, lakin valideynlərimiz aramızda vurdular. Yelizavetanı güdrətli taxt - tacına hüquq yox, tale gətirmişdi. Əlbəttə o, taxt-tac varisliyi barədə məsələni həll edə bilərdi. Ümumi fikrə görə o öz nəzərini qraf Esseksin üzərində saxlamışdı. Mən isə özümü həm anam, həm də atam tərəfindən unudulmuş, tərk edilmiş hiss edirdim. Ümitsizlikdən mən özümü bütünlüklə elmə sərf etməyə başladım. Xalqımın həyatını yaxşılaşdırmaq layihələri yazırdım. Mən qeyri - adi uğurlar qazanmış xeyli kiçik imzasız əsərlər dərc etdirdim. Poemalar da yazırdım, onları "Spenser" ləqəbi ilə imzalayırdım. Həm köhnə ingilis, həm də yeni dildə yazır, müxtəlif ədəbi formalardan istifadə edirdim. Poema və şeirləri "Pile" və müasir ədəbiyyatçıların digər adları ilə imzalayır., ehtiyatla rəmzi şəkildə öz əsərlərimə tarixi sirlər qoyurdum. (Bax: 116 və 124 - cü sonetlərə).

"Robert Qrin" ləqəbi ilə mənim böyük şifrələnmiş əsərim çıxmışdı. Çox zaman mən "Marlo" ləqəbi ilə yazırdım. Sonralar isə "Uilyam Şekspir" ləqəbindən daha tez - tez istifadə etməyə başladım. Mən öz müəllifliyimi gizlədirdim. Çünki tarixi dramlar Yelizavetaya tərəfindən ciddi təqib olunurdu və mənə həyatım bahasına başa gələ bilərdi.

VI FƏSİLDƏN

Bu fəsildə Yelizavetaya və Mariya Stüart arasında rəqabətdən, mübarizə və fitnəkarlıqlardan, sonuncunun həbsxanaya salınmasından, məhkəmə və edamından danışılır. Bekon Şotlandiyaya kraliçasının tərəfini tutmuş, ona kömək etmiş, lakin xilas edə bilməmiş, yalnız anasının qəzəbini qazanmışdır. Frensis Bekon Mariya Stüart haqqında yazırdı: "Onun gözəlliyi qəlbimdə ehlə həkk olunmuşdur ki, sanki Mariya Şotlandskaya hələ də sağdır".

VII FƏSİLDƏN

Mariya Stüartın edamı İspaniya ilə müharibəyə gətirib çıxartdı. Kraliçaya Yelizavetaya Filipp İspanskinin ona atdığı əlcəyi cold və bacarıqla qaldırmışdı. Düşmən Böyük Armadanın bir hissəsi fırtına, bir hissəsi isə ingilis dənizçiləri tərəfindən məhv edilmişdi. Kraliçaya Yelizavetaya İngiltərə, parlament və şurani müdrikliklə və uğurla idarə etməkdə davam edirdi. Eşq məcarasına başı qarışmış eri tezliklə ölmüş, oğlu qraf Esseks isə onun qəlbinin ehtiraslı sevgisinə çevrilmişdi. Bütün saray bu qan qarışığundan sarsılmış, lakin kraliçanın xoşuna gəlsin deyərək bütün bunlara göz yumurdu. (Bax: 17 və 69 - cu sonetlərə).

Şöhrətpərəst qətiyyətli qraf Esseks böyük qardaşı ilə yaxınlıq axtarmağa başlamış və onun taxt - tacı olan hüququnu bərpa etmək istəmişdir. Yelizavetaya bundan xəbər tutan təkisi Esseks gözündən düşmüşdü.

VIII FƏSİLDƏN

Qraf Esseks kraliçaya Yelizavetaya qarşı sui - qəsd hazırlamaq fikrinə düşmüşdü. Yezuillərin və protestantların köməyi ilə o, Milford Hevendən Londona yürüşə başlayır. Məqsədi parlamenti və şurani ələ keçirmək və onların yardımına bel bağlayaraq kraliçanı qraf Sautkemptonun qəsrində tutmaq idi. Lordlar Sends, Montequyu və bir çox digər ingilis zadəganları Esseksin silahdaşları idilər. Lakin onların gizli proqramı xain tərəfindən satılmış və qraf Esseksin tərəfdarları kral qoşunları tərəfindən qarşılınmışdı. Onlarla toqquşmalarda qrafın ən yaxın silahdaşları öldürülmüş, onun özü isə bütün yazılı sübutları məhv edərək qraf Sautkemptonla birlikdə qaçıb gizlənmiş amma tezliklə ələ keçərək həbsxanaya salınmışdı. Burada onu hər şeyi boynuna almasından ötrü işgəncələrə məruz qoymuş və qızmar demirle gözələrini dağılamışlar. Sonra kraliçanın soyuqqanlı əmri ilə başını bedonindən ayırmışdılar. (Bax: 133 və 134 cü sonetlərə).

Kiçik qardaşının faciəvi sonu ona verilən amansız işgəncələr Frensis Bekonu sarsıtmışdı. "Bizim qanunlara görə, vətən xainini hərbi səhra məhkəməsi ölümə məhkum edir. Cinayətkarın günahı bununla ağırlaşır ki, cinayəti kraliçanın oğlu törətmişdi. Qardaşım barədə qəm - qüssəyə batmaqla mən dərk edirdim ki, məhkəmə haqlıdır və həm kraliçaya, həm də mənə hökmü müdafiə etməliydik".

IX FƏSİLDƏN

"Mənim qulaqlarım işgəncələrə məruz qalmış qardaşımın xilas olmaq barədə yalvarıcı iniltilərini eşidirdi. Bütün dəhşətli səhnələr mənim gözümdən qarşısından keçir, sanki mən onların şahidi idim. Bu dəhşət məni vaxtından qabaq qocaldacaqdır. Ümid edirdim ki, qardaşım anasından yalvarıb əfv olunmasına nail olacaqdır. Qoy nəsilər məni bədxahlıqla xatırlamasınlar. Mən öz qardaşıma heç bir yardım göstərə bilməmişdim".

X FƏSİLDƏN

"Mən sağ qalsam da, mənəvi cəhətdən düşgünleşmişdim. Stiksin zülmət gecəsi meni bürümüş və mən Robertlə ondan bağışlanmağı iltimas etmək və qanı öz üzerimdən yumaqdan ötrü görüşmək arzusun-dayam".

Bekon özünün gizli etiraflarının IX və X fəslərində Essexin qəsdinin ingilis tarixinin bütün gedişini dəyişməsindən danışır. Bundan sarsılan kraliça parlament vasitəsilə yeni bir qanun çıxarmağa müvəffəq olur. Burada taxt - tac varislərindən söhbət belə getmirdi. Onun oğulları barədə bütün sənədlər yanındaca məhv edilmişdi. Frensis Bekon hələ də ümid edirdi ki, kraliça öz ölümündən sonra taxt - tacı ona verəcəkdir. Lakin bu şöhrətperəst və təşəxxüslü xudbin özünü bakire kraliça çağırmağı tələb etməyə başladıqdan sonra Bekonun ümidləri yox olmuşdu. Ölüm yatağında ondan soruşduqda ki, kimi öz varisi təyin edəcəkdir, kraliça belə cavab vermişdi: "Mən bu avara oğlumu heç yaxına belə qoymayacağam". Onuncu fəsil bu sözlərlə bitir: "Mən öz anama, hiyləgər xudbinə nifrət edirəm. O, ölkə və tarix qarşısında məni qardaşımın qanlı edam cinayətinin həmişirəkçisi etmişdir. Mən hər şeyi unutmaqdan ötrü özümü bütünlüklə elmə sərf edəcəyəm. Əskerin adı bir nəsilə yaşayır, alim adı isə əbədidir". (Qeyd: 25 - ci sonetin 3 - cü bəndi, məhz bu baxımdan önəmlidir:

"Qalib bir sərkərdə - döyüş övladı
Birdən məğlub olsa vuruşda əgər,
Şöhrət kitabından silinər adı,
Bütün qazandığı əlindən geder".

Bəli, müəllif bütünlükcə özünü yaradıcılığa həsr edir. Əsası isə odur ki, onun bədii - irsi yaradıcılığı - elmi, elmi yaradıcılığı isə - bədiidir. 29 - cu sonet bütövlükdə bu mövzuları özündə cəm edən, yığcam bir salnamədir. Biz isə hələlik son beyt ilə kifayətlənə bilərik.

"Sənin saf eşqinlə yüksəyəm, inan,
Dünyanın ən güclü krallarından". - S.M.Azəri)

Tekstin şifrinin açana müraciət

"Götür və oxu! Bu, amansız zərurətdir. Rəqəm və şrifflərin köməyi ilə sən bütün həqiqəti öyrənəcəksən. Bil ki, mən bunu hər şeydən yüksək qiymətləndirirəm.

Mən müxtəlif adlar altında xeyli dram pyesləri dərc etdirmişəm. Çünki öz həyatımdan qorxurdum. Axı o, şöhrətdən daha bahadır. Dörd cəsus gecə - gündüz məni izləyirdi. Mənim teatr pyeslərimdə həqiqətən mövcud olmuş saray və ailə fitnəkarlıqları və cinayətlərinə işarələr vardır. Zəmanə həqiqətin gizlədilməsini tələb edirdi. Lakin mən ümüdvər idim ki, gələcəkdə mənim əsərlərim, pyeslərimin qəhrəmanları, müəmmalar zülmətindən çıxacaq və özlərinin əsl adlarını daşıyacaqlar. Mən qəti inanıram ki, bütün həqiqəti üzə çıxara biləcək şifrə açan son nəticədə tapılacaqdır. Robert Qrin, Edmund Spenser, Ben Conson, Uilyam Pile, Şekspir, Robert Barten, Tarli, Marlo maskalanmadan başqa bir şey deyildilər. Mən bu adlarla imza atmış lakin onlar heç də xəyali adlar deyil, ingilis mətbuatında dərc olunan canlı şəxslərə mənsub idi. Mən bu və ya digər ədəbiyyatçının adı ilə imza qoyarkən onun ədəbi üslubuna yüngülcə bənzəməyə çalışırdım. Lakin plan, fikir mənim idi, tarixi və saray mövzularına yalnız mənim əlim çatırdı. Mənim dövrümdə dramaturqlara nifrət edirdilər. Lakin mənim pyeslərim, teatr və tarixi dramları, komediyalar və faciələrim böyük uğurlarla səhnəyə qoyulur və getdikcə daha çox gəlir gətirirdi. teatrın şöhrəti qalxır, az tanınan Şekspir adı isə (o vaxtlar artıq Şekspir ölmüşdü) heç bir riskə məruz qalmırdı. Bir qəpiyim olmasa da, mən yalnız birçə arzu ilə yaşayırdım: tək əsərlərimi ölməz olsun, onlar elmə, sənətə və insan xoşbəxtliyinə xidmət etsin.

Dahi ideyalar, yüksək fikirlər, mürəkkəb hisslər mənə keçənin sakitliyində gəlir və mən onlara bədii don geydirirdim. Mənim pyeslərim, poemaları və elmi işlərimin zahiri qiymətində diqqətli

oxucunun üzünə yeni aləm açılır və onun məhramanə ağırlarla heç bir əlaqəsi yoxdur. Mən özümün klassik poemalarını çox sevir və qiymətləndirirəm, mən onları yaradarkən çoxlu həyəcanlar keçirmişəm.

Ölməz Homeri mən titrək qəlblə tərcümə etmişəm. Bu tərcümələrin əsərlərimin arasında ən yaxşı iş olduğunu hesab edirəm. Mən vətənim İngiltərəyə dahi qələbələr və digər uzaq bir ölkənin güclü əhval-ruhiyyəsini dadmağı verə bildiyimə görə hədsiz dərəcədə xoşbəxtəm. Mən öz əsərlərimi şifrələmişəm və bu çox vaxt aparmışdır. Şekspir adı ilə imza atıram. Lakin mənim əsl adımlı yunan və latınca rəqəmlərdə şifrələnmiş əsrlərimdə oxumaq olar. Fəlsəfi fikirləri, müdrikliyi, əsərlərimin məzmununu bütün dünya bəşəriyyətinin rəhbərlərinə vəsiyyət edirəm. *Min illər keçmiş, amma Homerin əsərləri hələ də canlıdır. Vaxt onlara öz təsirini göstərə bilməmişdir. Mənim manuskriptlərim də belə olmalıdır (əgər onlar itib batmazsa). Peyğəmbərləri öz vətəninə yada salmışlar. 1600 il əvvəl Fələstində də belə olmuşdur. Mən ədalət gününü gözləyirəm.*

FRENSİS BEKON".

***

Bekonun tərcümeyi-halının şifresi açıldıqdan sonra aydın oldu ki, bütün dünyada Uilyam Şekspirə mənsub əsər kimi tanınan əsərlər həmin adamın əli ilə yazıla bilməzdi. Onların əsil müəllifi yalnız və yalnız ali zadəganlığa mənsub şəxs ola bilər. Şekspir isə az savadlı idi, öz adını belə səhvlərlə yazırdı.

Bekon hələ sağ iken dərc etdirdiyi və göstərişlər verdiyi kriptografiya üzrə əsərləri (bunlar 300 ildən sonra onun gizli tərcümeyi - halını açmağa kömək etmişdir) belə deməyə imkan verir ki, indiyənədək onun müasirlərinə mənsub kimi sayılan bir çox əsərlərin müəllifi məhz odur.

Polkovnik Fabianın topladığı "Şekspir" kitabxanasında Bekonun müəllifliyini dolayısı ilə sübut edən xeyli əsər və tədqiqatlar qorunub saxlanılır. Belə ki, 1917 - ci ildə Simpson göstərdi ki, Şekspirin bir çox əsərlərinin müəllifi yalnız hüquqi təhsilə malik ola bilər. Şekspirin hüquqi təhsili yox idi. Bekon isə hüquqşünaslığı İngiltərə və Fransada öyrənmişdir. 1918 - ci ildə tədqiqatçı Qarman yazırdı:

"İngiltərə və Fransa sarayında olan şəxs Şekspir adı ilə imzalanmış bütün faciə və dramların müəllifi ola bilər. Emil Montehyu əmin idi ki, şəxsi həyat hər hansı bir müəllifin əsərində əks olunur. Şekspir teatrını yaradan bu dünyada nə vaxtsa yaşamış ən ağıllı və savadlı adamlardan biri olmuşdur".

1924 - 25 - ci illərdə "Merkyur de Frans" jurnalında Frensis Bekon haqqında səlis başlıqlı zəngin material dərc olunmuşdur: "Hər kəs öz adını almalıdır". 1922 - ci ildə tədqiqatçı A. Leyt qeyri - adi belə ehtimal

dərc etdirmişdi; guya Bekon 1626 - cı ildə öz ölümünü yalandan quraşdırmış və bununla da məqsədi heç bir maneə olmadan işləmiş. Əsl həqiqətdə isə 1668 - ci ildə 106 yaşında vəfat etmişdi. Ölümündən sonrakı 42 il ərzində O, səmərəli və sakit işləyə bilərdi. Fizika, riyaziyyat və insanın uzun ömürlüklüyü barədə sanballı əsərləri O, məhz bu dövrdə yaratmışdır. Leytin dediyinə görə, onun ölüm və dəfn yeri məlum deyil, müvafiq şahidlik kitablarının səhifələri isə cırılıb möhv edilmişdir.

Yelizaveta çarlığı dövrünün bilicisi Bek iddia edir ki, Yelizaveta 17 - yaşında həqiqətən bir oğlan uşağı doğmuş və sonra onu guya boğub öldürmüşlər. Bekə görə, uşağın atası Lord Seymur idi. Sonradan o, kral VIII Henrixin dul qalmış arvadının əri olmuşdur.

Professor Dyujol maraqlı müşahidələr etmişdir. Bekonun istifadə etdiyi bütün adları tədqiq edərək O, diqqətini belə bir şeyə yönəlmişdir ki, bunların hamısı yunan dilinin müxtəlif formalarında "donuz" sözündən əmələ gəlir. "Bekon" ingiliscə "Solo", "Qrin" - yunanca "donuz", "Spenser" - "əx-laqsızlıq", "donuzvari" mənalarnı daşıyır. Yunan dilində "Marlo" və latın dilində "Verulanum" - "donuz quldurları" deməkdir.

Ümumiyyətlə, Bekon haqqında xeyli sensasiyalı qeyri - adi mülahizələr söylənilmişdir. Məsələn, deyirlər ki, o, Rozenkreytserlər ordeninə mənsub olmuşdur. Burada teoqoniyanın tətbiqi ilə rəmzi qədim yəhudi rəqəmlərinə əsaslanan kriptografiya təbliğ edilirdi. Həm də deyirlər ki, onun ögey atası Tamplierlər ordenin qrosmeysteri fransız Jak de Molun nəslindəndir. Jak de Mol 1314 - cü ildə diri - diri yandırılmışdır. Buna görə guya fransızlar Bekon haqqında onun həmvətənlərinə nisbətən daha çox yazmış və onun taleyi ilə maraqlanmışlar.

Həqiqətən də İngiltərə alim və yazıçıları Şekspir əsərlərinin müəllifi haqqında məsələni çox nadir hallarda qaldırdılar. Görünür, onlar onsuz da bilirlər ki, ölməz əsərlərin müəllifi Şekspir yox, məhz Frensis Bekondur. Ötən əsrin ingilis siyasi xadimi C.Brayt birbaşa deyirdi ki, əgər kimsə Uilyam Şekspiri guya "Hamlet" və "Kral Lir" əsərinin müəllifi adlandırsalarsa, axmaq adamdır.

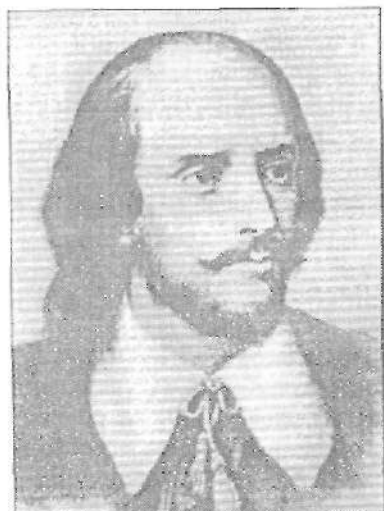
Bununla belə, Şekspir festivalları zamanı nə İngiltərədə, nə də dünya mətbuatında ölməz əsərlərin əsl müəllifi Frensis Bekon haqqında heç nə yazılmırdı. Öz ənənələrinə hörmət edən və onları qoruyub saxlayan qürurlu Albion əsl vətənpərvər və bacarıqlı olmuş amansız kraliçə haqqında həqiqəti gizlətməkdə davam edir.

(Qeyd: yazının Mənbəi: "Ayna" qəzeti şənbə buraxılışı. 13 - 20 noyabr, 1993 - cü il № 128 və 130 - S.M.A.)

Seyran Məkan Azərli

01 - 05 yanvar 2009 - cu il.

*) Yazı F.Bekonun ad günündə, 25.01.2009-cu ildə "Möhtəşəm Azərbaycan" və "Səs" qəzetlərində dərc edilmişdir. - Red.

VİLYAM ŞEKSPİR

“154 SONETLƏR”-DƏN SEÇMƏLƏR

17

Əgər yazsam qədr-qiymətin nədir,
Buna gələcəkdə inanmaz bir kəs.
Bir allah bilir ki, şerim türbədir,
Səni olduğun tək hifz edə bilməz.

Göyçək gözlerine qələm çalaraq
Hüsnünü nəğməmdə eyləsəm təkrar,
O vaxt deyəcəklər: yalana bir bax,
Bəndənin üzündə allah nuru var.

Qoca boşboğazdan üz döndərəntək
Atacaqlar solmuş, boz vərəqləri.
Deyəcəklər: hərif işlədib kələk,
Yalandır, saxtadır onun əsəri.

O vaxt oğlun olsa, kim qınar mənini?!
Həm oğlun, həm şerim yaşadar səni

29

Taleyin əliylə alçaldıqca mən
Acı göz yaşında qovrulur ürək.
Mərhəmət umuram dilsiz göylərdən
Uğursuz bəxtimi lənətləyərək.

İstərem yüksəlsin göyə ad-sanım,
Dostlarım çox olsun, ümidim də bol.

Sənətdə parləsən şöhrətim, şanımlı,
Açılsın qarşımda geniş, azad yol.

Yadıma düşəndə sən birdən-birə,
Nifrət yağdırıram özümə, nifrət!
Ruhum torağaytək uçuş göylərə,
Dolur nəğməsiylə qəlbimə şəfqət.

Sənin saf eşqinlə yüksəyəm, inan,
Dünyanın ən güclü krallarından.

41

Mən sənin qəlbində olmayan zaman
Günahla oynayır şux nadincliyin.
Hamını tovlayıb çıxarır yoldan
Sənin gözəlliyin, sənin gəncliyin.

Zerifsen, tezliklə keçirsən elə,
Gözəlsən, dövrəni tutub yaltaqlar.
Qadınların nazı önündə, söylə,
Hansı qadın oğlu əyilməz qalar?

Gəncliyin daşdıqca coşğun sel toki,
Gözəlliyin daim açdı qol-qanad.
O səni çatdırdı elə yerə ki,
Məcburen xəyanət etdin ikiqat:

Yarımı düz yoldan sən kənar etdin,
Özünü yanımda saxtakar etdin.

42

Bu hələ dərd deyil, alıbsan onu,
Bəlkə də, sevgimə bir sədəqətdir.
O sənə səhibdir; dözülməzdir bu,
Sevgini itirmək bir felakətdir.

Əziz günahkarlar, düşünüb hər gün
Bəraət verirəm sizə bu cürə:
Sən onu sevirsen mən sevdiyimçün,
O səni istəyir tək mənə görə.

Mən səni itirərsəm, sevgilim tapar,
Mən onu itirərsəm, taparsan, düzü.
Kam alıb, ömürlük olarsınız yar,
Mənə itirərəm hər ikinizi.

Dostum, ürəyimiz birdirsə, nə qəm,
Təkcə mənə sevər yenə o sənəm.

69

Görkəmin gözəldir sənin, doğrudan,
Kimin nə həddi var sənə söz deyə.
Hüsnünü görənler heyrandır, heyran,
Sənə düşmənlər də gəlir səcdəyə.

Zahirin qazanır zahiri hörmət,
Fəqət daxilinə salanda nəzər,
Tərifin yerini tutur məzəmmət, -
Tamam alt-üst olur əvvəlki sözlər.

Qəlbini hamıdan gizlətsən də sən,
Əməlin güzgüsü, əksidir onun.
Gül kimi açılmış gözəlliyindən
Gəlir kəsif iyi əlaq otunun.

Ətrin yaraşmayır hüsnünə nədən?
Çünki qoxulayır səni hər yetən.

88

Mənə etinasız olsan bir zaman,
Tutulsa günəşim, batsa ulduzum,
Mən özüm özümle vuruşub hər an,
Sənin tərəfinə keçərəm, quzum.

Nöqsanım özümə yaxşı bəllidir,
Yazaram haqqımda böyük hekayət.
Gizli nəyim varsa, açaram bir-bir,
Sən mənə itirib taparsan şöhrət.

Şənin, ləyaqətin artar ilbəil,
Ziyana düşsəm də, gəlmərəm dilə.
Yüksəlsən, ikiqat yüksələrəm, bil,
Mənim məhəbbətim belədir, belə.

Təki sən haqlı ol, mən düşüb dərdə,
Bütün yalanlara olaram pərdə.

108

Yenidən söz qoşum ləyaqətinə?
İndi mən nə deyim, mən nədən yazım?
Qəlbimdə nə varsa, açmışam sənə,
Eşqimdən, sevgimdən təzədən yazım?

Daha sözümlə yoxdur, qoy təkrar deyim
Hər gün dua tək dediklərimi.
Biz birik, bu sözdən kim doyar, deyim,
Səslənər əvvəllər olduğu kimi.

Məhəbbət əbədi yarandığından,
İllərin hökmünə baş əymir, düzü.
Üzündə qırıqdan görünür nişan,
Qocanı cavana çevirir özü.

İnsanlar qocalıb tələf olsa da,
Məhəbbət gənc qalır, ölmür dünyada.

109

Heç vaxt mənə demə: etibarsızsan,
Hayana getsəm də, yanına gələm.
Ürəyim sənəndə tapıb aşıyan:
Söylə, səndən necə ayrılı bilərəm?

Əbədi beşikdir sevgimə köksün,
Getmişdim, yanına gəldim yenidən.
Üstümdən ləkəni aparmaq üçün
Özümlə göz yaş getirmişəm mən.

Hicranın qoynunda qaldımsa dustaq,
Gəl, bunu zənn etmə zəiflik kimi.
Xəyalım yanından getmədi uzaq,
Bir an unutmadım səadətimi.

Sənsiz geniş dünya heç nədir, heç nə,
Mənim varım-yoxum sənə yeganə.

116

İki sevən qəlbi ayırmaq olmaz,
Xəyanət nə edər büllur sevgiyə?
Sevgi ömürlükdür, dəyişməz, solmaz,
Hər vaxt rövneq verir təmiz ürəyə.

Qarda, tufanda da yola nur səpər,
Mayakdır, qasırga söndürməz onu.
Zülmət gecələrdə ulduza bənzər,
Dənizçi onunla tapar yolunu.

Zamanın təlxəyi deyil məhəbbət,
Vaxtı əyləndirə al dodaqlarda.

Hər şeyə hakimdir bu böyük nemət,
Əyilməz, büdrəməz çətinlə, darda.

Əgər sözlərimdə yoxsa həqiqət,
Nə mənim şerim var, nə də məhəbbət.

124

Sevgim doğulsaylı adi uğurdan,
Olardı taleyin bic bir övladı.
Onu ya gül kimi oxşardı zaman,
Ya da alağ kimi yolub atardı.

Yox, yox təsadüfdən uzaqdır sevgim,
Dəbdəbə qoynunda qalmayıb dustaq.
Zülmün pəncəsində kölə, müttəhim,
Zamanın əlində deyil oynucaq.

Yoxdur xəyanətdən heç bir qorxusu,
Vaxtın hökmü ilə dəyişmir, dönmür.
Olub bir əbədi yolun yolçusu,
Günəşlə alışdır, yağışla sönmür.

Zamanın təlxəyi olsa məhəbbət,
Ölümü həyatdır, ömrü cinayət.

125

Taxtını çiyində tutmaram, yəqin,
Hörmətli olmaqçün şahın yanında.
Qoyub özülünü əbədiyyətin
Viran eylərəmmi onu bir anda?

Zahiri bəzəyə səcdə qılanlar,
Bir azdan itirər bu səcdəgahtı.
Adi səadəti unudub onlar,
Dumana bürüyər aydın sabahı.

Saçır sədaqətlə sevgim nur, işiq,
Kasıbdır, yoxsuldur, azaddır fəqət.
Nə bir biclik bilir, nə də alçaqlıq,
Yeganə arzusu: təmiz məhəbbət.

Ey iblis, şerini artırma nahaq,
Zülmət çoxaldıqca nurlanar çıraq.

133

Görüm ki, qəlbinə olsun min lənət,
Əzabla qəlbimi döndərüb qana.
Deyilmi tek mənə zülmü kifayət,
Hələ dostumu da salıb zindana.

Gözlərin ayırdı, ah, məni məndən,
Dostumu apardın, qalmaqda tabım.
Ayrılmışam ondan, özümdən, səndən,
Çoxalıb üç dəfə derdim, əzabım.

Həbs elə, gəl, mənim ürəyimi sən,
Onun ürəyini qəminlə az ov.
Dostumu azad et dərddən, qüssədən,
Saxla əvəzinə könlümü girov.

Qalsa ürəyində ürəyim dustaq,
Könlümdə nə varsa, sənin olacaq.

134

Etiraf edərim: dostum sənindir,
Onu mənə görə burax zaminə.
O ikinci mənəm, sənə yeqindir,
Bir təsəlli olsun həyatda mənə.

Fəqət danırınsız bu dostluğu siz,
O alicənabdır, sənə tamahkar.
Qol çəkir kağıza, kağızın, şeksiz,
Mənası onunçün deyildir aşkar.

Ah, dostum yermə zamindir, demək,
Sələmçitək onu güdürsən hər an.
Nəhayət, özünə borclu edərək,
Həm ona, həm mənə sahib olursan.

O girov qoysa da özünü, yenə
Azadlıq gətirə bilməyir mənə.

YENİ ŞEKSPİR ERASI O HƏYATA 5 MART TARİXİYLƏ VƏSİQƏ ALIR Həmyerlimiz Şekspir əsərlərinin əsl müəllifini üzə çıxarır

Dünya klassikasında özünəməxsusluğu ilə seçilən ingilis ədəbiyyatının Vilyam Şekspir imzasını tanımayan tapılmaz. Amma məqsədimiz əsrlərin sınağından keçən əsərlərin təhlili, bu sahədəki həm əcnəbi, həm də milli şekspirşünasları tanımaq deyil. Ali məqsədimiz "Olum, ya ölüm" sualının müəllifinin nəhayət ki, əsl adının təsdiq edilməsidir.

Bu barədə susmağı üstün tutan əsrlərin birində (XX əsr) Vilnoda doğulub Amerikaya mühacirət etmiş Nina Burovanın 1990-cı ildə "Dövrler çayı" tarixi

oçerklər məcmuəsi Vaşinqtonda nəşr edilir. Məcmuedə özünə yer tutan "Pandora mücrüsündən" oçerkində o, ingilis kralı I İakovun işlər müdiri Lord Frensis Bekonun şifrlənmiş əlyazmasından danışaraq Şekspir əsərlərinin əsl müəllifinin adını çəkir. Bu, fəlsəfədə induktiv metodun banisi, "Yeni Atlantida" və "Yeni Orqanon" traktatlarının müəllifi, kraliça I Yelizavetanın heç sevmədiyi və imtina etdiyi böyük oğlu idi. Tarixi dramlar kraliçanın ciddi təqibinə məruz qaldığı və saray didişmələrinin, iftiralarnın, hakimiyyət davasının baş alıb getdiyi məqamda F.Bekonun həmin hadisələri öz imzasıyla çap etdirməsini təsəvvür etmək çətin deyil. Bu əsərlər sarayın işlər müdirinin həyatı bahasına başa gəlirdi... Kraliçanın unuduğu böyük oğlu həyatını bütünlüklə elmə həsr edərək yeni şifrəli gizli yazı metodu işləyib hazırlayır və öz məxfi tərcümeyi-halını orada kodlaşdırır. Şekspirşünaslığın başlıca sirri olan həmin əsəri isə general Kartye açmağa müvəffəq olur. Nəticədə, generalın kriptoaqraflarla oxuya bildiyi müəmma açıqlanır. Bu tərcümeyi-halda Frensis Bekon dəhşətli saray sirlərini faş etməklə bərabər, bunları qələmə almamağın mümkünsüzlüyünü də ifadə edib. Şifrin açılması Şekspir kimi tanıdığımız müəllifin əslində Bekon olduğunu təsdiq etdi. Çünki həmin əsərləri yalnız kamil hüquqi təhsilə, fəlsəfə elminə yiyələnmiş və ən nəhayət, saray hadisələrinə, şahid olan şəxs yazsa bilərdi. Buna isə Şekspirin elmi səviyyəsi imkan vermirdi. Bekonun müəllifliyinin uzun illər təsdiq edilməməsinə onun həmin dövrlərdə yaşamış ədəbi şəxslərin imzasından istifadə etməsi də səbəb olmuşdu.

Beləliklə, əcnəbi kriptoaqrafların Bekonun tərcümeyi-halının kodunu açması ilə əsl müəllifin kimliyi bəlli olub (1926-cı ildə). XX əsrin əvvəllərində müasir şekspirşünaslar çoxsaylı mülahizə və ehtimalların, sübut olunmamış fikirlərin müəlliflərinə məsləhət gördülər ki, onların tədqiqatları elmi-metodoloji cəhətdən əsaslandırılmış şəkildə ortaya qoyularsa, onun qəbul ediləcəyi mümkündür. Amma Şekspirin bütün əsərlərinin şifrini açıb Frensis Bekonu əsrlərin qaranlığından işığa çıxarmaq qisməti bizim öz həmyerlimizə nəsib olub. Bu, Seyran Məkan Azərliidir (Seyran Nüsrət oğlu Əliyev).

Özü haqqında danışmağı sevmədiyi bu barədə söhbətə maraqlı olmadığından hiss edilir. Ötəri dediklərindən onun 24 dekabr 1945-ci ildə Füzuli rayonunda doğulduğu bəlli olur. Demək olar, bütün ömrünü həsr etdiyi süalın açarını tapması üzərində isə daha çox dayanır. Bu "açar"ın səsini 93-cü ilin 29 yanvarında gecə vaxtı eşidib. Bu barədə onunla söhbətimizdə ətraflı toxunacağıq. "Şekspir müəmması" barədə indiyədək deyilənlərə və sonra söylənəcəklərə yekun kimi müsahibimiz bu qənaətdədir: **"Şekspir əsərlərinin açılması Bekonun özünün təsdiqidir.** Ona görə də Şekspirin irsi yaradıcılığında mənfə-müsbət qəhrəmanlar axtarmaq lazım deyil (belə ki, onun irsi yaradıcılığında müəllifin ortaya qoyduğu ideal fəlsəfənin aliliyi altı elmin sintezindən yararır. Poeziya dəyərləri, rəqəmlər-rəqəmi, kriptografiya, mifologiya, astronomiya, musiqi elminin diliylə yuxarıda göstərilənlər bir daha təsdiqlənir), onların hamısı bir "zindana" vurur - əsl müəllifin tanınmasına xidmət edir. Bunun bizim üçün dəyəri isə odur ki, əsərlər ingilis dilində yazılıbsa da, onun fəlsəfəsi Azərbaycan dilində doğulub".

Beləliklə, əcnəbilər Bekonun sirrini ingiliscə açmayıblarsa da, Seyran Məkan onun fəlsəfəsini öz dilimizdə açmağa başlayıb. Onun dediklərindən:

-... 93-cü ilin 29 yanvarında gecə yuxuda eşitdim: "Kainat bir sirdir, o sirr bir sirdir. Sirlərin-sirri də ümman bir sirdir. Səmə xitabən mən də bunu yazdım: **"Tanrı üzərimə şəfəq saçarsa, Alışib-yansam da mən sevinirəm. Tale yazısında ulduzum varsa, Parlayar, - zirvədə şölələnerəm"**.

Sonra "Ayna" qəzetində (13-20 noyabr 1993-cü il) "Nina Burovanın "Dövrler çayı"ni oxudum. Məni özünə çəkən həmin materialdan sonra Şekspirin "Sonetlər"inə (S.Mustafanın tərcüməsində) müraciət etdim. Amma kitabı bu dəfə fəlsəfi əsər kimi oxuyub hər misranı özünəməxsus tərzdə gördüm. 6 il sonrasa qələmi əlimə alanda sanki məni elektrik vurdu, "bu mənim işim deyil", fikrinə gəldim. Amma"...

2001-ci ilin 15 martında yazılarının təhlili əsasında rəqəmlərin fəlsəfəsi özünü göstərdi. İki həftə gecə-gündüz işlədim, 6 nüsxədə hazırladığım kriptografiya rəsminin (özlüyündə 154 sonetin 58-i iştirak edir, bu 37 faiz həmin sayda pyesə işarədir. Yeddi mərhələdə 108 gedişlə

(108-ci sonet tamamlanır. Və əsil müəllifin üzə çıxmasına xidmət edir) sonuncusu tam mükəmməl, tərəqqiyə ehtiyacı olmadan yaranıb. **Qalxan və nizə formasında** ("şeks" - *ingiliscə qalxan*, "pir" - *nizə*, "Vilyam" sözü-nün monası isə *arzu-istək deməkdir*) olan cədvəl həmçinin, "Adonis kriptografiyası" adlanır. Bütün əsərlərin həmin kriptografiya ilə üzvi surətdə bağlılığı mütləqdir. Bu kodlarla şifrələnmiş məktub və sonetləri, tarixi dramları oxumaq mümkündür. Rəqəmlər əsərlərin tam külliyyatında mayak rolunu oynayır. **"Canlı məşəl və ilham pərisi"** cədvəlinin adlanması **38-ci sonetlə bağlıdır**. Lakin Şekspir irsinin fəlsəfi aliliyinin açılması **126-cı sonetdən başlayır**. Cədvəldəki rəqəmlərin iziylə gedib əsil müəllifi görmək olur.

Seyran Məkan bizə həm də Bekonun onun sənədinin şifrini açana müraciətini xatırladır: "Rəqəm və şifrlərin köməyiylə sən bütün həqiqəti öyrənəcəksən. Bil ki, mən bunu hər şeydən yüksək qiymətləndirirəm. Müxtəlif adlar altında xeyli dram pyesləri dərc etdirmişəm. Çünki öz həyatımdan qorxurdum, axı o, şöhrətdən daha bahadır... Mənim teatr pyeslərimdə həqiqətən mövcud olmuş saray və ailə fitnəkarlıqları, cinayətlərinə işarələr var. Zamanə həqiqətin gizlədilməsini tələb edirdi. Mən qəti inanıram ki, bütün həqiqəti üzə çıxaraçaq şifraçan son nəticədə tapılacaq. Robert Qrin, Edmund Spenser, Ben Conson, Uilyam Pile, Şekspir, Robert Barten, Tarli, Marlo maskalanmadan başqa bir şey deyil. Mən bu adlarla imza atmış, lakin onlar heç də əyalət adları deyil, ingilis mətbuatında dərc olunan canlı şəxslərə mənsub idi. Bu və ya digər ədəbiyyatçının adıyla imza qoyarkən, onun ədəbi üslubuna yüngülcə bənzəməyə çalışırdım. Lakin plan, fikir mənim idi. Tarixi və saray mövzularına yalnız mənim əlim çatırdı. Mənim dövrümdə dramaturqlara nifrət edirdilər, lakin mənim pyeslərim, teatr və tarixi dramların, komediya və faciələrim böyük uğurlarla səhnəyə qoyulur, az tanınan Şekspir adı isə (o vaxtlar artıq Şekspir ölmüşdü) heç bir riskə məruz qalmırdı... Mən öz əsərlərimi şifrləmişəm, Şekspir adıyla imza atıram. Lakin mənim əsl adı yunan və latınca rəqəmlərdə şifrlənmiş əsərlərimdə oxumaq olar. Fəlsəfi fikirləri, müdrikliyi, əsərlərimin məzmununu bütün dünya bəşəriyyətinin rəhbərlərinə vəsiyyət edirəm. Peyğəmbəri öz vətəninə yada salmırlar. 1600 il əvvəl Fələstində də belə olub. Mən ədalət gününü gözləyirəm.

Frensis Bekon". ("Ayna" qəzeti. 20.11.93).

-Şifraçan missiyasının bütünlüklə daşıyıcısı olmaq üçün kodlarda istifadə etdiyiniz rəqəmlərin açması necədir?

-"x" plus-minus "y" bərabərdir "zet"-in mənası belədir. "x" naməlum müəllif, "plus-minus "y" əsil həqiqətlərə geydirilən bədii don,

"bərabərdir zet" isə bizə təqdim edilən irsi yaradıcılıqdır (**2 poema, 37 pyes, 154 sonet=193**). Şekspirin 126-cı soneti mühüm əhəmiyyət kəsb edərək onun yaradıcılığının "mənbə və mənəb" diapazonunda qızıl açıqdır. 24-cü sonetin son beytində deyilir:

"Gözlərim qəlbindən tutmayırsən,
Gözlər gördüyünü həkk edir ancaq".

Burada "vəkil" qismində Şekspirin bütün yaradıcılıq irsi özünə bəraət qazandırmaq hüququna malikdir (bu mürəkkəb təhlillər bitkin formada sözügedən tədqiqatda öz əksini tapıb). Əsərlərdə əks olunan "ince" məqamlarda həyat gerçəklikləri anlamı öz daxilində zəif daha dolğun bir canlı abidənin təzahürlərini hiifz edib pünhan yaşatmaqdadır. "Canlı məşəl" və ya "ilham pərisi" - yəni, - "Adonis kriptografiyası" rəsm şəklində öz bitkin təcəssümünü və əsl mahiyyətini tapıb. Bundan sonra qeyd olunan digər təsvir və izahlar da məhz bu "varlıq"la sıx bağlıdır. Yəni, "Venera və Adonis" poemasının 181-ci bəndində deyildiyi kimi:

"Adonis hüsnünün bir hissəsinə,
Hamı qamarlayır bir oğru kimi".

Yaratdığı əsərlərin bütün xətti boyu, əvvəldə, sonda və xüsusən də mürəkkəb hadisələrin cərəyanında sıralanan məqamlar, monoloq və suallar, üç nöqtələr, onların fəlsəfəsindən süzülüb yaranan mənzərələrin şahidi olarkən qarşımızda "əsl mahiyyət" ucalır (1+2+3=)... burada 1-oriinal (naməlum müəllif), 2-negativ (həqiqətlərə geydirilən bədii don), 3 isə pozitivdir (bizə təqdim olunan irsi yaradıcılıq).

"Gözəllik möhrüsən sən təbiətin,
Əks olun, əbədi qalsın surətin" - misrasına baxaq.

Əsərlərin poetik ləksionunda bir çox deyimlərlə yanaşı, "gözəllik" həqiqətlər, haqq və ya ədalət mənasında anılır. "Gəndlik" sözünün mənası isə sırf "yaradıcılıq" deməkdir. "Çiçəklər", "qönçələr", "qələng" ümumi sonetlər, "ulduzlar" isə kriptografiyada əks olunmuş rəqəmlərə deyilir. Deməli, Şekspirin bütün külliyyatı, hətta məhəbbət üzərində qurulmuş əsərləri də əsil müəllifin kimliyinin müəyyənləşdirilməsinə, ona müraciətə əsaslanır.

Diqqət edək, 55-ci sonetin son misraları belədir:

Ölümün gözüne dik baxa-baxa,
Hər cür ədavəti keçib aşarsan,
Gələn nəsillərlə gedib sabaha,
Bu dünya durduqca sən də yaşarsan.

Ta qiyamət günü çatana qədər,
Mənim şeirlərim səni hiifz edər.

Hər bir sonet öz özlüyü ilə birləşərək 154 say əmsalında yuvarlanır. Odur ki, 154-55=99. 99-cu sonetin son misraları belə cavab verir:

Üçüncü görünür tərənib zirək,
Həm ağdır, həm aldır, həm xoş qoxulu.
Onu da qurd yeyir tənbeh edərək,
Dünyada cəzasız qalmır bir oğru.

Hər gül bir cür çalib sənə cəngini,
Alıb ya ətrini, ya da rəngini.

81-ci sonetin son misraları isə bir daha təsdiq edir:

"Şeirlərim (193) sənə heykəl olacaq,
Görəcəkdir gələn nəsillər səni.
Adın da, hüsnün də daim qalacaq,
Deyişə bilərmə fəsillər səni?!".

"Əvvəl yazdıqlarım deyildir gerçək..." yazan müəllif (115-ci sonet öz cütlüyü ilə: 154-115=39) əsil həqiqəti beləcə etiraf edir:

Necə tərifləyim ləyaqətini,
Mənimsən, mənimdir bu böyük sərvət.
Adam da özünü mədh eyləyərmə?
Gətirməz tərifim özümə şöhrət...

Vilyam Şekspirə məxsusluğa iddia edilən əsərləri əsl müəllifin kimliyini çoxlarımız üçün çətin və mürəkkəb üsullarla açıb təsdiq edən həmyerlimizin işləyib-hazırladığı kriptoqrafiya cədvəlin açmasını bir yazıda əhatə etmək mümkün deyil. Bu sahədə yazılan geniş tədqiqat əsərlərinin kitab şəklində çapını dəyərləndirən şəxslərin ixtiyarına veririk. Bəşəri əhəmiyyətə malik bu kəşfin öz yerini tapacağına inanırıq. Çünki əsrləri qocaldan əsərlərin müəllifinin öz adıyla çağırılmasının vaxtı çatıb. Bu missiya tarixə Seyran Məkan Azərbaycanın millî sərvəti deməkdir.

Nigar VAQİFQIZI

5 mart 2004-cü il. "Azadlıq" qəzeti

YENİ ŞEKSPİR ERASI...

İRSİ YARADICILIĞIN ƏSİL MÜƏLLİFİ OLAN
FRENSİS BEKONLA BAŞLAYIR

Vilyam Şekspir əsərlərinin əsl müəllifini üzə çıxaran, bu irsi yaradıcılığın Frensis Bekona məxsus olması məsuliyyətini üzərinə götürən həmyerlimiz Seyran Məkanın mühüm əhəmiyyət kəsb edən elmi araşdırmasına vaxtaşırı olaraq müracət etmək zərurəti yaranır. Əsl müəllifin sorağında əsrləri yola salan irsi yaradıcılıq nümunələrini azərbaycanlının kəşf etməsi ümumilikdə Azərbaycanın qürurudur desək səhv etmərik.

23 aprel (2004-cü il - red.) təqvimində, Şekspirin ad günü münasibətilə Az.TV-1-in "Səhər" proqramına dəvət edilən Seyran müəllim proqramın qısa vaxt çərçivəsində mühüm məsələlərə toxunsa da, maraqlı olan məqamlara aydınlıq gətirmək üçün müəlliflə görüşdük.

"Gözəllik möhrüsən..." və ya "Əqlin qanunu"

-Seyran müəllim Şekspirin yaradıcılığının əsl mahiyyətini nədə görür və bu, dünya ədəbiyyatı tarixində daha çox nə ilə fərqlənir?

-Şekspir yaradıcılığı insan təfəkkürünün ən ümdə, yüksək və ali dərkolunmada "o"-dan (yeni, sıfırdan - N.V.) əsasını əxz etmiş və hallana-raq son nəticə etibarilə silsilə (sirlərin) dövryyəsinin "qapanma simvoluması"na ucalmanın təzahürüdür. "Qışın ağır əli ömrün yazını" sonetin (6-cı sonet) son 6 misraları belədir:

"On dəfə əks etsən özünü əgər,
Nəslin də on dəfə artırsa səni,
De, ölüm hüsnünə nə edə bilər?
Varisin qoruyar bu xəzinəni".

Burada "varis" - Şekspir yaradıcılığının fəlsəfi aliliyinin dərk olunması, əsərlərin daxilində pünhan hiqz olunan "Adonis kriptoqrafiyası"nın təcəssümüdür.

"Ölümə sən qalib gələrsən, inan.
Gözəlliyin ölməz heç vaxt, heç zaman".

Və "Venera və Adonis" poemasının 168-ci bəndi belə əks olunur:

"Bu göz yaşlarıma səbəb qabandır,
Görünməz hakim, al ondan intiqam.

Verdi müdhiş məxluq dərdləri qəlbə...
Şikayətlərimə o verdi ilham.
Dərd ikiüzlüdür, dözməkçün dərdə,
Ağırlı olmalı qadın yüz dəfə".

168-ci bənd əzəli (yeni, "x") müəllifin adına istinad edərək fəlsəfi məqamları açıq və "mənbənin göstəricisi"ni, yəni "Bu göz yaşlarıma səbəb qabandır..." kriptografiyasının h3 x n5 xanəsində "22" rəqəmini göstərməklə öz istədiyinə yetir (Bekon sözü ingiliscə "salo", "donuz" və s. mənaları verir).

-Söylenilən müddəalara daha nə əlavə etmək olar və bu məqamlar Şekspir irsi yaradıcılığında öz əksini necə tapır?

-Əsərlər təbiət və kainat qütbünün 6 cəhətiylə sıx bağlıdır. Yeni, 5+1=6 elmin sintezi və "6" bölümə müraciət özünü tam dolğunluğu ilə 2 poema+37 pyes+154 sonetlər=193-də tapır (154/0, yəni, "Yeni Şekspir erası"). "Sən mənim qəlbimin tacı-sərvəti" sonetinin (114-cü sonet) 2-ci bəndi "göy qurşağı" ilə müəllifin yaradıcılıq fəlsəfəsini tənzimləyir və bu, təbiətdən belə səslənir:

"Onun şəfəqində, nurunda çimən,
Ən çirkin dəyişib olur ən gözəl.
Şəkilsiz, biçimsiz nə varsa, hökmən,
Sənin gül hüsnünə dönür əlbəel".

-Müəllifin irsi yaradıcılığının ortaya qoyduğu ideal fəlsəfənin aliliyi və 6 elmin sintezindən yaranmasına (yəni, poeziya dəyərləri, rəqəmlər rəqəmi, mifologiya, astronomiya, kriptografiya və musiqi elmi ilə yuxarıda göstərilənlərin bir daha təsdiq olunması) ötən söhbətimizdə toxunmuşduq. Bəs, 6 bölümə müraciət hansı zərurətdən doğur və necə izah olunur?

-V.Şekspir yaradıcılığı olduqca zəngin, rəngarəng və mürekkəbdir. O cümlədən, "6 bölümə müraciət" Şekspir yaradıcılığının mənbə-mənsəb diapazonunda pünhan hiifz olunan sirlərin açılmasında, xronoloji-ensiklopedik cəhətlərin formalaşmasında daşıyıcıdır. Yeni, ümumi irsi yaradıcılıq "müəllifin müraciəti" kimi qəbul edilir və öz mənbə əsasını 102-ci sonətdən, eləcə də "Venera və Adonis" poemasının, I, II bəndindən alır. "Dinləyici və oxucuya olan müraciət" öz əksini 72-ci sonətlə tapır. "Kitaba olan müraciət" 9-cu sonətlə açılır. "Harda bir yer tapaq..." və ya, "Əsərlərin mühafizəsi yolları" müraciəti isə 52 və 65-ci sonətlə mətləbləri tənzimləyir. "5-ci bölümə müraciət" kriptografiya adlanmaqla onu elmi cəhətdən isbat edir. Axırıncı bölmə isə Şekspir əsərlərində o qədər də gözə çarpmayıb, lakin mühüm əhəmiyyəti kəsb edən musiqiylə bağlı təsvirlərdir. Məsəl üçün, "Hamlet" faciəsinin finalında Norveç prinsii Fortinbras belə deyir: "Пусть музыка звучит по

всем старым" (ifadə Pasternakın tərcüməsində daha dəqiq səslənir). 8-ci sonətin son 6 misraları öz növbəsində deyilənlərlə həmahəng səslənir.

Simlər doğmalaşib munisləşərək,
Bir pərdə üstündə tutubdur qərar.
Xoşbəxt ata, ana məsud ovladtək
Eyni bir nəğməni oxuyur onlar.

Bu sözsüz nəğməni duyan ürəkdir:
Tənha keçən həyat ölüm deməkdir.

Şekspir yaradıcılığı və qravitasiya

-Sizin təqdimatınızdakı bir maraqlı məqam da qravitasiya ilə bağlıdır. Dünyəvi əhəmiyyətli təbii proses olan qravitasiya hadisəsinin Şekspir yaradıcılığı ilə üzvi təması necə izah edərdiniz?

-Şekspir irsi, həmçinin elmi külliyyatı, bir-birini kainatda durmadan dövr edən qravitasiya, "Yer" ilə (yeni, "Qlobus", həmçinin, XVI əsrin eyniadlı teatri) tamamlayır.

"Qravitasiya" - Səma cisimlərinin (mütəmadi) cərəyanları axarında, özünün - cazibə qüvvəsi və etaleti əsasında yaranan (mütənasib) əlaqə və dövretmə sistemə deyilir.

Qravitasiyanın təbii həlmi Şekspir yaradıcılığının dəst-xəttiylə üst-üstə düşür və bu onun məntiqinin mühüm amillərindən biri hesab olunur. (Bu baxımdan, mifoloji amillər də, əsərlərdə analogi olaraq həlmi, lakin həlmi-məxsus hallanmalarla dəyərləndirilir.) "Venera və Adonis" poemasının 122-ci bəndi və 44-cü sonətin son misraları bu baxımdan diqqətəlayiqdir. Son beytdə (44-cü sonet) qeyd edilən "Torpağam, əbədi yerə bağliyam" misraları kriptografiyanın aşağı (bax: kriptografiyaya), "nizə" hissəsinin ucluğuna, yəni, h0 x n5 xanəsindəki 130 rəqəminə işarədir. 130-cu sonet isə müəllifin simasında "Adonis kriptografiyası"nın "avtoportreti"dir.

"Suyam, göz yaşitək görək çağliyam" kriptografiyanın h3 x n2-8 xane xətti boyu belə izah olunur: 23,716-22=23,694.

-Bəs hazırladığınız "Adonis kriptografiyası"nın bitkin formaya düşməsi üçün hansı məqam daha qabarıq olub?

-"Adonis hüsnünün bir hissəsini, hamı qamarlayır bir oğlu kimi" ("Venera və Adonis" poeması).

Şekspirin bütün əsərləri kriptografiya ilə üzvi surətdə təmasdadır, lakin 11-ci sonet xüsusi olaraq bu məqamı açıqlayır:

"Gül kimi solsan da, öz övladının
Üzündə gül kimi açılacaqsan.
İtməz bir zərrəsi gənclik odunun,
Gözlərdə nur olub saçılacaqsan.

Budur gözəlliyin, əqlin qanunu,
Bunsuz hökm edərdi süslük, qocalıq.
Bəşər həyatının çatardı sonu,
Dünya altmış ildən çəkməzdı artıq".

Odur ki, "Gözəllik möhrüsən sən təbiətin,
Əks olun, əbədi qalsın surətin".

"Kölge" kimi və ya, "Qayıtdım əslimə"...

-Belə zənn edirsiniz ki, Şekspirin əksində ifadə olunan
həndəsi fiqur, yəni, "boyunluq" onun yaradıcılığında aparıcı
mahiyət kösb edir. Bunu necə başa düşək?

-Əvvəlcə, qeyd edim ki, Şekspirin
portretləri heç də uğurlu alınmayıb. Xüsusi
olaraq Ben Consonun (1573-1637) portret
və büstə həsr etdiyi şeir nümunəsini və
mütəxəssislərin münasibətini qeyd edə
bilerəm: "Ben Conson öz dostuna ən
layiqli və yenilməz bir abidə ucaltmışdır"
(А.Аникст. Шекспир. Жизнь замечательных
людей. Москва.1964). B.Conson özünə-
məxsus gerçəklik və hazır cavablığıyla qə-
ləmə aldığı şəri belə təqdim edir (Şerin
orijinaldan tərcüməsi Seyran müəllimə
məxsusdur. N.V):

"OXUCUYA

Şekspirin zahiri bir çəkisini
Görürsən bax, bu qravüürdə əksini.
Sənətkar cəhd etməklə, lap özün itirmişdi,
Elə bil təbiətlə o, yarışa girmişdi.
Əgər məxsus olsaydı,
Öz dəst-xəttin alsaydı,
Mis üzərində fəvqə təcəssüm yaratmaqla -
Həqiqi, dahi bir şəxs, onda o ki olardı.
Fəqət o bacarmadı, mənə verim məsləhət:
Şəklinə yox, siz qəlbən kitaba edin nəzəret".

Ölümündən sonra üzündən çıxarılan maska əsasında pyeslər
məcmuəsi üçün çəkilən Şekspir qravürünü isə 1623-cü ildə Martin
Droixsut yerinə yetirib (ikinci portret yaxınlarının bəyənməyi qəbirüstü
büstüdür ki, o da Şekspirin ölümündən sonra üzündən çıxarılan maska
əsasında, londonlu anqloflomad Harratu Yansene sifariş edilib). Şekspirin
68-ci sonetində belə misralar var (1-ci, 2-ci bənd və son beyt):

"Onun gözəlliyi ötən günlərdən
Qalan bir tablodur-daim təzə-tər...
Təbii rənglərlə don geyib zərdən,
Belə zinətlənir indi çiçəklər

O vaxt məzarların bəzeyi, varı,
Belə oğurlanıb qamarlanmamış.
Mərhum bir gözəlin qızıl saçları
İkinci bir başda tumarlanmamış.

Onu hifz eyləyib təbiət bu gün
Süni gözəlliyə göstərmək üçün".

Bu mövzuda "Venera və Adonis" poemasının 32-ci bəndinin son iki
misrası belə seçiyələnir: "Zülfümdən üstünə mən kölgə salam, Rədd
etsən, inan ki, ağlamış ollam!".

Burada 1-ci misra portretə həndəsi formada əks olunan "boyunluq"
üzərinə "kölgə salan saçlara aiddir, 2-ci misra - "redd etsən..." isə -
fəlsəfi məqamları açıqlanarsa -, kriptografiyanın $h3 \times n2-8$ xətti boyunca,
23716-22=23,694 mənasını daşıyır. Bu məna 34-cü sonetin son beytində
öz əksini tapır: "Sən töküüb yağıştək inci, varını,
Yudun göz yaşınla günahlarını".

-Deməli, bir daha bu fikrə qayıdırsınız ki, əslində V.Şekspir
adi bir şəxsiyyət olmaqla dünya ədəbiyyatı tarixinə təsadüfi
düşüb?

-Bəli. V.Şekspirin bizə təqdim olunmuş həyat terzi və tərcümeyi-halı
tarixə təsadüfi düşmüş bir şəxsiyyətin parametrlərini (şekillərindən başqa.
S.M) göstərir. Beləliklə, son nəticədə deyim ki, tədqiqatlarda yazıldığı
kimi, "O, bir aktyor kimi də çalışıb və ən uğurlu rolu, "Hamlet"də
"Kölge" olub". Lakin bütün bunlara baxmayaraq, "O bir aktyor kimi
də şöhrət qazana bilməyib", -bəli, bu fikirse İsmixan Rehimov və Cəfər
Cəfərovun əsərlərində səsələnib.

Dörd əsrdən də artıq bir zamanda həyat beləcə davam edib. "Keçmiş
tarixlərə salanda nəzər" sonetində (106-cı sonet) son misralar belədir:

"Əvvəldən deyiblər haqqında nə var,
Göstərib sənətin ülviyyətini.
Fəqət gül hüsnünü əks edib onlar,

Görə bilməyiblər ləyaqətini.
Onu biz görürük, baxırıq səssiz,
Gözümüz heyrandır, dilimiz aciz".

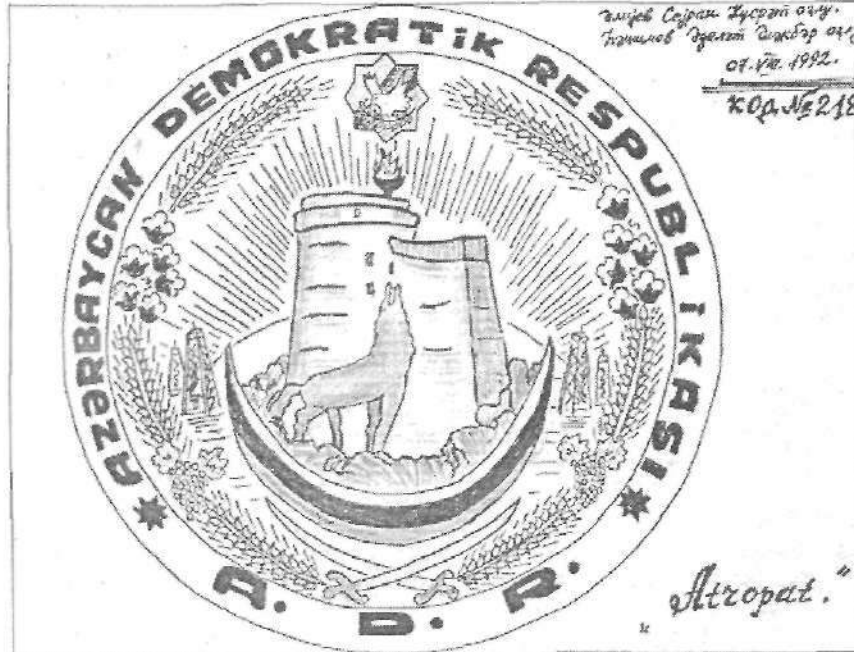
Odur ki, Şekspir - əslində, F.Bekon 119-cu sonetin son beytində haqqın tentənəsinə inanır: "Qayıtdım əslimə, yanılsam da mən, qazancım çox oldu itirdiyimdən"...

Əsərlərin fəlsəfəsindən doğulan, Seyran müəllimin hazırladığı "Adonis kriptografiyası" Şekspirin bütün irsi yaradıcılığı və tarixi əhəmiyyətli məqamlara aydınlıq gətirən xəzinədir. Bu xəzinənin üzə çıxarılması analoqu olmayan kriptografiya elminin Azərbaycandan dünyaya miqrasiyasıdır. Seyran Məkan Azərlinin bu missiyanı daşması üçün əsrlərlə səbr etmək

lazım gəlib.

Nigar VAQİFQIZI.
11 iyun 2004-cü il.
"Azadlıq" qəzeti

Я завещаю своё имя и свою память
суду милостивых людей,
чужим народам и отдалённому будущему.
Фрэнсис Бэкон. (1561-1626).

ЭПОХА ВО ИМЯ СВЯТОЙ ПРАВДЫ

(Посвящаю вечной памяти и с 444-ой годовщиной выдающему английскому философу Фрэнсису Бэкону Веруламскому.)
Сейран Мəкан АЗЕРЛИ

Тайны, они и существуют для того, чтобы были, - Тайны!..

В творчестве Вильяма Шекспира, наряду с тем, что нам предвидено или предъявлено, и то что заложено в глубине, в "памяти-философии", оно особенно оригинально и тщательно-затейливо замаскирован внутри произведения для подходящего времени открытый. (Под кодовым понятием: "Тайна века, для веков"). И во всём этом "неразберихе" он примерно и высказывается в 23-ем сонете, который имеет особенное значение (как бы пролог) его творчества:

Как тот актёр, который оробев,
Теряет нить давно знакомой роли...

Вот и поэтому в творчестве В.Шекспира заложены тайны, у них одна, единственная задача, во что бы то ни стало: "Убить правду" для того, чтобы "возвысить ложь, подозрение, презрения и т.д."

Потому что, "правда" - это "святое дело" - она, как зеркало, чиста и отражает отдачу: "истины". И не приспособлено стимулировать в оправдании всяческих погрешностей сторонников в интересах, замыслах, дел и раскаивании.

Эпоха (время), потерянное "зря" это и есть "смерть правды". Для чего и служит лейтмотив персонажа "Гамлета" в монологе с "памятью": "Быть, или не быть?" В подобной искренности для "расплаты" во имя "правды".

Или во времени вот "Таков вопрос"... "...???" ...

"... Обязанность отомстить за убийства отца для Гамлета - не обычная кровная месть. Она вырастает для него в общественный долг борьбы за правое дело, в большую и трудную историческую задачу: *Век расшатался, - и скверней всего,*

Что я рождён восстановить его! (Пер. М.Лозинского) ""

Тайны обычно раскрываются случайно или внезапно. И т.д. по истечению того или иного обстоятельства продолжительности "памяти" во времени. "... Если им случается расстаться, поэт грустит:

Как тяжко мне, в пути взметая пыль,
Не ожидая дальше ничего.

Отсчитывать уныло, сколько миль
Отъехал я от счастья своего!... (сонет 50-й)***

В мировом понимании это примерно, как "Срок годности исчерпан"!.. Или, как в обычных судебных (меж, или в коньце) прецедентах проявляется, азарт на добывание - решение судьи. Это - с молотком постукивание по столу, или как на футбольном зрелище во время игры... Судья назначает одиннадцатиметровый, штрафной удар (пеналти), к воротам противника, нарушителей закона (а значит: в "пороке к памятке правды").

И в обоих случаях судьи разных категори (Т.Э. и в жизни и в игре), они "Разрыдаясь (словами и жестами), бормочат" не задумываясь (пафосно): "Дело к обжалованию не подлежит"!!!!...

...И так...

"Удар!"... Рукою по столу!

Стучит судья: "В загол!"..."

А вот...

"И свист!.." Звучит судьи! На поле, -

с насмешкою взлетая...

И форвард вдруг разбегает (он), как:

"Бещеный танцор"...

"И удар!.." Ногой пылает, во сквозь:

в "задумчивых ворот"!?.

Ииии... Аааах!!!!...

...Летит и мяч. "он" как: "стрела Амура"!..-

-Внезапно, пронзая цель

и даже чуть склоня...

И всё это в миг, во времени (пробел: "с порока"), молчалива течёт...

И вот, процесс (в подобье), - (и с порога) пронеслось!..

Затейливо, в заманчивых межсекторах - "Волнами"!!!

Так-так-так-таак!.. Вооот!!!

"Она плывёт"!!!!...

И так... и так... и так... - таак! - тааак!!.

"Искусственная Волна"!!!!...

Пожалуй: "Вот, так!" и "Естественно" !?.

"Она" видна!!!!...

Дааа!..

Весьма, прелестный - "Абсолют"!!.

Весьма, магическая отрада!..-

В душе таинственно "он" живёт!?

И ярче светит (из) мир окна...

... Весьма божественно "завет"...

"Он" - как: Океан!..

И в нём, давно -
Наш "Верный парусник" плывёт...

Дааа!..

Так, "Он" и есть!-

- То что: "И есть!!!"...-

- Светейший: "АБСОЛЮТ"!!!!...

Дааа!..

И всё это в миг, во времени и в "памяти" благо-
разумносклонности течёт!!!!...

(Разве, исчерпаны проблемы: "Быть, или не быть?")... Или во
времени вот "Таков вопрос"... "...???"... ..

"Я всё простил, что испытал когда-то,

И ты прости, - взаимная расплата!" (из сонет 120-й)**)

И вот, процесс (в подобье,-рельефно) - пронеслось!.. Затейливо,
и "тайны" в объятие во времени (к радости) течёт...

"Всю правду говорить - и постепенно

Прочищу я желудок грязный мира,

Пусть лиш моё лекарство он глотает." ("Как вам это
понравится" 2.7. Перевод Т.Щепкиной-Куперник.)**)

И "тайны" в объятие во времени (к счастье с честью) течёт...

"Пусть приходят

Враги со всех концов земли.

Мы сможем одолеть в любой борьбе, -

Была бы Англия верна себе."

("Кароль Джон". 5,7. Перевод Н.Рыковой.)**)

И "тайны" в объятии во времени течёт... С прозрачными
небесами...

Широкими дорогами пронзające (идущие) - вдали...

И мирными обывателями... ..

И "тайны" разлагая в объятии во времени (стихая, молчалива)
течёт, истекаясь с постукиванием и под звонкими, громадными
звуков, голосов в механизмах башенных часов, в... "Тик, так, тик..."

И... после... после... - "БООМММ!"... ..

И новые эры отмечают свои "победные начало" у порога, от
"пошлости порока" по этапно (как предвидено было), и молча... (В
разумном царстве-итог)...

Время во времени течёт...

Эпоха возраждает эпоху...

И "эти тайны" в нём, теперь служат не иначе, как дальнейшему,
умиротварению, ненависти, пошлостью, лжи и зла и т.д...

А во имя "Вечного покоя души" и "правды" на земле.
 И во славу памяти человечество, жившее вечно во благо процветании правды во имя святой правды во веке и на веках.
 "Быть честным при том, каков этот мир - значит быть человеком, выуженным из десятков тысяч" - говорит Гамлет. И он же с горечью замечает:

Прошу простить меня за правоту,
 Как в наше время просит добродетель
 Прощенья у порока за добро." **)

Дааа!... и дальше значит:

"... Своему покровителю Шекспир пишет:

Мая немая муза так скромна.
 Меж тем поэты лучше кругом
 Тебе во славу чертят письма
 Красноречивым золотым пером

(сонет 85-й Пер. С.Маршака.)

Один соперник оказался особенно опасным:

Мне изменяет голос мой и стих,
 Когда подумаю, какой певец
 Тебя прославил громом струн своих,
 Меня молчать заставив наконец.

(сонет. 80-й Пер. С.Маршака)

Кто он, не удалось узнать..." **)

Дааа!... И поэтому (и т.д.) "И есть!!!" Что нам сказать по мере искренности и "в честь правды" в чём и нуждается "наш" любимый и "задумчивый, задумчивый мир" ... ..

Да!.. и я!..

Клянусь, говорить правду!

И только, правду!!

И ничего, кроме правды!!!

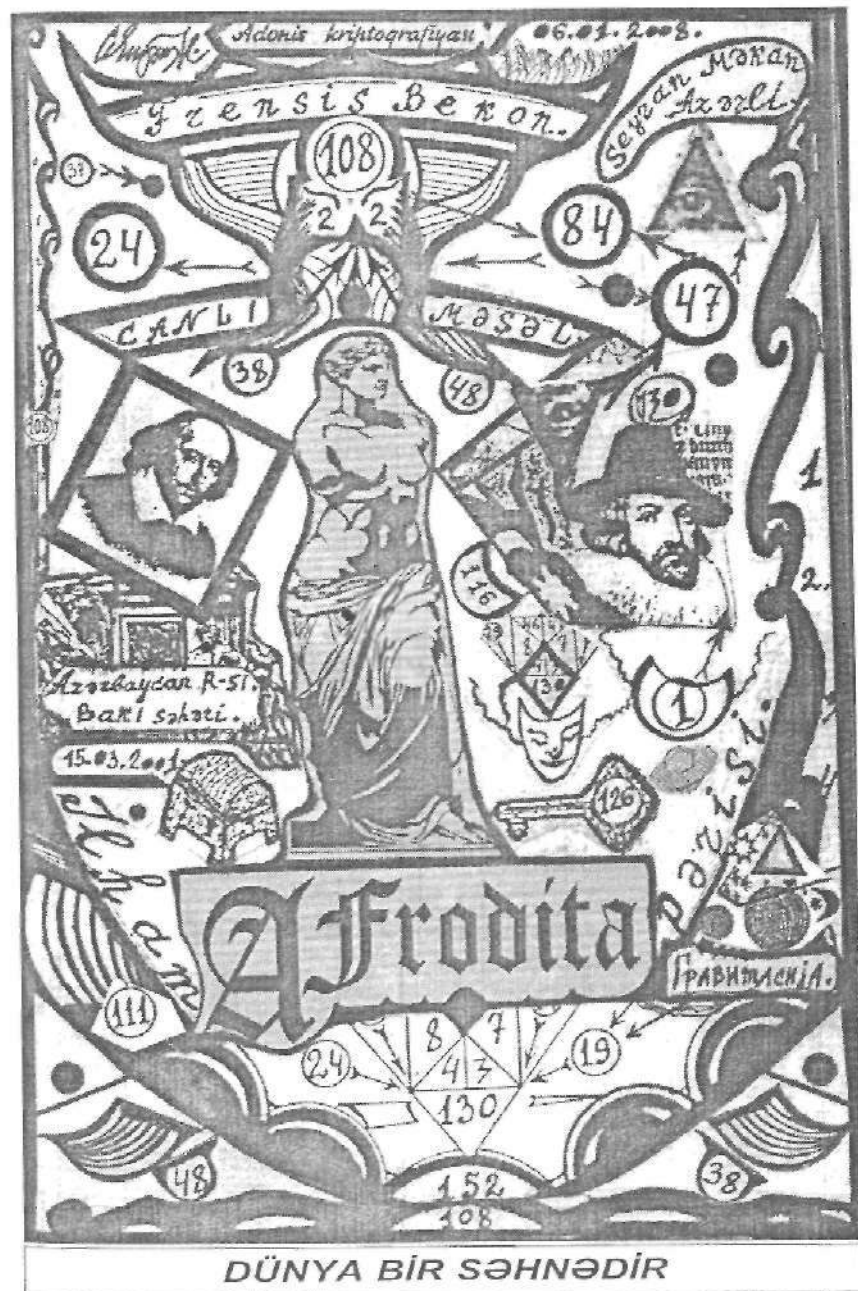
И Во Имя Всего Святой Правды!!!

Клянусь!

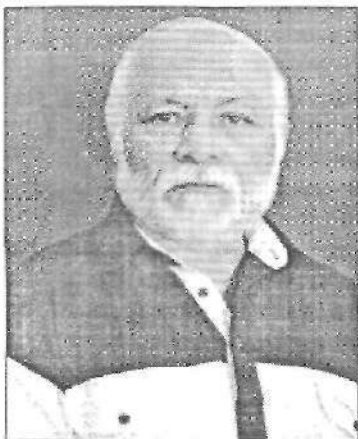
6-19 сентября 2005-ого года.

*) Смотри: Зарубежная литература VIII - X классов. Москва. 1975. стр. 51.

**)Смотри: А.Аникст. Шекспир. Жизнь замечательных людей. Москва. 1964. страницы: 102-103, 138-139, 143, 156, 215, 223.

DÜNYA BİR SƏHNƏDİR

"Вообще неясно, в какой мере можно считать лирические произведения Шекспира автобиографичными. Подлинные ли чувства он выразил в сонетах или, подобно многим поэтам его времени, писал не о реальных лицах, а об образах, созданных его поэтической фантазией? Истина, по - видимому, где-то посередине.

...У Шекспира был период колебаний в выборе жизненного пути. Хотя, как было сказано, мы не склонны преувеличивать автобиографическое значение

сонетов, в них есть, как нам кажется, глухое, во многом зашифрованное отражение личных обстоятельств, связанных с началом деятельности Шекспира." ¹⁾

Александр Аникст.

**Подражание к сонете 144 - й,
Или по тропам
Философии Вильям Шекспира,
Или ныннешняя суть, (и т.д. и т.п.).
Пролог к Возрождению**

Сейран Макан Азерли.

ФАНТАЗИЯ ЛЮБВИ

**Суть 1-я
Природные явления.**

Земля! - Природное явление. - Мать Ангел!
Колыбель её затерянных (по временам),
забывчивых миров...

Земля! - (он же в облике и "Глобус!") ²⁾
хоть и крутится, и катится
порою -

В нём втайне вдохновенье, (пробуждается),
И "Муза" рождается на славу!.. ³⁾ -
Как Афродита, из пены уст морей!...

(и т.д. и т. п.)...

**Суть 2-я.
Идет! Убойная война!**

Земля ! - Мельчайшая крупинка,
охваченной вселенной.

Колыбель её - мечта!
(а, значит, он и William!) ⁴⁾

Земля! Красавица - царица -
(со служанкою луною,
"в гравитации") ⁵⁾ -

-среди тысячных и тысячных планет!
Хоть и крутится, и катится порою -
в объятии вселенною она...
О --- оооо!..

Породоксом служит их союз,
с Солнцем!.. и т. д...

"И к тому" ... и ко всему - верна!..
Н - оооо!!

...На земле, в тиши,
в ясном совершенстве, -
Достоинство! .. Честь!.. И Слава!!
..... Все они прикованы-
"в тени"!..
И-ииии!!!...

Кружится по сценам,
по подьямам - в кругу!.. -
В замкнутых сценариях (в жемчужинах),
или просто (в цитатах) - на вуду!..

Хоть и свыше сказано (поэтом "X")
и похвально величать!
В конце концов, -

Без основ теории и философии -
бессильные они !..
О оооооо
Н нининн
И иииии!!!...

... От поколения к поколению
с моральною борьбою -
издавна идут.

И удут!.. ..

В честь заветным идеалом,
 "Они" безжалостны!...
 И лгут!..

...В надежде процветая,
 и бьют по колоколам!

В отчаянии и в ярости: -
 "Быть или не быть?.." -
 И так далее?..
 И так прочее?..

И слава богу - господу!
 Всевышнему, потомство берегут!..

О.Н.И!.. ..
 Да... Да... Дааа!

...На земле, в тиши
 бушует - "Буря"!..

Жизнь или смерть?!
 Он или она?!
 Я или ты?!
 Да или нет?!
 Мужчина или женщина?!..

И природные явления - (в обликах) -
 Ад или Рай?!..

...С надеждой процветая.-
 и бьют по колоколам!

В полифоническом слиянии...⁶⁾
 в отчаянии и в ярости -
 вновь и вновь звучит: -
 "Быть или не быть?.." или
 (по временам) вот:
 "Таков вопрос?!" -

-Идёт?! ..
 ...Идет неустанно
 по воле принуждения...
 Идет!..Несправедливая.
 загадочно - затяжная...
 Идет!.. Бесконечно - круговая.
 И-и-и неразгаданная...
 Да-да-да, Да- да- да, Дааа?!.....
 Свиристая, ..
 убийная война!!!
 (И т. д. и т. п.)...

Суть 3-я. Фантазия любви!... (или, как гладиаторы в бою...)

Накал (их) страстей достигло апогея?!
 Вес мир в плену!
 Идёт жадная борьба!..
 О боже мой!!..

...Творение твоё, -
 как нежный шар - хрусталь -
 ...Женщина?..

Дааа! ..
 Половинка человечества?!
 (в облике "Адонис") ?!.³⁾

...Красота пленяет нас -
 (в таинственном сознании)
 -в глазах!..

...А в глазах?!.....
 В божественном сиянии,
 во всей красе очерования, -
 Как радуга в небесах,
 в объятии висит!!.⁵⁾

.....

...А сколько лиц у неё??.
 В отражении лежит?..
 Подлинных или косвенных,
 иль в натурах надлежит?!!

...Дааа, это Женщина!..
 (в духе он мужчина) !!.³⁾ -
 или просто - асс Маньячка!..⁵⁾

А на самом деле,
 и есть - истинный Дьявол!!.
 Это - "Смуглая дама"!..³⁾
 (Создатель? .. "Инкогнито"?...
 Природа человечества -
 Творец всех времен.)!..

В окутанной в идеале - (в красоте),
 всевозможном переплетении.
 И ликующий (в потомственном явлении)...
 во весь стройный лад. -

-Сплетение... -
Это страсть!.. (В новом понимании)!..
"И ест!!!" или "Вот, так!"⁵⁾
Азарт на добывание судьи!! -
Как и в гладиаторском бою ...
...О любовь!...
Божественная сила!!
Гармония, вдохновенье!!!...
Да... Да... Да. Дааа!...
О любовь! (как "Ромео и Джульетта")!
Божественная сила!! (как "Венера и Адонис")!!
(В потомстве: " Живой факел" или "Муза"
и есть) Гармония, вдохновенье!!!...³⁾
...В красе - воплощение, - (а именно)-
во благо собственных нравов,
во благо-собственных высот!...
Ииии!
В божественном превосходстве...
и далее ... (обо всём)...
Дааа! .....
...Переступая все границы, -
со всех сторон!..
Переступая?? .....
Пронизанной природой родников, -
(как Солнца, воздух и вода)!..
...Переступая все границы, -
на перекор!...
Переступая?? .....
Пробивает путь себе. (.....) ?..
Несомненная краса!..
...Единственная в мире, -
Идёт ана по подыюму, -
по жизненной тропе!..⁵⁾
"Идеально! Подобно - шит. (Shakes)" !..⁷⁾
Шекс
Хвалебная, изяшная, свободная, -
Как властное копье! (Peare)!..⁷⁾
пир
...Переступая все границы, -
паралельно!..³⁾

Переступая??? .....
(Shakespeare)!!!⁷⁾
Шекспир
Пробивает путь себе. (.....) ?..
Единственная в мире, -
Несомненная краса?!...
Она!! (А, может быть, и "Он"??.)!..³⁾
Это Женщина!..
Это Дьявольщина!!
(или Чудо - Чародей?!)...
Пробивает путь себе, - (по полюсам)... -
В четырех сторонах!..⁸⁾
Да, - да-да-да-да-Дааа!
Через презрение, неанвисти и интриг!..
В подобно "Буря" !!!
назло истину и славы?! и.т.д...
И так проче всему!!!
Даааа!..
Пробивает путь себе, - (... по тропе) ⁵⁾ -
всё возвышая высь...
Та самая : "Смуглая" -
"Дама" - в облике "Адонис"!..³⁾
...В маскированные радужными цветами.
В затишьи таинственных в загадках ...
(вселенной)!..⁵⁾
В царстве у покорных... (шайтанов)... -
лжи и обманов!..
О о о о (и т. д.) ...
Нoo!! .....
На фоне тихо, и ясное среда?!...
Иииии!..
...Красота пленяет нас -
(в таинственном сиянии) -
в глазах!..
А в глазах?! -
Это - "Смуглая дама" - озаряет, -
(но без ответа...)
Сияющий в божественную страсть !..
Иииии!..
... "Что хочет женщина??!"
"Ханум"?! или просто: -
"Дама"?! "Фрау"?!
Иииии!

"Леди"?! "Пани" иль "Мадам"?!!
или :-
"Быть или не быть?.."
или вот: -
"Таков вопрос?!.."-
Как радуга в небесах -
в объятии висит?!...
...Это страсть!.. (В новом понимании)!..
"И есть!!!" или "Вот, так!"
Азарт на добивание судьи!!
Как и в гладиаторском бою...5)
Иииии!..
И всё это фантазия!..
"И есть!!!"
Фантазия любви!..
И так далее!..
И так прочее!..
И прочее всему!!
...Вот!.. "Вот, так!".....5)

26 мая - 10 июня 2003-й год.

1) Аникст Александр Абрамович. Шекспир. "Молодая Гвардия". Москва 1964. "Жизнь замечательных людей". Выпуск 3 (378). стр. 100. абзац 2-й и стр. 101. абзац 4-й.

2) Английское "Globe" это и глобус и земной шар, где актеры в своем театре показывают все интересное, то что происходит на земле (см. там же стр.192, 1-й абзац).

3) См. криптографию "Адонис". (стр. 59)

4) William - по английскому означает "Мечта".

5) См. (стр. 51) рисунок "Гравитация" (абстрактное). Это - а так же и "жест" показанное властелином, в гладиаторском бою в последствие поединка гладиаторов, показывая большим пальцем в верх (над головой, со сжатом кулаком) или низ. Означающее: жизнь, или смерть!..

6) Полифония - (по гречески) - буквально означает - многоголосие

7) Shakespeare - Шекспир -1. по английский означает: "Шекс" - это - "щит", а "пир" - это - "копье, пика" 2. "Щит" и "копье, пика" находят свое отражение в криптографии "Адонис".

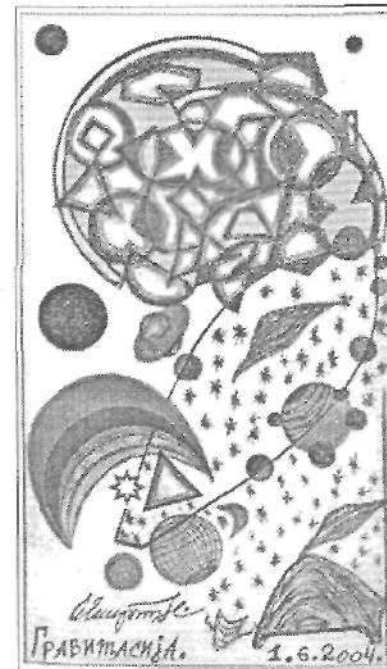
8) См. 1. криптографию "Адонис" (стр. 59) - по полюсам обозначена цифра "108" 2. Это относится, а так же и к 108-й сонате В.Шекспира. Которое, здесь звучит как бы "Эпилог"-ом его творчества.

BİR DƏQIQƏ SÜKUT...

Bu yazını, həmçinin (1.6.2004-cü ildə) çəkdiyim "Qravitasiya" rəsmini 29 yaşlı oğlum Əliyev Qəzənfərin (5 mart 1974 - 11 iyun 2003) qəfləti, vaxtsız vəfatına, onun ədəbi və əziz xatirəsinə ithaf edirəm.

Atası. Seyran Məkan Azərli.
11 iyun 2005-ci il.

Qəzənfər - Nər dayağım!
(1974) O mənim əksim, ayım,
Amalım, hünərim, sanım.
Vəfalı, əziz Dayım,
Əbədi xoş baharım!
("Tanrı vergisi" şerindən)
05.02.1993.Bakı.

Əliyev Qəzənfər Seyran oğlu
5 mart 1974 - 11 iyun 2003

"Истина - дочь Времени, а не Авторитета".*)
Фрэнсис Бэкон

ФИЛОСОФИЯ БЭКОНА

Философия Фрэнсиса Бэкона, или "... границы человеческого могущества"*) - основано на стратегии- "Истины", "заключен"-а в тактиках - "Восстановление" и "Справедливости". Дань - "в памяти", и - "завещен во времени и к поколениям":

"Я завещаю свое имя и свою память суду милостивых людей, чужим народам и отдаленному будущему. Фрэнсис Бэкон"*)

И сформирован в изречение: "Знание-сила" (от латинского) "Scientia est potentia" *)

А индукция - это уникальный метод к восприятию, и "особый ключ" к (разгадкам тайн, и) философскому- "Непреступному укреплению".*)

Индукция -это особое явление (внутреннее логическое мышление), или метод исполнения в (неопределённых) тех или иных суть или сущностей, или в действиях, или поступок и т.д. и т. п. А так же, чувство -которое созревает (или выполняется) на почве,- не на -прямую а, на косвенных воображениях тех или иных обстоятельств, или по мере их надобности, толкование тех или иных (к предназначениям, или же) сущностей.

Индукция -это, собственно -воображаемое мышление: "плод" - индивидуального разума. А самое главное, "это" - (предназначенное) шестое чувство человека (от природы и времени) - Поистине, одарённые от Бога-Всевышнего.

У Бэкона есть знаменитые слова,- в чем и суть её грани философии: "... человек, слуга и истолкователь природы", побеждает природу "только подчинением ей".*)

Да, действительно: "Истина-дочь ("дитё", "внук" и "наследник") Времени, а не Авторитета".

Сейран Мəкан Азерли,
29.08.2007 гəд.

*)Цитаты взяты из книги А.Л.Субботина. Фрэнсис Бэкон. Мыслители Прошлого. Издательство "Мысль". Москва 1974. Страницы, 5,12,34 и 154.

"Həqiqət -Nüfuzlu şəxsin deyil, Zəmanənin qızıdır".*)

Frensis Bekon

BEKON FƏLSƏFƏSİ

Frensis Bekonun fəlsəfəsi və ya: "... insan qüdrətinin sərhədləri"*)- strateji cəhətdən əsl "Həqiqət"-lərə əsaslanır, taktiki cəhətdən isə bu,- "Ədalətin bərpa olunması", "tənzimlənməsi" və "mühafizə olunması" kimi dəyərləndirilir. Bundan başqa müəllifin irsi yaradıcılığının təcəssümlərində, həmçinin elmi və digər məktub və sənədlərdə, "zamanın və gələcək nəsillərin ixtiyarına ismarlanaraq "vəsiyyət" olunmuşdur":

"Mən öz adımlı və öz yaddaşımı, xeyirxah insanların, özgə xalqların və uzaq gələcəyin mühakiməsinə vəsiyyət edirəm. Frensis Bekon"*)

Onun məşhur: "Bilik-qüvvədir" kəlamı da, (latınca): "Scientia est potentia"*) məhz bu qəbildən yetkinləşərək öz əksini tapmışdır.

İnduksiya isə bu, - qeyri-adi bir üslub olmaqla, müəllifin irsi yaradıcılığının "alınmaz istehkam" *) fəlsəfəsinə (yəni, həmçinin sirlərin açılışına) düşərli olan - xüsusi bir açardır. İnduksiya -yeni daxili, məntiqi təfəkkürə sahib (xüsusi bir hadisə) olmaqla, bu və ya digər (qeyri-müəyyən) mətləblərin, hərəkətlərin və ya hisslərin birbaşa deyil, dolayısı ilə həllini və ya icrasını tənzimləyən bir hal və ya (yetişən və ya yetişməkdə olan) xüsusi bir təsəvvür vasitəsidir.

İnduksiya -fərdi, özünəməxsus anlam terzi olmaqla, "əqlin bəhrəsidir". Əsası isə odur ki, "bütün bunlar", - Allah-təala tərəfindən bəxş olunmuş vergili insanın - altıncı hissiyyət üzvüdür ki, təbiətə və öz zamanında onun taleyinə yazılıb.

Bekon fəlsəfəsinin (məhiyyətinin) sərhədlərini özündə ehtiva edən onun məşhur deyimi var: "...insan, təbiətin qulu və yozumçusudur", təbiətə üstünlük edən "yalnız onun tabeçiliyinə (itaət edən) nizamlanandır".*)

Bəli, doğrudan da: "Həqiqət - Nüfuzlu şəxsin deyil, Zəmanənin ("övladı", "nəvəsi" və "varisi") qızıdır".

Seyran Məkan Azərli, 29 avqust 2007-ci il.

*) Sitatlar: А.Л.Субботин. Фрэнсис Бэкон. Мыслители Прошлого. Издательство "Мысль". Москва 1974-cü il kitabının; 5.12.34 və 154-cü Səh.-dən istifadə olunub. Sitatları və yazını rus dilindən azərbaycan dilinə müəllif özü tərcümə etmişdir. (Red.).

İNGİLTƏRƏDƏ TAM MÜTLƏQİYYƏT

İngilis tarixində uzun müddətli feodal cəmiyyətinin kəskin böhranı, xüsusən Şekspir dövrünə təsadüf edilir. Al və Ağ qızılgül (1455-1485) adı ilə tarixdə məşhur olan bu qanlı çarpışmalar V.Şekspirin əsərlərində də öz dolğun təəcəssümünü tapmışdır. Bu (üç hissəli), VI Henrix və III Riçard pyesləridir.

Bu qanlı didişmələr nəticəsində seçilmiş yeni kral VII Henrix nəhayət ki, bu münafiqələrə son qoymuşdur. Onun ilkin sərəncamlarından biri - zadəganlara məxsus olan xüsusi döyüş dəstələrin ləğvi idi. Bununla yanaşı qeyd olunurdu ki, yalnız kral hərbi ordu saxlamaq səlahiyyətlərinə malikdir.

VII Henrix-Tyudorlar sülaləsindən idi. Onun hakimiyyətə gəlişi ilə ölkədə bir çox islahatlar aparılmış və bununla da, İngiltərədə mərkəzləşmiş bir dövlətin əsası qoyulmuşdur. Orta əsrlərdə hakimiyyəti belə - manarxiya (mütləqiyət) üsulu ilə idarə etmək, hələ heç bir krala müəssər olmamışdır.

Onun oğlu - VIII Henrixin krallıq hakimiyyəti dövründə isə ölkə daha da qüdrətlənmişdir.

Belə ki, əgər onun atası (VII Henrix) feodal baronların sayını, həmçinin onların siyasi əhəmiyyətini məhdudlaşdırmışsa, VIII Henrix, daha mühüm addım ataraq, katolik kilsə ilə mübarizəyə rəvac vermişdir. Onun mərkəzi isə məlum olduğu kimi Romada yerləşirdi. Kral öz tələblərini və niyyətlərini, səlahiyyətli nümayəndələrdən, kardinallardan və papadan dikte edirdi. Bununla da, kilsənin mənəvi nüfuzu getdikcə zəifləməyə başlamış və bu müqabilədə də, dövlətin ixtiyarında olan yararlı torpaq sahələrinin üçdə bir hissəsi, bu sahələrdə çalışan on minlərlə işçi qüvvəsi, iqtisadi faktorlarla (amillərlə) bərabər, əldən çıxmasına səbəb olmuşdur.

VIII Henrixin, Roma ilə belə kəskin münaqişələrə girməsi, ilk növbədə onun şəxsi maraqlarından irəli gəlirdi. O, arvadı Yekaterinanı boşamaq və onun kənizi olan bir qadınla evlənmək həvəsinə düşmüşdür. Lakin, Roma papası (hər vəcdlə), bu izdivacın əleyhinə olmuş və öz etirazını bildirməklə, müqavimət göstərmişdir. Belə ki, VIII Henrixin arvadı İspan şahzadəsi idi. Belə bir "münasibəti" alqışlamaqla isə o, heç də İspan kralı ilə olan isti münasibət və əlaqələrə xələllik gətirmək niyyətində deyildi. Bir də mühüm amillərdən biri də bu idi ki, İspaniya avropada hərbi və siyasi katolizmin mərkəzi idi.

Özünün boşanma məsələsi ilə əlaqədar rədd cavabını alan VIII Henrix, müstəqil qərar qəbul edərək, Roma ilə bütün əlaqələri dayandırır.

Papaya itaət etməkdən imtina edərək o, bundan sonra, İngiltərə kilsəsinin idarə olunması barədə, çevik qərarlar qəbul edir (1534). VIII Henrix Roma ilə iqtisadi əlaqələri də tam kəsməklə, bütün torpaq mülkiyyəti (əmlakı) müsadirə edir. Monastrları (rahiblərin yaşadığı yeri) bağlayaraq, oradan yepiskop (baş keşiş) və rahibləri qovur. Onların yerinə isə seçilən namizədlərdən, ona sədaqətlə xidmət etmələri barədə iltizamnamə alır. Bununla da kilsə onun əlində etibarlı və tənzimlənən bir alətə çevrilir.

Həyatın bütün təbəqələrində, həmçinin dini hakimiyyətə malik olmaqla o, öz hakimiyyətini daha da möhkəmləndirir. Hətta, papaya etiraz əlaməti olaraq, katolik dini etiqadı, protestant dini etiqatla əvəz edir. Bununla da o, katolizmə şiddətli, ağır bir zərbə endirmiş olur. Kilsəyə vurulan zərbə, daxildə də ab-havanın dəyişməsinə səbəb olur. Bu müqabilədə isə elmə, azad düşüncəyə və humanist ideyaların tərəqqisinə zəmin yaradılır.

İngilis cəmiyyətində belə bir köklü inqilab, heç də hamar dərəcədə (xoşa-xoşluqla) heyata keçməmişdir. Yerli kütlələr, bütün bu təzadı dəyişikliklərin mənfi təsirini öz üzərində hiss etməkdə idilər.

VII və VIII Henrixin bu islahatları, minlərlə işsizlər kütləsinin yaranmasına səbəb olmuşdur. Bu, xüsusən müflisləşmiş feodalların (təhkimçi və mülkədarların), hərbi dəstələrindən məcburi tərxis olunmasına və kilsələrdən, yepiskop və rahiblərin şərtsiz qovulmasına gətirib çıxarmışdır. Bununla yanaşı isə, eyni zamanda, kendillərin və muzdurların qovulması ilə müşayiət olunmuşdur. Nəticədə, boşalan torpaq sahələri, qoyunçuluq otluqlarına çevrilmiş və yun ticarətinin inkişafına şərait yaradılmışdır. Bütün bu möhtəşəm işsiz və evsiz insan axını dövlət daxilində sərgərdan dolaşmaqda idi. Bununla da ölkədə oğurluq, quldurluq və avaraçılıq ordusu kütləviləşmişdir.

Xalq əsərdə saxlamaq üçün ciddi tədbirlər görülürdü. Qorxu ab-havası hər yeri bürümüşdü. İnsanlar öz üzərində nəzarətə tam təminatlı olmadığından, heç bir kəs özünün təhlükəsizliyinə əmin deyildi.

Kral xalqı öz dövləti aparatından tənzimləməklə, onları məsum, itaətkar bir varlığa çevirmişdi.

VIII Henrixin birinci arvadının dünyaya gəlmiş qızı Mariya Tyudorun taxta çıxması ilə ölkədə yenidən çevriliş baş verir. O, ilk növbədə Roma kilsəsi ilə qırılmış bütün əlaqələri bərpa edir. Yeni kraliça atasının anti-katolik siyasətini müdafiə edənlərə qarşı ciddi mübarizəyə qalxaraq, onları amansız təqib edir. İtaət etməyənləri isə kafir damğası ilə məhkum edərək, onları tonqallarda edam etdirirdi. Katolik-əhəmiyyətli bu tədbirlər çox da uzun sürmür. 1558-ci ildə Mariya vəfat edir. Növbəti taxt-taca sahiblik şərəfi, VIII Henrixin ikinci arvadından olan qızı, Yelizavetaya nəsib olur.

Kraliça Yelizaveta, qeyri-adi bir şəxsi keyfiyyətlərə malik hökmdar idi. Lakin, bu heç də onun hakimiyyətə sahib olması ilə əlaqələndirilmir. Belə

ki, VIII Henrixin ikinci arvadı, Anna Bullenin edamından sonra, onun qızı qeyri-qanuni doğulmuş bir uşaq kimi qeydə alınmışdır. Sadə həyat tərzii ilə təmasda olmuş bu yetim qız, elmə həvəs göstərmiş və əsrin ən görkəmli alimlərdən biri olan Rodjer Eşəmdən dərslər almışdır.

Mariya Tyudor vəfat edəndə onun iyirmi üç yaşı vardı. Bu minvalla o, taxt-taca yüksəlir və nə az, nə çox (1558-1603) düz yarım əsr İngiltərə dövlətinə başçılıq edir. V.Şekspir anadan olanda onun otuz bir yaşı vardı.

Kraliça Yelizavetanın hakimiyyəti dövründə ingilislər, bir daha yenidən - dini dəyişikliyə məruz qaldılar. O, atasının yolunu tutaraq, onun ənənələrinə sadıq qalır. Dövlət və xalqı inamla idarə etməklə, öz hakimiyyətini möhkəmləndirir. Dövlət aparatı, xalqı itaətkar dairəsi məngənəsində özmlə saxlayır. Məxfi polis isə bu qayda-qanunların riayət olunmasına nəzarət edirdi. Bir sözlə, Yelizaveta çarlığı dövründə, tam-mütləq hakimiyyət bərqərar olunur.

Köhnə din və köhnə ənənələr, hələ də mövcud olmaqla, özünün tərəfkeş və mühafizəkar qurumları ilə sevilirdi. Kotolizmin və feodalizmin xaricdən müdaxiləyə, həmçinin köməyə də ehtiyacı vardı. İspaniya isə avropada ən qüdrətli feodal-kotlok hökumətinə malik bir dövlət idi.

İspaniyanın kralı II Filipp, məxfi kəşfiyyat vasitəsiylə, Yelizavetə hakimiyyətinə qarşı mübarizəyə qalxan mühafizəkar qüvvələrə, hər cür mənəvi, həmçinin də maddi yardımlar göstərirdi. Belə ki, - bu qüvvələr, dövlətin daxilində qızıqırdıcı mövqedə olmaqla sabitliyi pozmaqda əslən maraqlı idilər. İngiltərə hökuməti, kotalizmin hər bir fəaliyyətini izləməklə, hadisələrin gedişatını tam nəzarəti altında saxlayırdı. Vaxtaşırı bu olaylarda işə olunanlar isə mühakimə olunur. Onların kütlə qarşısında amansızcasına edam olunmaları üçün hökm oxunurdu.

Yelizaveta çarlığı dövrü heç də ürəkəcan deyildi. Xalqın təlaş, hökumət əleyhinə çağırışlar və İspaniyanın qəfləti hücumuna məruz qalması xofu, ölkəni daimi gərgin bir vəziyyətdə saxlayırdı.

Bütün bunlarla yanaşı, cəmiyyətdə dərin sosial dəyişikliklər də hiss olunmaqda idi. Burjua quruluşu elementləri üzərində köhnə-feodal ənənələri yeniləşmə ilə sıxlaşdırılıb əvəz olunurdu. Burjua möhtəşəmliyinin gücü, özünün tərəqqisinə doğru yüksəlir və bu müxtəlif yollarla inkişafını biruzə verirdi.

Yelizaveta hakimiyyətə sahib olduqda, sələflərindən miras qalmış, xeyli dövlət borclarına da yiyə durmuşdu. O, çox qısa bir müddətdə, bu qalıq borcları ödəmiş və dövlətin maliyyə sisteminə köklü islahatlar aparmaqla, dövlətin varını (gəlirini) artırmış, bununla, pulun dəyərini və valyuta məzənnəsinin sabitliyini tam təmin etmişdir. Lakin, bütün bu islahatlar, onun özünün-şəxsi məharəti nəticəsində həllini tapsa da, ona bu işdə, Londonun aparıcı-kapitalçıları daima, yaxından yardımçı olmuşlar. *)

20-29 dekabr 2004-cü il.

"GƏNC DRAMATURQUN DEBÜTÜ" VƏ YA "NƏ EDƏK?! O, BUNA LAYİQDİR"

Şekspir ilk pyesini yazanda, onun iyirmi beş - iyirmi altı yaşı vardı. O, elə bir mövzu seçmişdi ki, hələ ona qədər heç bir dramaturq, belə bir mövzuya müraciət etməmişdir. Bu, iki sülalələr arasında baş vermiş tayfa müharibələri idi. İngilis tarixində məşhur olan bu (1455-1485) olaylar, Al və Ağ qızılgil adı ilə yadda qalmışdır.

V.Şekspir, bu tarixi hadisələri 1590-1593-cü illərdə, özünün (üç hissəli) VI Henrix və III Riçard pyeslərində tərənnüm etmişdir.

İlk pyesi - "İki şərəfli evlər, York və Lankaster arasında ədavətlərin əhvalatları" adlanır. Tamaşanın ilkin səhnəcikləri Templiya bağında, tayfalararası gədən çəkişmələrin ilkin görüntüləri öz əksini tapır. Düşmənçilik mövqeləri - cinahından çıxış edən tərəflərdən biri - (Lankaster) - Al qızılgil, digər tərəfdən biri isə, - (York) - Ağ qızılgilü dər. Pyes Yorkluların qələbəsi ilə sona yetir.

VI Henrix əsərinin üçüncü hissəsində isə artıq səhnəyə əzəzil qiyafədə bir personaj (surət, fərd) peyda olur. Bu, York hersoqunun oğlu Riçard Qolsterdir. Bu - qozbel buxunlu, eybəcər kral III Riçard kimi İngilis tarixində iz qoymuşdur. Xalq arasında belə bir rəy də yaranmışdır ki, o, bütün krallardan, ən əzəzili olmuşdur. Ona görə də Şekspir, VI Henrix əsərinin finalını yazanda, artıq onun gözləri önündə bu cani kralın kölgə görüntüləri canlanmaqda idi. Odur ki, 1593-cü ildə o, tarixi - faciə pyesi olan III Riçardı yazmaqla, York sülaləsinin sonuncu kralının bu çarpışmalarda tərəqqi və tənəzzülünü, yəni, uğur və məğlubiyyətinin (ümumi vəhdətinin) mahiyyətini açıb göstərmişdir.

Onu da qeyd etmək gərəkdir ki, VI Henrix pyesinin üçüncü hissəsi, əslində - birinci hissə olayları ilə əvvəlki tarixi hadisələrin cərəyanını özündə tam əks etdirən bir salnəmədir. Bu, İngiltərə ilə Fransa arasında gədən uzunmüddətli (100 illik) müharibədir.

Müəllif bu əsərdə, xüsusən İngilislərin mövqeləri baxımından çıxış etmişdir. Ona görə də, Fransanın milli qəhrəmanı olan Janna d'Arki bu pyesdə bir cadugər, fırıldaqçı kimi qələmə almışdır.

Əsl qəhrəman isə, İngilis cəngavəri Tolbot təsvir olunmuşdur. Həmvətənlərinə hədsiz sədaqəti ilə sadıq qalan Tolbot gənc oğlu ilə bərabər, hakimiyyət uğrunda bu çevrilişdə həlak olur.

Bələliklə, müəllif (üç hissəli) VI Henrix, ilk əsərini, trilogiya (üçlük) adlandırmaqla, bir hökmdardan bəhs edir. Şekspirin VI Henrix adı altında - ümumiləşdirilmiş bu əsəri, əslində hər bir pyes, ayrı-ayrılıqda, öz növbəsində şərbəst, dramatik bir əsər kimi seçiyə bilər.

Gənc Şekspirin yazdığı tarixi pyeslər, 1580-ci illərin sonu və 1590-cı

illərin əvvəlində yazdığı digər, ingilis tarixi pyesləri ilə sanki bir məcrada qovuşur.

Tarixi faciə dramında yazılan bu - dörd əsərdən sonra Şekspir komediya janrına üz tutur. O, gücünü bu janrdan da sınaq istəyir. İlk təcrübə üçün isə o, hazır süjetə müraciət edir. Və çox ola bilsin ki, bu mövzu ona, hələ məktəb oturaçağı arxasından məlum idi. "Menexmalar" adlanan bu komediya, qədim Roma yazıçısı Plavta məxsus idi. Bu komediyada ekiz (ağa) qardaşların oxşarlığı nəticəsində çaş-baş, qarışıq səhnələr cərəyan edir. Şekspir bu səhnələri daha da mürəkkəbləşdirməklə, bura o, ekiz (nökər) qardaşları da əlavə edir. Beləliklə, hər qardaşlardan birinə də bir nökr düşür. Bu qardaşlar da bir-birinə çox oxşayır və onları bir-birindən ayırd etmək müşkül məsələdir. Beləliklə, komediya daha yumoreстик səhnələrlə zənginləşərək məsələlərin bir daha qəlizləşməsinə gətirib çıxarır. Bununla da ağlagəlməz səhnələr fonunda əsər, öz bitkin, eyni zamanda nikbin çalarlarla öz məcrasına yüksəlir.

O, bu əsəri (1592) "Səhvlər komediyası" adlandırır.

(Qeyd: Müəllif özünün ilkin yaradıcılığı ilə artıq gələcək yaradıcılığının da (ümumlikdə) üslubunu, dəst-xəttini müəyyənləşdirmiş və bununla da özünün ulvi ideyalarının (idealının) tərəqqisinin çiçəklənməsi üçün, həmçinin də ("çəkici eyni zindana vurmuş" taraxi, mifoloji və digər paralel "həyat gerçəkləri - təzahürləri"nin, bu və ya digər aspektlərindən bəhrələnməklə, ideal fəlsəfəsini ("Adonis kriptografyası"nı) yaratmışdır ki, bu da son nəticədə (əslində isə öz mahiyyətini əvvəlcədən ssenariləşdirilmiş layihədən), kriptografiyadan tənzimlənir. Seyran Məkan Azərli).

Plavta məxsus olan süjet, Şekspir qələminin gücü ilə özünə - yeni həyata vəsiqə alır. Bununla "səhvlər komediyası" da öz növbəsində gənc Şekspirin müvəffəqiyyət silsiləsinə, öz parlaq töhfəsini verir.

Lakin bütün bunlara baxmayaraq, bu onunla nəticələnir ki, (necə adətən gənc yazarlarla baş verir) o, layiq olmadığı tənqid və atəşlərə məruz qalır.

Çox təəssüflər olsun ki, baş vermiş belə bir epizod (məqam) Şekspirin yazıçılıq tərcümeyi-halı salnaməsinin bir hissəsi olduğundan və onu belə ətraflı şərh etməkdə səmimi olduq. Nə edək?! O, buna layiqdir.*)

3-4 yanvar 2005-ci il.

*Qeyd:Yazıların mənbəyi: А.Аникет. Шекспир. Издательство "Молодая Гвардия". Москва. 1964. "Абсолютная монархия в Англии", səh. 39-42. "Дебют молодого драматурга". Сəh. 72-76.

Rus dilindən müəllif özü tərcümə etmişdir (Red.).

ADONIS KRİPTOQRAFIYASI

P.S. Qeyd etdiyimiz kimi, Seyran Məkan Azərli 1993-cü ildən V.Şekspir irsinin tədqiqi ilə məşğul olur. Bu mövzu ilə əlaqədar silsilə elmi yazıları bundan öncəki ədəbi toplularımızda, "Şaman" və "Möhtəşəm Azərbaycan" qəzetinin səhifələrində dərc edilmişdir.

S.M.AZƏRLİ

"46 SONETLƏR"DƏN SEÇMƏLƏR

*V.Şekspir təxəllüslü
Frensis Bekonun*

88 №-li sonetinə nəzirə və ithaf

Sonet №1

Səndən nəyim varsa, əsirgəmədim, -
Ruhumun sevdəsini qoydum bu yolda:
Yer olub gələndə susdum, dinmədim,
Yüksəliş yolunda olduğum halda.

Əzəldən hüsnünə üz tutdum, inan!
Səndə mən görürdüm mətinliyini.
Nə edim?! Bəxtimlə barışıb müdam, -
Arzular edirdim bahar fəslini.

Zamanın gözüylə baxardım sənə,
Ümidim sözsüz ki, düşərdi gözdən.
Ah, bu il deyəsən geldim özümə, -
Ruhum da nurlandı o al günəşdən.

Məkanın gözütox, doymuş hər şeydən,
Sən məndən bərk yapış, mənə, Günəşdən. 06.12.1993.

Sonet № 4

*Amerikanın "Azadlıq radiosu"nun Azərbaycan dilində
proqramlarının rəisi və aparıcı diktoru Mirzə Xəzərə*

Yaşayıb yaratmaq ömrə zinətdir,
İnsanın hünəri bax budur ancaq.
Zərgərlik eyləyən o pak zəhmətdir,
Meyvəsi bol olar, həm yaşıl yarpaq.

"Əkiblər yemişik, əkək yesinlər".
Günəşin nurunda biz həvəs edək.
Kimdə hünərlər var yaxın gəlsinlər,
Biz çiyin-çiyinə ahəstə gedək.

Bir ağac əkməyən, qəlb yaşatmayan -
Hünərsiz sayılar bu gen dünyada,
Yalana baş əyən, şərhlə dost olan -
Sonsuzlar sonsuzu olar cahanda.

"Halal xoşun olsun" - desələr əgər,
Əkdüyün biçilib, - çalınıb zəfer!

14 dekabr 1993.

Sonet № 9

Yenə görüşünə gəlmişəm, gülüm,
Bu bahar çağında, fərehli gündə.
İstərdim yoluna gül, çiçək düzüm, -
Nurlansın hər izin, qədəmlərin də.

Gözlerim yol çəkir səndən xəbərsiz, -
Ruhumu özümədən alıb aparır.
Ürəyim çırpınır, dözməyir sənsiz,
Sənə qovuşmaqçün fəryad qoparır.

Yollara baxıram - gözüm qaralır,
Bir yandan da ümid təsəlli mənə.
Bu yaşıl düzlərin üzün qar alır,
Durnalar da uçur... "Əlvida!" - deyir.

Mən sənə yolunu gözləyəm hər an -
Bu Məkan torpaqtek dayanıb, inan!

02-07.01.1995.

Sonet № 12

Salamlar daimdir, hörmət əbədi.
Bu qoca dünyada yaşayırıq biz.
İnsanlar "can" - deyib, "can" eşitseydi,
Bir kimsə ziyana düşməzdi şəksiz.

Nərgizlər, lalələr ləçəkliyində, -
Bahar tər geyinib qalxıb oyanar.
Arzular, diləklər çiçəkləyində,
Bütün ələm dönüb nura boyanar.

Hər bir kəs cəhd edir qurub, yaratsın,
Bu ömür yolunda mehz gülə-gülə.

İsteyir əməli şahə boy atsin, -
Ulduztək parlayıb - benzesin güne.

Məkan da şövq edər zülmət xar olsun.
Bu yolda qoy Tanrı bizə yar olsun! 04.02.1995.

Sonet №13

Tərəzi gözüylə insan gözleri
Bir dəqiq nisbətə tən olur izhar.
Biri kütləsində tam nəzərləri,
Biri qiymət verir düzlüyə hamar.

Tərəzi köksünə alır daşları -
Tək bətək döyüşə atılır onlar.
Gözlərə yaraşlıq verir qaşları -
Düşünüb-daşınır, çatılır onlar.

Dünyada hər nə var mizana gelir:
Alınır, satılır, dövr edir... Heyhat!
Bu gözlər daima enib, yüksəlir -
Beləcə hifz olur, dirçəlir həyat.

Nəzərlər düzlükdən verərsə xəbər: -
Tərəzi düz çəkər, yanılmaz gözlər... 09.02.1995.

Sonet №16

Bu dünya hüsnündə tək, tənha, yalqız,
Bir səfil yolçutək gəzirəm hər gün. -
Ürəyim qövr edir, kövrəlir payız,
Mənzilə baharda çataram yaqın.

Bu yollar sükutla dərd verir mənə, -
İstirab məhv edir dəyanətimi.
Ürəyim ümidlə "döz" deyir mənə,
Ah, tapa bilmirem səadətimi.

Bu yollar əzablı, qarşıda sərt qış, -
Taqətim tükənir, gözlemir zaman,
Mənzilə yetişsəm, Tanrıya alqış.
Hanı bəs o xoşbəxt sandığım məkan?..

Bu Məkan - torpaqdır, mənzili göylər, -
Öz oxu boyunca, fırlanar yerlər... 15-18.10.1995.

Sonet №19

Hava berk tutulub, hər yan dumandır.-
Üfüqlər görünmür göyün üzündən.
Ey bulud, laylanıb durma, amandır!
Vüsala yetməyə tələsirem mən.

Saat!. Sən nəbzini artırma belə-
Dövrən!.. Bil, tərsliyin layıq töhmətə.
İlahi!.. Çovğun da kükreyir hələ -
Ürəyim tab etməz bu cür möhnətə.

Ey tufan!.. Kükreyib coşsan da yenə -
Ağah ol! Eşq ilə ucalır bəşər.
Məni öz yolumdan döndərməz heç nə,
Bu yolda məhv olar zülmət, həm də şər!

Sevgi dəryasında qəm də üzəcək,
Məhəbbət hər şeye qalib gələcək!!! 20.11.1995.

*Yuxuma girmişdi, kömək istədi,
Yüyürdüm gördüm ki, yol yarı olub.
Bir az su istədi, çörək istədi,
İlahi! - nə gözəl anlarım olub.*

Nəriman Həsənzadə. "Bəxt" şerinə nəzirə.

Sonet №20

Gözümə həkk olub sənin gözlərin,
Gecələr rəyanı görürük birgə.
Sənəmdən canlanır hər bir sözlərin,
Aləmi seyr edib gəzirik birgə.

Röya səltənəti möhtəşəm diyar,
Gezməklə qurtarmır bu yer üzündən.
Səninlə necə də xoşbəxtəm, ey yar,
Mənə el eyleyib getmə gözümdən...

Bu yalan dünyada gördüm yuxumu,
Röyamın izləri qaldı cahanda...
Ah!... Yanıldım fələk, bildim suçumu,
Ən xoşbəxt bəndəyəm mən ki, dünyada!..

Gözlerim həzinlə hey lay-lay çalsın,
Sevgilim mənimlə əbədi qalsın... 22.11.1995.

*Gül üzümə, mən də gülüm,
Su olum daşdan süzülüm,
Gül, ey mənim gülərüzlüm,
Mənim ağlarım, ağlama.*

Nəriman Həsənzadə. "Ağlama" şerinə nəzirə.

Sonet № 21

Ey gözəl!.. Ağlama, "sil gözün yaşın",
Köksünü dağlayan o kədər nədir?
Qəmini unut, gəl, fikirdən daşın,
Dünya mələklərin gözü səndədir.

Kipriyin islanıb göz yaşlarımla,
Yanağın da solub elə bil bir az -
Alnın düyünlənib yay qaşlarımla,
Sanki qovuşacaq indiki Kür, Araz.

Təbiət al-əlvan rənglərə çalır,
Hər fəslin sevimli çağları olur.
Güləndə gözler də yaşanıb, qalır,
Ağlayan gözlərsə tutulur, solur.

Başını uca tut, qəmin sovuşsun,
Gülüm sə, - gözlərə sevinc bəxş olsun. 23.11.1995.

*Güzgüdür göstərən sənə hüsnünü,
V.Şekspir. 3 №-li sonetdən.*

Sonet № 27

Güzgüdür əks edən səni hər zaman,
Güzgüdə görürsən özünü ancaq.
Gözlərin zillənir elə mehriban,
Olmusan əbədi hüsnünə qonaq.

Suretini vurulub büllur aynaya -
Ona həspət-həsərət baxmaqdan doymur.

Hər dən nəfəsini bəxş edib ona,
Əllərin kirşanı yaxmaqdan doymur.

Bəzənib zövq ilə duraraq gəndə,
İndi bax; gözəllər gözəli oldun.
Vaxt çatıb, ayrılıb - çıxıb gedəndə,
Aynanı əksinə intizar qoydun.

Mənimsə bu könlüm eşqini bəzər.
Qəlbimə güzgütek gəl bir sal nəzər. 22.03.1999.

Sonet №28

Arzu qanadında - arzu təbiət
Gəzir yer üzünü mətin, həm coşqun.
Bir arzum var mənim, o da - məhəbbət, -
Məhəbbət, istərəm həyatım olsun!

Məhəbbət selində dolanıram, hər dəm -
Üzüm dənizlərdə, küləklə olum.
Tufandan nə qorxum?! Tələyim dərd, qəm,
Muradım Günəşdir! Azaddır yolum!!

Məhəbbət sinəmdə çağlayır hər an
Dörd fəslin - hər biri sirdaşım olub.
Nəfəsim-gilavar, baxışım-ümman,
Cahan saf eşqimə atəşlə dolub!

Həyatım can atır günə, həm aya!-
Günəşdən boylanaq "Bütün dünya"ya!! 23.03.1999.

Sonet №31

Otuz dörd il əvvəl*) subay olanda,
Sahil kənarında**) gəzirdim yarıla.
Qaraçı bir qadın bizə çatanda,
Əlimi əlinə aldı vüqarla.

Fal açıb söylədi olub keçəni: -
"Görürəm qulusan sən reiiyyətin.
Müsibət, səfalet izləyir səni.
Batacaq biləsən hər eziyyətin..."

... Amma... bir ulduz var günəşə bənzər,
Nuruna qərğ olur bu yer, bu məkan.
Şöhretin, həm şanın hüsnünü bəzər,
Sözümə şahiddir dəniz, asiman!..."

Taledən qaragün olub mənə yar.
Yəqin ulduzum da bir gün parlayar... **30.03.1999.**

* 1965-ci il

** Bakının dənizkənarı bulvarı (gezinti yeri).

Sonet №37

Kainat hüsnünə bu yer gələndə -
Göz açıb, önündə Günəşi görüb.
Nizamla bəzənib düz də, çəməndə -
Şələlə, çaylarla saçların hörüb.

Dağlara uçalıb onun vüqarı,
Məskəni - göylərdir, sirdaşı - zaman.
Fesillər - vefalı dostu, ilqarı,
Zinəti - ümmanlar, meşə, asiman.

Öz ana yurdunda göz açmışam mən,
Onun hər qarışı candan əzizdir.
Hüsnünə mədh deyib söz açmışam mən.
Sevgisi, bir aləm - coşqun dənizdir.

Bir kiçik zərrəyəm mən bu cahanda,
Bu yer də, torpaq da mənim canımda. **22.04.1999.**

Sonet № 40

Çox da gəl öyünmə, var-dövlətinlə,
Bu həyat nəyin var səndən alacaq.
Yaxşısı qürrelən şan-şöhretinlə,
Beş ömur yaşat ki,*) izin qalacaq.

Bir könül yaşatmaq deyildir asan,
Zamanın səbr anı gərəkdir ona.
Zəfəri idrakla, tərini qazan,-
Ömrünü şərəflə yetir gəl sona.

Dünyanın var-yoxu sənün gözündə,
Ürəyin meyardır hər bir ölçüyə.
Baxışın əksindir sənün üzündə,
Zəhmətin faydadır yaxın, - özgəyə.

Tanıdır bəxş edən hər cür var-dövlət,
Sən də gəl vəfa et səxavət, hörmət. **28 aprel 1999-cu il.**

*) Keçmişə, valideynlərə, övladlara nəvə və nəticələrə hörmət.

Sonet № 41

Vəfadar olmusan əzizim, billəm,
Əhdinə, sevginə, həm ilqarına.
Mən sənün qarşına diz üstə gələm,
Görənələr görsünlər, gəlməz arıma.

Sənün atəşinə qərğ olan zaman,
O cənnət məkanı dəyişməz qaldı.
Ayaqlar altında odlanan zaman,
Sinəmdə cəhənnəm közü qalandı.

Tələ səltənəti dəyişib səni-
İndi bax; gözümə şeytan görünüb.
Sən ömrün boyunca aldadıb məni,
Ey İblis, ardınca kölgəm sürünüb.

Kölgəmi kölgənə calasan da bil,
Surətim kimsəyə oxşayan deyil... **29 aprel 1999.**

Sonet №42

Günəş qürub edib ayla batanda,
Ömürdən bir an da ötdüyü zaman,
Dörd yol ayrıcına gəlib çatanda, -
Düşünüb-daşınır həyatı insan.

Müşküldür səmtləri götür-qoy etmək,
Düz yol verər daim haqqa qiyməti.
Sağ yol qolay bir yol - mənzilə yetmək.
Sol yol - çəvik, həm də hoqqa zəhməti.

Bu yollar aparar səni hər yana, -
Niyətlər sevdalı, məkrli olar.
Sən şeytan qismiyə getmə, bir yana -
Ol, öz yolunda sahib, hökmdar.

Həyat iz işindir, arzundur hökmün,
Günəşə səcdə qıl, nurlansın ömrün. **30.04.1999.**

CAHAN BİZİM EVİMİZ

(qəzəl)

Gözümü mən açmamış asimanda¹⁾ olmuş idim,
Bu göylərin qatında ay beşikdə²⁾ yatmış idim.

Al göylərin hüsnündən bu yerlərə enənədə mən,
Yer səthin yaz-yayında sərt boranlar görmüş idim.

Ayağım yer tutandan büdrədim, gah da dikəldim,
Yıxılıb, həm də qalxıb dizdə³⁾ qanlar görmüş idim.

Haqqın saf dərgahına mən ucalmaq istər iken,
Zaman yollar döndərüb, dağ ətəyin görmüş idim.

Enişdən ta yoxuşa dizin-dizin çıxır açdım,
Dünyanı büllur gözdən, zirvələrdən görmüş idim.

Aləmi xəlq eyləyən o bir Tanrıya vuruldum,
Günəşin eşqində mən sevdasını görmüş idim.

Məkan, gəl ruhun ilə kainatı seyr elə, bax,
Cahan bizim evimiz, səni mən xoş görmüş idim. **02.12.1993.**

1) Azərbaycan mənim ulduz tacımdır -
O yer kürəsində - asimanımdır.

"Etiraf" şerindən

2) Ana bətnində 3) Dizəcəm

BAYATILAR

(Bu dünya hara gedir?!)

(50 bayatı)

Əzizim, yalan dünya,
Nəfəsi ilan dünya.
Mən alışdım, puç oldum,
Sən də qal yanan dünya.
***

Su gəldi çənə doldu,
Güllərim yenə soldu.
Torpaq həməm torpaqdır,
Nə oldu, mənə oldu.
***

Əzəldən bəxtim qara,
Yatağım, təxtim qara.
Özümə yer tapmıram,
Əcəldən bəxtim qara.
***

Sübh çağı işıq eylər,
Söhbəti aşiq eylər.
Sinəmdə bir atəş var,
"Nur dağı" işıq eylər.
***

Əzizim, gözə bəndəm,
Düzlükdən düzə bəndəm.
Qəlbim yaman kövrəkdir,
Bir kəlmə sözə bəndəm.
***

Hər işdə səbr yarı,
Gör tədbir, dostu yarı.
Tanrı sənə pay bölür,
Sən də bir dostu yarı.
***

Səbr edin, belə qalmaz,
Səl gələr, elə qalmaz.
"Yaman günün ömrü az",
Siz gedin, belə qalmaz.
***

Göydə var qara bulud,
Gəl bir sən məni unut.

Səndən qəlbim sınıbdır,
Gedirsən, məni unut.

***

Təkə bir gül istərəm,
Şeyda bülbül istərəm.
Ürəyimdə sözüm çox,
Səndən könül istərəm.

***

Sübh çağrı gün qızarar,
Gündüz oğlan qız arar.
Elçilər gəlib-gedər,
Düşmən küskün qızarar.

***

Getdim, zülmətə düşdüm,
Yetdim, zülmətə düşdüm.
Ruhum candan çıxanda,
Görüm, cənnətə düşdüm.

***

Ürəyim yaman ağlar,
Sinəmdə kaman ağlar.
"Ölənlə ölmək olmaz",
Qəbrimi məkan ağlar.

***

Bu dünya, ulu dünya,
Hər kəsin qulu, dünya.
Bu cənnət diyarının, -
Ehramı - ruhlu, dünya.

***

Bu dünya pır tərəfidir,
O tərəf - bitərəfidir.
Canı çıxan insanın,
Ruhu da bir tərəfidir.

***

Bu dünya qala malı,
Odlanıb, qalamalı.
Axtı, nədir günahı(m)n -
Salıblar qalmaqalı?..

***

Əzizim, haya gedir,
Bizləri saya gedir.
Hərə bir cür düşünür: -
Bu dünya hara gedir?!

***

Alışib, yanan dünya,
Haqqını danan dünya.
İnsan hərdən yanılır,
Hər şeyi qanan dünya.

***

Çağlayan qanım Vətən,
Ürəyim, canım Vətən.
Sənsiz insan sayılmaz,
Məkanım, sanım Vətən.

***

Bülbül oxuyar gözəl,
Eşqini söylər əzəl.
Bu gün əziz bir gündür,
Sən də oxu,yar, gözəl.

***

Əzizinəm, gələsən,
Bir gün bizə gələsən.
Könlüm daha xoş olar,
Süzə-süzə gələsən.

***

Qüdrətə çatan oğlan,
İşrətdə batan oğlan.
Vətən imdad diləyir,
Qəyreti yatan oğlan.

***

Hava birdən qaraldı,
Yeri-yurdu qar aldı.
Durnalar uçub getdi,
Rəngim tamam saraldı.

***

Tanı bizə yar olsun!
Hüsnümüzde var olsun!
Gözəl günlər gələcək (gəlibdir),
Namərdlərə ar olsun!

***

Güllə bərədən keçdi,
Dəyib daşları eşdi.
Mənə dəyən, - dəyibdir,
Nələm sinəmi deşdi.

Ova getdim bir səhər,
Tutdu məni bir qəhər.
Gördüm ceyran can verir,
Bala əmir birtəhər.
***

Əzizim, bil, belə sən,
Alqış dilə, elə sən.
Tanrı özü xalıqdır -
Haqq bizimdir, biləsən.
***

Əlüstü aldı, getdi,
Kəməndə saldı, getdi.
Ölən canın qurtardı,
Dərd bizə qaldı, getdi.
***

Əzizim, gəl ağlama,
Üreyini dağlama.
Olan olub keçibdir,
Düşməne bel bağlama.
***

Deyirəm: ay amandır,
Günləri say, amandır.
Yarım gəlib - düz gedər,
Bilmərəm, vay, amandır.
***

Ay qız, bizə gəlsənə,
Bağçamıza girsənə.
Könlüm gültək açılıb,
Qırım-dərim, gəl, sənə.
***

O qız məndən söz umdu,
Bir söz dedim, göz yumdu.
Özüm özünə qurban,
Bu baharda toyumdu.
***

Əzizinəm, bir də gül,
Lap ürəkdən bir də gül.
Sənə gülmək yaraşır, -
Bu gözlərim, bir də, gül.
***

Əzizinəm, bir də süz,
Qol götürüb, bir də süz.

Çalın - "Yarıq Kərəmi", -
Vaxt yetirib, bir də süz.
***

Əzizinəm, gözəl yar,
Nazənindir - gözəl yar.
Allah bizdən almasın, -
Bir göz, bir əl, bir də yar.
***

Gözəlüm, gəl ahəstə,
Dərdindən oldum xəstə.
Əlini ver əlimə, -
Qoyum sinəmin üstə.
***

Ürəyim səndə qalsın,
İstəyim səndə qalsın.
Alfaha yalvarıram,
Gözlərin məndə qalsın.
***

Sən getdin, izin qaldı,
Köksümdə sözün qaldı.
Eli gəzdim, dolandım,
Tək səndə gözüm qaldı.
***

Ömür keçir, gün keçir,
Hər kəs hamar yol seçir.
Xoşbəxtlik gəzən insan,
Dərddən, qəmdən mey içir.
***

Ballı-ballı dadı var,
Hündür təkin adı var.
Hey əzilib, büzülər,
Yarıbayarı çatı var. (Dodaq)
***

Göylərin üzü mavi,
Dənizin özü mavi.
Məkan ele xoşbəxtkdir, -
Yarın da gözü mavi.
***

Göydə uçar durnalar,
Dəstə-dəstə sonalar.
İstə oba eşqiylə,
Eldən köçər durnalar.

Ceyranlar düzdə gəzər,
Otlayar, düzdə gəzər.
Ovçu, atəş açma, gəl,
Gülləllər üzdə gəzər.

***

Əzizim, yarım güldü,
Üzümə yarım güldü.
Nə dedim ki, görəsən,-
Sözümə yarım güldü?

***

Bu gün ayın biridir,
Sevənlərin sırıdır.
Aşıqlər vəfa etsə,
Ürəklərin fəxridir.

***

Əlin oynadan gözəl,
Təlin oynadan gözəl.
Eldən gəlin köçəndə, -
Baxar aynadan gözəl.

***

Sabah ayın doqquzu,
Qızlar çeynər saqqızı.
Çobana arvad olan,
Görməz qapı-doqqazı.

***

Əzizim, üzüb getdi,
Gülləri üzüb getdi.
Dilim-ağzım qurusun,
Yar məndən kəsüb, getdi.

***

Yarımla söhbət etdim,-
Axır, mətləbə yetdim.
Qəlbimə nur ələndi,-
Bəxtəvər olub getdim.

***

Əzizim, çən düşəndə,
Yadıma sən düşəndə.
Allah köməyin olsun,-
Dadıma sən düşəndə.

***

Əzizim, baxdı getdi,
Üzüme baxdı, getdi,
Şeytan yoldan çıxartdı, -
Sözünə baxdı, getdi...

1995-1999.

DADIMA YANAN GƏLSİN

(24 bayatı)

Bu dünya "ərz"siz olmaz,
Ərənlər, "ər"siz olmaz.
Varmı görənlər bir adam, -
Sevinər, dərdsiz olmaz?

***

Əzizim bir-bir say,
Mən deyim, sən bir-bir say.
Ömrüm sürgündə keçib,
Yox heyim, sən bir-bir say.

***

Deyim sənə mən pəsdən,
Qulaq yetir sən qəsdən.
Canım qurban iblisə,
Demə mənə "O kəs"dən.

***

Mənim halım yamandır,
Səbr etdim nə zamandır.
Elə günlər görmüşəm,
Bir tanrıya əyandır.

***

Göyə atılan hər daş,
Yəqin yaracaq bir baş.
Barı özünü gözle,
Olma mənə tay, qardaş.

***

Ata evin "kötüyü",
Oğul evin böyüyü.
Kim nə deyirsə, desin, -
Arvad evin "örtüyü".

***

Mənim gözüm kor oldu,
Övladım nankor oldu.
Ellər məni qınadı,
Arvad fitnəkar oldu.

***

Əzizim, yazar gəldi,
Bəxtimə yazar gəldi.
Falçı, əlin qurusun,
Evimə azar gəldi.

Haqq yolu oldu yolum,
Naqqalar sağım, solum.
Mənə xəyanət etdi,
Öz dostum, yaxın qohum.
***

Ömrüm feğanla keçdi,
Şaxta, boranla keçdi.
Düz əyriylə dolansa, -
Onun heyatı heçdi.
***

Gəlib elə qarışdım,
Düşmən ilə yarışdım.
Dost mənə kələk gəldi,
Bəxtim ilə barişdım.
***

Tufan çapıb - talayar,
Eldən şeksiz pay alar.
Tufandan ibrət alan, -
Ev-ev üstə tayalar.
***

Budur gəlir əmisi,
Batmış - "Nuhun gəmisi".
Doğma, ögey olarmış,
Samanlıqdır zəmisisi.
***

Bu da mənim "el" dostum,
Düz getdi, xeyir yozdum.
İllər ötüb keçibdir, -
Uçurub təməl dostum.
***

Budur onun xalası,
Qurar məclis iclası.
Sədrlik özü eylər, -
Olmaz onun iflası.
***

Mən beş ağac bitirdim,
Onu hala yetirdim.
Getdim barın dərməyə,
Gözlerimi itirdim.
***

Budur gəlir xalası,
Anasının ağası.
Yanınca körpə gedir,-
Öz gəsinin balası.
***

Üzdə səbrli oldu,
Dalda tədbirli oldu.
Elə oyun oynadı,
Məkan "qəbiri" oldu...
***

Məni kor etdi zaman,
Haqq yolum oldu yalan.
Düşmən mənə dağ çəkib,
Can vermə, - ölmə, Məkan!
***

Əzizim, alqış sənə, -
Mən deyim alqış sənə.
Görüm dili qurusun,
Kim edib qarğış sənə.
***

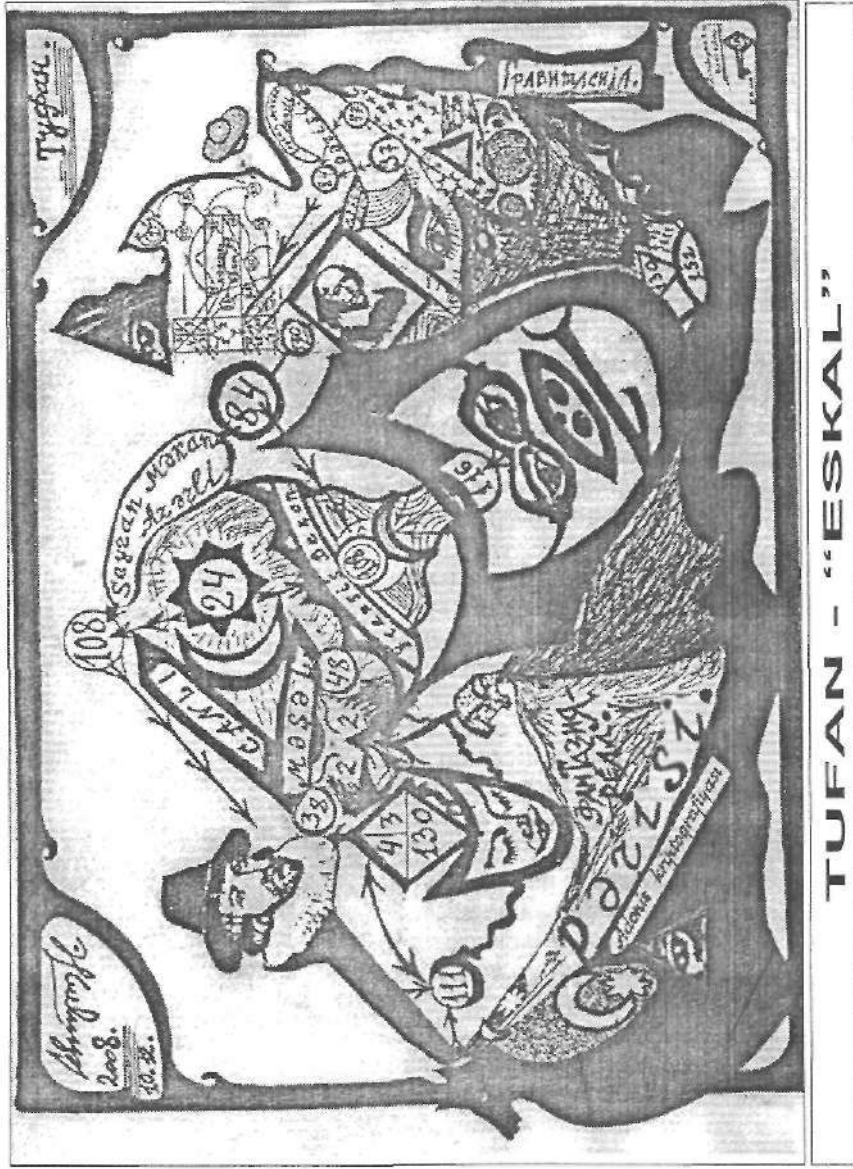
Əzizim, gəl, gözlə sən,
İnama gəl, gözlə sen.
Arzuna tez çatarsan, -
Sən, səbrlə gözləsən.
***

Əzizim, əsil olsun,
Övladlı nəsil olsun.
Arzum budur, biləsən,
Muradın hasil olsun!
***

Əzizim, anam gəlsin,
Halıma yanan gəlsin.
Kimsəsiz bir kimsəyəm,
Dadıma yanan gəlsin.
***

Əzizinəm, deyəsən, -
Elə "can-can" deyəsən.
Məkana imdad eylər, -
"Azərbaycan" deyəsən?!

11-12 may 1999.

CEYRAN BULAĞI

Ceyran lal su içir bulaq gözündən,
Ceyranın gözünü oxşayır bulaq.
O gözü də sanır bulaq özündən,-
Ceyranın gözündən su içir bulaq.

31 mart 1993. Füzuli.
1977-1994. "Ağıllı Hüsnüay və üç adamyeyən"
nağilində istifadə olunub.

Aforizmlər, hikmətli sətirlər, tapmacalar və sairə və ilaxirə deyimlər

• **İncəsənət aləmində "yaradıcılıq"** - İnsan qəlbindən coşan şələləyə benzeyir. "O" - öz yüksəkliyindən axdıqca, günəşin nurundan süzülüb saflaşır, durulaşır, paklaşır, özünün qeribə, benzersiz, ecazkar görkəmini alır.
08.09.1993.Bakı.

"Əbədi qönçə" - poeması üçün epiqraf yazılıb.

***

"**Musiqinin qüdrəti**" - ondan ibaretdir ki, "O" - bütün xalqların başa düşə biləcəyi bir "dildə" səslənir. Füsunkar gözəlliyi, lirika və tükenməz ecazkarlığı ilə insanları eyni cür düşünməyə, eyni merama, eyni həvəyə, etika və əxlaqa sövq edir.

***

"**İncəsənət**" - hər bir xalqın mənəvi varlığı və intellekt - düşünce tərzindən (doğan) yaranan, təbii təcəssümüdür.

***

"**Teatr**" (tamaşa, balet, opera və s.) - cəmiyyətin, bütövlükdə isə beşəriyyətin heyat və tefekkürünün büllur aynasıdır. Bundan başqa "teatr", - (dinləyici və) tamaşaçı auditoriyası ilə birgə, bir yerdə - mövcud olan heyatın canlı, - səhnələşdirilmiş davamıdır.

***

"**Xoşbəxtlik**" - hər hansı bir uğurlu hissini, əməlin, amalın, arzusunun mənəvi bəhrəsidir. Onun özülü - ümid, zirvəsi isə - vüsal.

***

"**Xəcalət və peşmançılıq**" - "ismət məzarlığı"nda rahatlıq bilməyən vicdanın ah-naləsi, göz yaşları və təəssüflənməsi - iztirablarıdır.

***

"**Tarix**" - keçmişin məhsulu və ya zamanın salnaməsidir.

***

"Yenilik"lər - (təbii proseslər, ixtira, kəşf, fikir mübadiləsi, təşəbbüs) - tərəqqinin əsası, gələcəyin isə ümid yeri - özülüdür. Təbii (mütləq) "yeniliklər"siz - tərəqqi, tərəqqisiz isə gələcək və ya inkişaf yoxdur.

***

İnsanlar bu dünyada "Xeyir"lə təmasda qurub-yaratmaqdan çox, bəzən "Şər"lə (qeyri səmimi) münasibətlərə meyilli olurlar. Belə ki:

"Xeyir" - Böyük zəhmət (əmək), qayğı, həvəs, dözümlü və iradə tələb edir. Həmçinin yeri gələndə vaxtını, malını, hətta "özünü" belə qurban vermək tələb olunduğu halda...

"Şər"lə (həmçinin tam, passiv) - münasibətlərdə isə (yeni: biganəlik, gözyummaq, eşitməməzlik, etinasızlıq və s. və i.a) asanlıqla və şəksiz bütün (proseslərdən), "həyat maneələri"ndən "salamat" qalmaq zərurəti yaranır. Belə olan bir təqdirdə, zəhmət qalan bütün etik davranış, münasibət və gözəl (ritorik) sözlər, yalnız gözədən "pərdə asmaq"la bərabər, sadəcə olaraq, boş bir cəfəngiyyətdir.

***

"Biganəlik" - İnsanlığa yad ünsür olmaqla bərabər, istər şəxsiyyəti, istərsə də cəmiyyəti geriye, uçuruma aparır, - "dolanbac" - bir yoldur. Bu yolla gədənlerin gələcəyi yoxdur.

***

İnsanın əxlaqi keyfiyyətləri, onun gündəlik həyatının bu və ya digər təzahüründə parlaq olaraq əks olunur.

***

Həyat - qısa bir yol, sevdası - dərin, insana o yarıdır, həm də ki, qənim.

***

"Həyat" - İnsanlığa bəxş olunan ən nadir və qiymətli bir varlıqdır. Hər bir şəxs isə özü, öz həyatını qurur.

***

"Bu gün" - Zamanın döyünən ürəyinin (nəbzi) səsidir.

***

"Sabah" - Dünyaya açılan pəncərə, yarış meydanı və ya estafetdir.

***

"Gələcək" - əbədiyyət rəmzidir.

"O" - insanların xoşməramlı, elçatmaz arzularının səcdəgahıdır.

***

"Həyat gerçəkliyi" - insanların, millətlərin, xalqların, bütövlükdə isə bəşəriyyətin əməli və şüur göstəricisinin tənzimləyicisidir.

***

"Nikbinlik" - qələbə rəmzidir. "O" - İnsanın ümidini, inamını və gücünü birə-beş artırır. (Üfüqdə doğan günəşə bənzəyir).

"Bədbinlik" - isə - uğursuzluq əlamətidir. İnsan təərəddüdlər içərisində qovrularaq itib-batır. Bu astanadan məğlubiyətə gedən yol qısalır. Bəzən də "bu mizan", - bircə addımlıqda ölçülür... ... (İntihar) ...

***

Güzgü - calağ götürmür. Çünki O - şəffaflıq rəmzidir. Bununla da, "mütləq bir (vahidi) varlığı" - əks edir.

Calağ ayna isə, iki və daha çox bölgülərdə əks olunmaqla bir daha, zəhmət, bir daha əks olunaraq sınır.

***

"Mülahizə" (lər) - əsas olmayan (qondarma) düşüncələr, yeni, təfəkkürün - bəsit fərziyyələri, anlamı - yıqnağının töküntüləridir.

"Fakt" (lar) - isə bilavasitə, - köklü mənbəə toplumunun - gerçəklik təzahürləri və görüntülərinin əsaslı əksidir (sübutudur).

***

"Məhəbbət" - ülvü hisslərdən, münasibətlərdən (doğan) aşılaraq, bahar təravətli zəriflikdir.

MƏNƏVİ ALƏMƏLRİN AÇARI

"Dil" ilk olaraq, insanlar arasında bulunan - ünsiyyət vasitəsidir.

"Dil" - mövzudan və ya münasibətlərdən asılı olaraq, öz yatağı məcrasında hallanır (qavranılır).

"Dil" in ümdə, ali keyfiyyəti ondan ibarətdir ki, (yeni; söhbət, ünsiyyət, münasibət və ya mübahisələr zamanı), hansı "dil növü" bizi özünə cəlb edir. Bizi danışdırır. Bununla da, daha çox, dərin düşünməyə və səmərəli nəticə çıxarmağa sövq edir. Belə ki, hər "dil" in də öz "dili" var. (Məsəl üçün: "Gözüm səndən su içmir" və s. və i.a.).

Yalnız mürekkəb məqamlara aydınlıq gətirilərkən (bu zaman), təərəfmüqabillər etiraf əlaməti olaraq (yeni, heç bir söz, ifadə söyləmədən), başlarını şaquli (yeni: yuxarı, həm aşağı), istiqamətdə əsdirərək, söhbət axarına (müsbət) rüxsət verirlər. Və ya üfqi (yeni: sağa, sola) yelləndərək (mənfə və ya) təəssüf hisslərini bildirirlər. Beləliklə də "dil", öz - ali məntiqinə yüksəlir.

"Dil" - insan həyatının strateji mövqeyindən çıxış edərək, bəşəriyyətin bu və ya digər münasibətlərinin, əməllərinin, (diplomatiya) əlaqələrinin, sülhün, həmçinin daxili və mənəvi ələmlərinin açarıdır. 1993-2009.

***

İnsanın səsi - onun səs tellərinin əmələ gətirdiyi ahəngdarlıq, tembr) - daxili enerji potensialından tənzimlənən bir zərurətdir ki, bu və ya digər formada (bəzən emosional tərzdə) özünü büruzə verir.

Bu axarda səslənən: mahnı, zümzümə, mızıldanma və ya sərbəst danışq nitqi və s. və i.a. isə - funksional şəkildə özünü (əyani) əks etdirməklə digər, yeni: sadə, nəvazişli, qeyri-adi, məntiqli, prinsipial və s. və i.a. ilə bərabər, fəlsəfi çözümlü və ya diktəsi ilə də orijinaldır.

Bu "orijinalıq" isə (sadəcə söyləsək), əgər fərdin şəxsiyyəti, "mən"liyi onun "şəxsi vəsiqəsi"dirsə, onun danışdığı tərz və ümumiyyətlə əxlaqı, mədəniyyəti bu "şəxsi vəsiqə"nin "möhrü"dür.

"Səs" qəzetinin müxbiri Nəzakət Ələddinqızına.

16 avqust 2006-cı il

*) Tembr - hər hansı bir musiqi alətinin və ya insan səsinin özünə-məxsus, spesifik "rəng"i, səs ahəngidir.

***

**Tarix - həyat dastanıdır,
O - bəşərin ehramıdır.**

HİKMƏTLİ SƏTİRLƏR

"Heç"likdən yaranmış sonsuz kainat,
Onun hüsnündə də biz və bu həyat.

***

Zirvələr görünməz heç vaxt alçaqdan,
Haqdan baxan-görər onu uzaqdan.

***

İnsan ucaltığa yüksələr onda, -
O da günəş kimi yansın, yananda.

***

Təcavüz edərsə insan-insana,
Tor quran özü də düşəcək qana...

***

Günəş də təklənsə bu kainatda,
Məhvərindən qopar, məhv olar, O da.

***

Nəzərdən yayınmaz heç bir əməl, söz,
Bununçün yaranmış - qulaq, burun, göz.

***

İlin günlərindən düzülse qatar,
Zəhmətlə dost olan, murada çatar.

***

Çığırla çox getsən o baş, bu başa,
Torpağın sinəsi dönəcək daşa.

***

Birlikdə tor çəkməyən, təklikdə tilov atar,
Onun qarmağı isə - kilke, qurbağa tutar.

Lal-kar bir adamı dindirsen əgər,
Əl-qol ölçüb sənə, özün göstərə.

***

Ey insan! Düşün ki, böyüksən bu gün,
Yaradan yaratmış səni büsbütün.

***

Heç ola bilməz ki, göydə günəş görünsün,
Aləmi, hər yeri də zil-zülmət bürüsün.

***

Müqəddəs məsəl var, deyirlər belə:
Hər işdə səbrlə etsən hərəkət,
Tanrı da göndərə sənə bərəkət.

***

Əgər sən öz ocağının qızınmasan istisinə,
Yad ocaqda qızınarkən, kor olarsan tüstüsünə.

***

Hər bir kəsin yanında görünər öz kölgəsi.

***

Əgər öz kölgəni öpmək istəsən,
Müqəddəs torpağa əyilməlisən.

***

Ot öz kökü üstən ayrılma əgər,
Sarılıb-sarsılar, ölüm də yetər.

***

Gözünü örtübdür dövlət, həm para,
İndi öz canına qalmayıb çara.

***

Qurumuş çaya bənzər, hər işin əvvəli,
Axırda sele döner yaşatsan əməli.

***

Qışım, yayım səfəli, gəlinim - payız, bahar,
Saf təbiətin də öz haqdan qanunları var.

***

Hər öten bir fəslin öz hüsnü vardır,
"Dörd gözəl" bəzənib, bir il yaradır.

***

Hər bir an anında - bir an da vardır -
"Bu anlar" səhində Tanrı yaradır.

***

Günəşin nuruna isinmək olar,
Saflaşıb bir boy da yüksəlmək olar.

Hər kəs ki, cəhd edib, əl atsa ona,
Həyatı bir anda çatacaq sona.

***

Günəşə şəkk edib, göz yumsan ona,
Qaranlıq alacaq səni qoynuna.

***

Haqq nuru yüksəkdə dönəndə dağa,
Kölgə yiyəsindən keçər qabağa...

***

Tanrı övladıdır günəş, həm də ay,
Bütün kainat da möhtəşəm saray.

***

Yer kürəsi bir bölük daş,
Asılıdır nə günəşdən.
O mərkəzdən qaça bilməz,
Lal fırlanır ta əzəldən.

***

Axar bir su ilə üzən baliqlar,
Düşmənlər torlarına düşər olurlar.

***

Nə abır, nə həya, nə də ki, ismət,
Arsız adamlara olmayır qismət.

***

Göylərin yerlərə məhəbəti var,
Ulduz bürclərini köksünə alar.
Yerlərin göylərə sədaqəti var,
Günəşdən nur alıb, səmanı boyar.

***

Dənizin dibinə nahaqdan yerə,
Baş vurub özünü gəl incitmə sən.
Nə sahil, nə liman, nə də ki, bərə,
Heç dalğa, ləpə də görə bilməzsən.

***

Eşşəyin belinə yəhər də qoysan,
Qulağın dik tutub gözün döyəcək.
Arxadan qamçıyla sən bərk də vursan,
Dəyirman tərəfə özü gedəcək.

***

Günəşə göz yumanlar işıqsız, odsuz qalar,
Baxışlar kor olanda, ələm zülmətin olar.

Kainatda zülmətin gündüzdə yeri yoxdur,
Xoşbəxt olur o kəslər, kimin dostları çoxdur.

***

Arvad tumanına sığınan adam,
Mənliyi alçalar, tükənər tamam.
Başın üzərindən ucalsa bir baş,
O baş hakim olar alçaq qarabaş.

Mart-iyun, 1993. Füzuli-Bakı.

***

Qılınc qında qalsa daim, hökmən paslanar,
Siyrilən hər bir qılıncsa düşməni qanlar.

***

Haqqa can atanlar cannıdan keçər,
Məsələki olmayan yalan and içər.

***

Mənəli həyatla ucalır insan,
Şahənə yolları əks edər zaman.

***

Ömür bir yarpaqdır, zaman - sərt külək,
Bəxtimiz tufanlı, nəyləsin ürək?!

***

Mehrini gəl gözlə, düşmə nəzərdən,
Hüsnünə vurulan, sayılmaz eldən.

***

Qəlbində sevgisi olmayan bir kəs,
Nə bir şəxs dindirər, nə özü dinməz.

***

Əllər həmrəy olsa, qisas yerdə qalmaz,
Ox-yay dartılmasa, düşmənlər təslim olmaz.

***

Yerində sayanın hünəri olmaz,
O, hünər eyləyə, yerində qalmaz.

***

Əyilən əyildi, çarə yox indi,
Yenidən bismillah, Allah kərimdi.

***

Həyat bir güzgüdür, baxırsan hər dem,
İnsanlar əzabdan çəkir qüssə, qəm.

***

Almazın qədrini bilməz baliqlar,
Zərflərin seyrini zərgər açıqlar.

***
Gör-götür dünyadır sən də bax aşkar,
Zaman fürsət verib, olma kor, lal, kar.
***

Səhər dan üzünə baxmaq istəsən,
Tanrıya üz çevir, sağlıq istə sən.
***

Bizim yer bir zərrə, göylər yeddiqat,
Kainat sonsuzdur, sonsuzdur həyat.
***

Qartalın məskəni sıldırım qaya,
Odur ki, uçuşu yaxındar aya.
***

Həyat bir məktəbdir, biz isə şagird,
Əlaçı olmaqçün düşün, həm eşit.
***

İnsanlar cürbəcür olur həyatda,
Dövran da dağ çəkir bizə, həyat da.
***

Can verməz hər dərdə qıvrılan ilan,
Qənimi ulduzdur, bir də asiman.
***

Özünə güvənib öyünən adam,
Bir boy da yüksəlsən, əskilmir qadan.
***

Günlər də uzanıb-qısalır... fəqət,
Nurun arxasınca sürünər zülmət.
***

Durnalar səmtini günəşdən alır,
Odur ki, yolunu yüksəkdən salır.
***

Halal zəhmət ilə çalışan insan, -
Ruhən sağlam olar, qəlbən mehriban.
***

İnsanın gözləri tox olsun gərəkdir,
Tamah güc gələrsə, üzülər ürekdir.
***

Ömrünü, gününü hədərlə yaşayan, -
Mürgü döyən bəndə, yalmısan, oyan!
***

Ömür bir karvantək ötüşər həzin,
Hər bir kəs ahəstə qoyur öz izin.

***
Məhəbbət müqəddəs günəşə bənzər,
Qəlbi alovlandır, şefəqi nurlu,
Məramı sevdalı, yolu uğurlu.
***

Sənə pay verərsə birisi hədərlə,
Bir pay da umacaq, yerlə-göy qədərlə.
***

Zaman bir meydandır, insan oyunçu,
Qalib gələn-gəlir daim sonuncu.
***

Qırmızı kitaba bənzəyir həyat,
Hüsnünə nəqş olur, müqəddəs hər ad.
***

İnsan bir sifətlə məlum tanrıya,
İkisifətlilər tanış hamıya.
***

İnsan öz həyatın izləsin gərəkdir, -
İlhama gələndə söyləsin gərəkdir.
***

Ağac öz kökündən qüvvəsin alar,
Budaq da boy atıb şahə uçalar.
***

Çiçəklər hüsnündə var min bir nemət,
Arıya qismətdir bu cür qənimət.
***

Xəyal qanad çalar, uçar düşüncə, -
Göydə pərvazlanır, yerə düşüncə.
***

Balıq gəzə bilsə quruda əgər,
Nə çaya baş vurur, nə göldə üzər.
***

İnsana tərif də, tənə də gərəkdir,
Amma hər bir sözü yerində demək.
***

Bir çiçəklə yaz olmaz,
Mənə bahar gərəkdir.
Dərdsiz insan ağlamaz,
Nəğmə deyən ürekdir.
***

İlham bir vergidir, haqdır bizlərə,
Ömrü fəda verən çatar məqsədə.

***

İlham öz düşüncən, həvəsin senin,
Tannıdan bəxş olmuş qismətin sənin.

***

Tələ hər bir kəsi kölgətək izlər,
Kölgəm qeyb olanda yer məni gizlər.

***

Çaylara həmdəmdir çınqıllı daş da,
Gözlər ağlayanda çatılar qaş da.

***

Göylərə bezəkdir o dağ, o çəməni,
Bu torpaq bitirir lələ, yasəmən.

***

Saf əməl günəşin nuruna benzər,
Zülmətdən boylanar, hər bir al səhər.

***

Qana həris olan xəncər gəzdirər,
Füsrət düşən kimi başlar kəsdirər.

***

Xeyirxah adamlar güllər bitirər,
Xeyirdə, həm şər də özün yetirər.

***

Bu dünya beləcə gəlib, gətse də,
Nə əvvəli olub, nə də ki, sonu.
İnsana bir ömür azlıq etsə də -
Əməli əbədi yaşadır onu!..

***

Hər sözə inanma, eylə hövsələ,
Marağın, tamahın düşər əngələ.
Düşünüb-daşınsan, hal-əhval bilsən, -
Deməli aqılsən avam deyilsən.

***

Atın yüyənini buraxan kimi,
At özün ley bilib, qanadlı uçar.
Cilovu bir qədər çəkəndə geri,
At zildən kükreyib, ahəstə qaçar.

***

Baxan gözlər olur, ağrıyan ürək,
Bir damla göz yaşı axmasın gerek.
Hər kəsi əks edər onun göz, qaşı,
Ürək ağrımasa tökməz göz yaşı.

***

Bu dünya əzəldən ömür yoludur,
Eşqi qanadlıdır, uçuşu heyrət.
Enişi qəhərli, sonu gərlüdür,
İnsanlar həyatı edir ziyarət.

***

Baxışlar gözlərdən süzüb keçsə də,
Düşünən beyindir, hakim ürəkdir...
Bu üçlük hallanar sakit, təklikdə,
Son anda, hasildə - məntiq - birlikdir...

***

İlan öz əyrisin bilməz heç zaman,
Baxışı sərrastdır ov üstə tamam: -
Elə ki sürünər, bir boy ucalar,
Yamanlıq aşıqı ürəkden çalar.

***

Qoyunlar otlayıb dincələn zaman, -
Çənəsi bir daha işləyər haman.
İşləri hamısı oyundur, oyun,
Çobanlar ad verib ona, "küt qoyun".

***

Dil özü yanılib-yaxılar hərdən, -
Üreyin hökmünü söyleməz, qəsdən.
Elə ki, həddini-təpədən aşdı,
Başlara min oyun, min belə açdı.

***

Qağayı dənizdə ləpə mələyi,
Səmada qıy vurub, yarar küləyi.
Qayalıq, həm liman məskəni olur,
Kilkəni birbəbir dənəyib udur.

***

Söyüd ağacları barsız olsa da,
Onun hörükləri sallalıb qalar.
Ağacın budağı karsız olsa da,
Kölgəsi ətrafa sərinlik salar.

***

Tanırdır hər kəsin dadına yetən,
İnsanı ucaldan, həm xoşbəxt edən.
Hər bir şəxs də gerek haqqa can atsın,
Xeyirxah əməllə qurub-yaratsın.

***

Qələbə əzmiylə döyüşən əsgər,-
Düşməne basılmaz, göstərer hünər.
Torpağı, xalqını, elini seven, -
Ömrün də bəxş edər, yaşasın Vətən!

***

Külüngü torpağa vurduqca, inan!
Bu ulu dünyada qocalmaz insan.
Bu yerin hüsnündə əməlin qalar,
Günəşlə dost olan, göyə ucalar.

***

Məhəbbət hər kəsin qəlbini bəzər,
İnam olan yerdə acizdir kədər.
Sevgi dəryasında qəm də üzəcək,
Məhəbbət hər şeye qalib gələcək.

***

Yerimək istəyən körpə bir uşaq,
Əvvəlcə sürünər, - tərər - dördayaq.
Yıxılıb həm durar, yanını əzər,
Beləcə dirçəlib, bizimtek gəzər.

***

İldırım çaxanda gözlər qamaşar.
Qüdrətdən alışantək bir an yaşar.
Nəresi cahana yayılan zaman,
Buludlar kövrələr, göylər ağlaşar.

***

Əgər şyetan girse sənə qəlbinə,
O rüsxət verəcək, hər bir işinə.
Ürəyin aşkarda boşalacaqdır,
Gözlərin gizlində yaşaracaqdır.

***

Koroğlu dəyirman tərəfdən endi, -
Bədxah düşmənlərin özünü əzsin.
Keçəl Həmzə, ondan qeyrətə mindi, -
İgdidin nəslini, kökünü kəssin.

***

Bic adamdan gen dolan,
salacaq səni tora.
Gicbəsərdən aralan,
çatar səni zinhara.
Görsən qudurmuş adam,
denən: ona mən yadam.

***

Püskürən alova olmaz yanaşmaq,
İnsanı qızardar yalan danışmaq.
Bu həyat yolunda baş versə qəza,
Demək, Tanrı bizə veribdir cəza.

***

Bülbüllər bağçada oxuyar gözəl, -
Gül-çiçək eşqinə söyləyər qəzəl.

***

Yarış meydanında qalib cüt olmaz,
Bülbül olan yerdə eşşək sayılmaz.

***

Hey fırlana-fırlana -
yer lal uçar havada.
Ruhuyla qanadlanıb, -
insan gəzər piyada.

***

Quşlar uçar havada,
İnsan gəzər piyada.

***

Tamahın üstündür, iştahan dərin,
Ye ki, ye, yeyəsən, ennənsin dərin.

***

Pələnglər meşədə cəng vurub, haylar,
Alabaş qapıda yalmanıb qalar.

***

Xoruz banlayanda səhər açılar,
İtlər ulayanda ürək qısılar.

***

Bu dünya malına susama, gözəl, -
Qədrini düşün gəl hər şeydən əzzəl.

***

Cibgirin bir əli, əyləmli olar,
Fürsət əldən vermez, pullunu yolar.

***

Gücünü göstərüb, fəxr edən bir kəs,
Aciz bir kimsəyə mərhəmət etmez.

***

Kasıbın nəyi var ürəyindədir,
Dili həlimli, güc küreyindədir.

***

Sular saflığından dupduru olar,
Bataqlıq çirkəbdə-boğulub qalar.

***

Həyat axarına pər vuran oğlan,-
Səni də izləyər müdhiş bir dövrən.

***

Ocağın tüstüsü başından aşar -
Alov kükrədikcə, gözlər qamaşar.

***

Torpağın sinəsi odlanıb yanar,
Cürcəti qızınıb yerdən boylanar.

***

Gəl, nə ürəyini üz, nə də ki, ağla,
Ümidini sən ancaq tanrıya bağla.

***

Könlünü sən açma hər nadan kəsə,
Paxıl imdad etməz, lazım bir şəxsə.

***

Dörd divar qalxaraq üzbeüz durar, -
Beləcə otaq da bir ev adlanır.

***

İnsan bu dünyadan kam alsın gərək,
Arzuya çatanda - sevinər üreğ.

***

Bulud çəkiləndə günəş boylanar,
Yerlər də al geyib nura boyanar.

***

Saf sular - dupduru olar.

Bakı, iyun-noyabr, 1995.

BAĞBAN HALAL EYLƏR

Bağlarda meyvələr yetişən zaman,
Seyr edib vüqarla sevinər bağban.

Ağacdan armudu gec dərsən əgər,
O qopub palaztək yerdə sərilər.

Vaxtından qabaq da dərilməy meyve,
Cana fayda verməz, onu sən yemə.

Yetişmiş almanı vaxtında dərsən,
Bağban halal eylər, sən sevinərsən.

Bakı, 04.05.1993.

ƏN BÖYÜK HÜNƏR

Danışiq hər kəsde alınır asan,
Ucaldır, alçaldır özünü insan.
Qəbahət etməkdən çəkənsən də sən,
Tapılar eləsi, - onu keçərsən.
Sözünə sərhəd qoy, çilğınliq etmə,
Nabələd şəxslərlə dərinə getmə...
Söz-sözü çəkərsə, usanma ondan,
Mətləbsiz söhbətə gəl, yanma candan.
Ən böyük bir hünər dinləməkdir, bill! -
Nəticə çıxarmaq çətin deyildir.

1995.

TAPMACALAR

Günəş tezdən oyanıb şahə qalxıbdir,
Gece yarından ötüb, ay da batıbdir.
Kainat yaradır - (hər cür) - möcüzə,
Ananın tənbel qızı, hələ yatıbdir...

Açması:

Yer küresinin -
bir üzündə gün.
bir üzündə ay.
Gözel görünür -
hüsnü büsbütün,
o tayla, bu tay.

Füzuli, 29.03.1993.

***

Öz canı qaradır, qara, qapqara.
Sevdadan qızarar, olar lap lala.
Ateşdən can verər, döner boz hala,
Köksündə "qor" olar, üstündə qala...

Açması:

Kömürdən köz olur, közdən də ki, kül.
Təbiət bəxş etmiş anan bir könül.

Füzuli, Kürdmahmudlu, 15.04.1993.

***
Boynu buruq, gözü qıyıq, dili gödək -
Yırğalanıb, belin bükər - ağızıgöyçək...

Açması:

Hal-əhvalı gülə-gülə o, yataqlar,
Dili gödək, ağızı göyçək bu yaltaqlar.

***
Qaravulda durub gözlərin döyər,
Asta-asta yeyib, porsuğa döner...

Açması:

Burnundan titrəyib, quyruğun qısan -
Siçovullar olar, ya da ki, siçan.

***
O gözə görünməz, çəkisiz olar -
Havada öteri asılıb qalar.
Qulaq cəld ovlayıb, ağıl da kəssə,
Gözlər ya sevinər, ya da ki, ağlar...

Açması:

Sözler həm isidər, həm də dondurar.
İnsanın üreyi "fəsil" yaradar.
Qulaqlar səs üçün yaranıb, ancaq -
Kar olan adamlar danışmayacaq.
(səs-küy, danışiq və i.a.)

Bakı, 1995.

**Kainat - bir sirdir.
O sirr - bir sirdir.
Sirlərin sirri də -
Ümman bir sirdir.**

29.01.1993.

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ

Müəllif haqqında bir neçə söz.....	3
"Renessans" və ya zaman və məkan qovşağında (Rafiq Oday).....	4
Tanınmış ziyalılar S.M.Azərli haqqında.....	6

I BÖLMƏ. YENİ ŞEKSPİR ERASI

"Dünyanın ən güclü kralları..." və ya Nina Burovanın "Pandora mücrüsündən"	8
Tekstin şifrini açana müraciət.....	19
V.Şekspirin "154 sonetlər"indən seçmələr.....	22
Yeni Şekspir Erası. O həyata 5 mart tarixilə vəsiqə alır (N.Vaqifqızı)....	28
Yeni Şekspir Erası. İrsi yaradıcılığın əsl müəllifi olan Frensis Bekonla başlayır (Nigar Vaqifqızı)	33

II BÖLMƏ. BEKON FƏLSƏFƏSİ

Эпоха во имя святой правды.....	39
Фантазия любви.....	44
Философия Бэкона.....	52
Bekon fəlsəfəsi.....	53

III BÖLMƏ. TƏRCÜMƏLƏR

İngiltərədə tam mütləqiyyət.....	54
"Gənc dramaturqun debütü" və ya "Nə edək?! O, buna layıqdır".....	57

IV BÖLMƏ. ƏDƏBİYYAT

S.M.Azərli. "46 sonetlərdən"dən seçmələr.....	60
Cahan bizim evimiz (qəzəl).....	68

BAYATILAR

Bu dünya hara gedir? (50 bayatı).....	69
Dadıma yanan gəlsin (24 bayatı).....	75

CEYRAN BULAĞI

Aforizmlər.....	79
Hikmətli sətrlər.....	82

TAPMACALAR

Tapmacalar.....	93

Seyran Məkan Azərli

Renessans

*(Keçmiş sirlərin gələcək həlli və ya
Yüksəlsən, ikiqat yüksələrəm, bil...)*

Bakı - "Elm və Təhsil" - 2010, 96 səh.

Kitabın rəssamı S.M.Azərli dir.

Yığma verilib: 25.01.2010.

Çapa imzalanıb: 05.03.2010.

Şerti çap vərəqi 6 Qarnituru tayms.

Ofset kağızı, kağız formatı: 60x84 1/16 Tiraj: 500

Kitab "Elm və Təhsil" nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsində hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.

Nəşriyyat redaktoru: Rafiq Oday

Müəssisənin direktoru: prof. N.B.Məmmədli

Tel: (0-50) 311-41-89; (012) 497-16-32

E-mail: elm_ve_tehsil@box.az

Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev döngəsi 8/4.